
Der tro og ORDO møtes

Trosopplæringsreformen og gudstjenestereformen er to store reformer i Den norske kirke. Hvordan forholder de seg til hverandre, og fremmer de alltid trosopplæring?

Anders Helset Eriksen

Veileder: Professor Dag Thorkildsen

60 studiepoeng fordypningsoppgave, Det teologiske fakultet

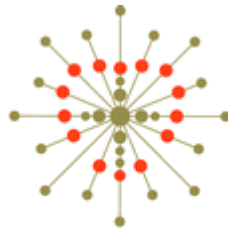
UNIVERSITETET I OSLO

25. mars 2015

Der tro og ORDO møtes

Trosopplæringsreformen og gudstjenestereformen er to store reformer i Den norske kirke.

Hvordan forholder de seg til hverandre, og fremmer de alltid trosopplæring?

STØRST AV ALT

BARN OG UNGE I DEN NORSKE KIRKE

Anders Helset Eriksen

Veileder: Professor Dag Thorkildsen

60 studiepoeng fordypningsoppgave, Det teologiske fakultet

UNIVERSITETET I OSLO

25. mars 2015

© Forfatter

År 2015

Tittel: Der tro og ORDO møtes

Forfatter: Anders Helset Eriksen

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

Sammendrag

Gjennom å ta for meg forhistorien, forarbeidet, diskusjonen, vedtakene, oppbyggingen, den reiste kritikken og rapporter har jeg søkt å finne ut om Trosopplæring- og Litturgi-/Gudstjenestereformene fremmer, sammen eller hver for seg, trosopplæring på en optimal måte.

Konklusjonen er at det greier de ikke, i alle fall ikke hele tiden. Det er mye som treffer, men de har noen haker ved seg. En stor og viktig hake er at de ikke er samkjørte nok med tanke på hvordan gudstjeneste man ønsker seg. Dette igjen henger sammen med at reformene er kjørt parallelt og man har ikke vist hvordan gudstjenesten skal ha sett ut, fordi man gjennom flervalgssystemet har endt opp med en gudstjeneste for hver menighet. Samtidig har også Trosopplæringsreformen laget noen forslag til gudstjenester til sine tiltak som har med alle elementer, men de gjør det på sin måte. Da har man alle de lokale grunnordninger og trosopplæringstiltaksgudstjenester og disse står litt i kontrast til hverandre. Det er heller ikke alle menigheter som har bestemt seg for hvordan en gudstjeneste med et trosopplæringstiltak skal se ut, de har kanskje ikke en ordning for familiegudstjeneste heller. Og hvordan skal da en i trosopplæringsalderen få en god kunnskap om den lokale kirkens tro og tradisjoner?

Mitt svar er å lage en lokal ordning for familiegudstjenester som passer for alle aktiviteter rettet mot barn og unge, og at man bør utvide begrepet lokalt til å romme mer enn ens egen menighet.

Forord

En slik prosess med å skrive en slik stor oppgave på så kort tid har mange sider. Den ene er at det går flere timer per dag å skrive. Dette har selvfølgelig gått ut over familien, så en stor takk til dem for tålmodighet.

Det er ikke slik at jeg avslutter prosessen uten å ha lært en masse og en stor takk går til min veileder Professor Dag Thorkildsen. Du har støttet og rettet, men viktigst, du har øst av dine kunnskaper og latt noe av det komme meg til nytte. Jeg avslutter prosessen som en som er visere.

Min venn Erling Birkedal spanderte lunsj og av sine kunnskaper om prosessen rundt Trosopplæringsreformen. En stor takk, jeg vet nå en god del mer om hvordan lobbyvirksomhet arter seg i praksis.

Denne prosessen hadde jo ikke vært så morsom uten alle timene jeg ikke har vært på lesesalen, men andre steder på TF. En stor takk til mine medstudenter som har orket å lyttet, delt av sine egne ting og oppmuntret.

Den siste som må takkes er Mona Koldberg. Hun tok på seg med glede, for det sa hun, oppgaven med å være min norsklærer. Og sannelig var det nødvendig. Språklige innstramminger ble gjort, og jeg håper at dette er tydelig i oppgaven min.

Innholdsfortegnelse

Der tro og ORDO møtes	3
Sammendrag.....	5
Forord.....	6
1.0 Innledning.	10
1.1 Bakgrunn for valg av oppgave.	10
1.2 Oppgavetekst og problemstilling	11
1.3 Hvordan jeg ønsker å løse oppgaven.	12
2.0 Metode.	13
2.1 Valg av metode.....	13
2.2 Diskursanalyse.	13
2.3 Kildekritikk	18
3.0 Trosopplæringsreformen.	20
3.1 Skolen som arena for dåpsopplæring.	20
3.2 Noe om NOU 2000:26 og St.meld.nr 7 (2002-2003)	23
3.3 NOU 2000:26.....	25
3.3.1 Dåpsopplæring - tilbakeblikk og utblikk	25
3.3.2 Situasjonen for dåpsopplæringen i dag	27
3.3.3 Del II Dåpsopplæring i fremtiden. Visjonen: En dåpsopplæring for vår tid.....	29
3.3.4 Organisatoriske modeller for trosopplæringen.....	30
3.3.5 Rettslige rammebetingelser for kirkens dåpsopplæring.....	32
3.3.6 Personalressurser, rekruttering, utdanning.....	32
3.3.7 Utvalgets anbefalinger. Juridiske, økonomiske og administrative konsekvenser	33
3.4 Høringsuttalelser NOU 2000:26	34
3.5 St.meld. nr.7 (2002-2003).	34
3.6 Gud gir - vi deler. Trosopplæringsplanen.....	37
3.6.1 Livslang læring.	40
3.6.2 Gud gir – vi deler.	41
3.6.3 Størst av alt – trosopplæringens innhold.....	42
3.6.4 Trosopplæringens oppbygging.....	43
3.6.5. Konfirmasjonstiden.....	44

3.6.6. Sentrale dimisjoner i en helhetlig trosopplæring.	44
3.6.7. Lokalt planarbeid.	45
3.6.8 Ansvarsforhold.	45
3.6.9. Verktøy.	46
4.0 Liturgireformen.	47
4.1 Gudstjenesten som arena for dåpsopplæring.	47
4.2 Opptakten til og vedtaket på Kirkemøtet i 2010/2011 ang liturgireform.	48
4.2.1 Kort om underutvalgene.	51
4.2.2 Visjoner rundt liturgi-/gudstjenestereformen.	52
4.2.3 Reformens fremvekst år for år	53
4.3 Endringer i liturgien fra 1977 til 2011	57
4.4 Trosopplæringstiltakenes forskjellige liturgier.	77
5.0 Pressedekning.	78
5.1 Trosopplæringsreformen	78
5.2 Liturgi-/gudstjenestereformen.	81
5.3. Oppsummering pressedekningen.	84
6.0 Forskning.	85
6.1 Definisjon av folkekirkebegrepet.	85
6.2 Trosopplæringsreformen	86
6.2.1 Menighetenes samvirke med hjemmet. Evalueringsforskning på trosopplæringsreformen Rapport 1.	86
6.2.2 Samarbeid på tvers. Evalueringsforskning på trosopplæringsreforma. Rapport 2.	87
6.2.3 Kunnskap, opplevelse og tilhørighet.	87
6.2.4 Når tro skal læres.	89
6.3 Liturgi-/gudstjenestereform	89
6.3.1 Noe falt i god jord	89
7.0 Diskusjon	98
7.1 Kritikk av reformene.	100
7.2 Hvordan skal en trosopplæringsgudstjeneste se ut?.....	101
7.3 Liturgireformens snubletråder versus tros opplæringsreformen	104
7.4 Oppsummering og konklusjon	105
8.0 Litteraturliste	106

1.0 Innledning.

1.1 Bakgrunn for valg av oppgave.

Når jeg velger å lage meg et så stort tema som skjæringspunktene mellom kirkens to omfattende reformer, Trosopplæringsreformen og Liturgireformen, og de utfordringene som oppstår der, er det fordi det har vokst frem et behov for å analysere disse utfordringene. Er de intendert? Har det bare blitt sånn? Vet den ene reformen hva den andre reformen består i? Har reformene blitt det som det var tenkt at de skulle bli? Hva kjennetegner et godt trosopplæringstiltak? Hva kjennetegner en god gudstjeneste? Hvilken form skal man velge når man skal ha en gudstjeneste i forbindelse med et trosopplæringstiltak? Det er mange spørsmål som reiser seg, mange utfordringer å ta tak i. Jeg ønsker å belyse en del av disse tingene, for jeg er ikke sikker på at man greier å ivareta reformenes intensjon i disse skjæringspunktene. Jeg kommer tilbake til dette senere.

Jeg har i mange år vært aktiv i kirken, både som frivillig og ansatt. Jeg har bekledd en stilling som prosjektleder for trosopplæringen i Frogn fellelrådsområde, jeg har vikariert som kateket i Holmen menighet, samt vært leid inn for å drive konfirmantundervisning i Ris, Rælingen og Øvre Rælingen menigheter. Som frivillig har jeg vært svært aktiv både med kontinuerlige tiltak, men også trosopplæringstiltak i Nittedal fellelrådsområde. På denne måten har jeg blitt kjent med flere forskjellige menigheter og deres arbeid. De menighetene som jeg har vært aktiv i, har langt på vei vært menigheter med god ressurstilgang, både økonomisk, men viktigst, med frivillige. At man får folk til å påta seg verv i forskjellige utvalg, er avgjørende for at slike store reformer skal bli en virkelighet etter intensjonen om å engasjere menighetens medlemmer i dette arbeidet. Dette krever selvfølgelig også at de ansatte tar sin del av byrdene og gjør sin del av jobben med å betjene utvalgene og legge til rette for et godt arbeid. Men da må også disse nevnte ressursene være tilgjengelig, og det er nok ikke over alt tilfanget av frivillige og/eller ansatte har vært like god. Her kommer mitt hovedargument mot å gjennomføre to så ressurskrevende reformer samtidig, men jeg kommer ikke til å forfølge dette noe videre i oppgaven.

Jeg sitter selv i et trosopplæringsutvalg, og vi diskuterer selvfølgelig hva vi skal fylle denne planen med. Hvilke aktiviteter skal vi velge, hva kan vi ikke ha med i planen, hva skal aktiviteten fylles med, hvilke tekster skal vi legge vekt på til de forskjellige årskullene, hvilke tradisjoner skal være i fokus, hvordan skal vi styrke evnen til livsmestring, hvilken trospraksis kan vi flette inn på en god måte i den eller den aktiviteten? Det er mange hensyn og krav. Det vi sier lite om, er hvordan gudstjenesten skal se ut. Vil vi ha en spesiell gudstjeneste, eller skal vi følge den vedtatte grunnordningen? Samme erfaring gjorde jeg da jeg jobbet i Holmen. Gudstjenesten var heller ikke

der oppe til diskusjon på et prinsipielt grunnlag, og jeg så ingen tegn til at det hadde vært det tidligere. Det utvalget jeg ikke har sittet i selv noe sted, er liturgi-/gudstjenesteutvalget, men jeg har sett noen tanker og dokumenter om hvordan utvalget ser for seg at grunnordningen/e skal se ut. Bortsett fra i Hakadal menighet har jeg ikke sett en tanke om gudstjenestens form, men der har de valgt at alle gudstjenester i tilknytning til trosopplæringstiltak skal følge grunnordningen for familiegudstjenester. Denne problemstillingen ønsker jeg å se nærmere på og utdype i oppgaven.

Liturgireformen har noen svakheter, men også noen sterke sider, noe jeg ønsker å drøfte i oppgaven. Og det faktum at det har kommet mange muligheter til å velge nye melodier til de forskjellige liturgiske leddene, har sine utfordringer på godt og ondt. Der hvor det er ressurser, har mange menigheter nok hatt fine prosesser for å finne ut hvilke musikalske uttrykk de ønsker for liturgien i sin gudstjeneste. Hvor skal dåpen plasseres og hvilken samlingsbønn skal man ha? Det er mange andre ledd som skal på plass. Disse avgjørelsene representerer en gylden mulighet for menighetens medlemmer til å få et eierforhold til sin gudstjeneste, og de gir en mulighet til å revitalisere forholdet til gudstjenesten som et sted hvor det er godt å være. Men har de tenkt over om de melodiene de har valgt, er så enkle at de kan brukes i en gudstjeneste med trosopplæring som fokuspunkt, men også fungere i den vanlige høymessen? Har de tenkt igjennom om de endringer som gjøres, blir så spesielle at den 6-åringen som kommer til sin tredje barnedåp den våren, ikke kjenner seg igjen i det som skjer? Eller har de valgt å si at det er greit, sånn kan det godt være? For det er ikke så viktig for meg hva man har valgt, som at de har gjort et bevisst valg. Og det viktigste er det som jeg vil se nærmere på: ligger det noen føringer i forarbeidet og/eller fra Kirkeråd/kirkemøte?

Den siste problemstillingen jeg ønsker å se nærmere på, er om de kritiske røstene har blitt hørt, eller om de har hatt rett i sine motforestillinger.

1.2 Oppgavetekst og problemstilling

Der hvor tro og ordo møtes.

Trosopplæringsreformen og gudstjenestereformen er to store reformer i Den norske kirke. Hvordan forholder de seg til hverandre, og fremmer de alltid trosopplæring?

Det er i hovedsak disse punktene jeg ønsker å diskutere i oppgaven, med begrunnelser som nevnt over:

- Når det skal gjennomføres en gudstjeneste i forbindelse med et trosopplæringstiltak, er det lagt noen føringer fra sentralt hold om hvilke form denne skal ha? Skal en slik gudstjeneste være en «spesialgudstjeneste»? Hva fremmer de to reformenes formål, og hva skal vektlegges?
- Fremmer liturgireformens ulike alternativer til grunnordning, også innenfor et begrenset geografisk område, trosopplæringsreformens intensjon som formidling av kirkens tro og tradisjoner?
- Både Trosopplæringsreformen og Liturgireformen har hatt og har noen som målbærer kritikk av en eller begge disse reformene. Jeg mener det er viktig å se hvilke innvendinger som er lagt på bordet, og om det er noen av disse innvendingene som har kommet frem og som vi kan kjenne igjen i en eller begge reformene.

1.3 Hvordan jeg ønsker å løse oppgaven.

For på best mulig vis å belyse spørsmålsstillingene vil jeg bruke diskurs som en metode. Som jeg viser senere, er det å ha et stort dokumenttilfang en forutsetning. Jeg vil beskrive så langt jeg ser nødvendig, forhistorien til disse reformene. I tillegg vil spørsmålsstillingene belyses gjennom dokumentasjon av forarbeidet som måtte til for å få gjort nødvendige vedtak, slik at reformene kan gjennomføres. Det vil i en slik oppgave hvor metoden krever bruk av kilder, være naturlig å se på hva som er gjort av forskning, for å se om den gir svar på noen av eller alle av spørsmålene. Dette krever da en kildekritisk tilnærming, som da blir en annen metode, for på best mulig måte å sikre at de kilder jeg bruker, er riktige og troverdige.

Jeg blir også nødt til å gjøre noen definisjoner av begreper. Videre ønsker jeg å bruke innsigelser og høringsvar som har kommet i forkant av vedtakene. Med dette håper jeg at jeg på en balansert måte kan vise at når det gjennomføres to store reformer på denne måten, vil ikke alt bli som planlagt eller intendert, og at det i enkelttilfeller er slik at det ene slår det andre ihjel. På noen punkter er det også fullt mulig å ha innsigelser i forholdet mellom Liturgireformen og Trosopplæringsreformen.

2.0 Metode.

2.1 Valg av metode.

Når man velger metode, er det mange hensyn å ta. Jeg så for meg en mulighet til å skulle sende noen enkle spørsmål til en rekke menigheter. Da jeg så nærmere på dette etter at veileder hadde fortalt om byråkratiet rundt prosessen for å få lov til gjennomføre en slik undersøkelse, ble jeg veldig i tvil. Spikeren i kisten for det prosjektet var at han også kunne fortelle at erfaringen med slike undersøkelser er at respondentene ikke i noen særlig grad tar seg tid til å besvare slike undersøkelser, så faren for å få svært få svar inn er overhengende. Dermed begynte jakten på en metode som er gjennomførbar, og da forslaget kom med diskursanalyse som metode, var ikke valget vanskelig å ta. Denne metoden åpner opp en god del muligheter for bearbeidelse og bruk av stoffet. Jeg skal beskrive denne nærmere. Informasjonsinnhenting er en viktig del av metoden, og den tillater at det meste som blir innhentet, kan brukes, enten konkret eller implisitt. Men som nevnt, da er det også viktig at den informasjonen er troverdig. Det krever at jeg er kritisk til hvilke kilder jeg bruker og ettergå disse nøye, slik at alle data er korrekte og troverdige. Og kildekritikk er den metoden som ivaretar dette på best mulig måte.

2.2 Diskursanalyse.

Når jeg skal definere diskursanalyse som metode og en av metodene som jeg ønsker å bruke når jeg skal skrive min oppgave, så støtter jeg meg til Ivar B. Neumanns bok *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*, utgitt på Fagbokforlaget i 2001. Denne boken omhandler metodebruken i en samfunnsvitenskapelig setting. Men slik jeg ønsker å skrive oppgaven min, og slik oppgavelyden har blitt, ser jeg at min tilnærming er til forveksling lik. For å underbygge dette siterer jeg Neumann.

For diskursanalytikeren er det, som jeg kommer tilbake til i kapittel to, et utgangspunkt for studiet av det politiske og det sosiale at verden fremtrer for oss som mer eller mindre omskiftelig-i fluks.¹

Og nettopp slik ser jeg det kirkepolitiske landskapet for meg, og nettopp med vekt på det omskiftelige er reformene i seg selv et utslag av ønsket om og behovet for forandringer. Min oppgave blir å analysere det som har skjedd, for å kunne si noe om hvorfor ting har blitt som de har blitt. De historiske foranliggende, de innvendingene, parallelløpet for reformene, alle disse sidene ved saken vil være med på å belyse og eventuelt bekrefte min hypotese om at disse reformene i ett

1 Ivar B. Neumann, *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*, Fagbokforlaget 2001, 14.

og alt ikke er en lykkelig symbiose. Jeg skal vokte meg vel for å trekke konklusjonene om tingenes tilstand med utgangspunkt i hvordan det utenomliggende, som øvrig menighetsliv og RLE-faget, ser ut i dag. Selv om det i seg selv kan være en metode.²

For å definere diskursanalyse bør man gå om ordbokdefinisjonen som sier at diskurs er en samtale eller en drøfting, gjerne vidløftig.³ Neumann sier i sin bok at man bør se på de forskjellige alternativene for å kunne danne seg en mening, men ikke nødvendigvis så systematisk. Og alt dette for at man skal kunne få et adekvat utsagn.⁴ I store norske leksikon, nettutgaven, står det under diskursanalyse:

Diskursbegrepet ligger til grunn for den tverrfaglige forskningsretningen diskursanalyse. Der forholder man seg særlig til forholdet mellom tekst og kontekst⁵.

Til syvende og sist handler det om informasjonsinnhenting fra alle aktører, både de formelle vedtakene og det forarbeidet som er gjort i den forbindelse, innhente forhistoriene, finne kritikken som er reist, for så å analysere dette for å kunne komme med en konklusjon.⁶

Strukturalismen, Annales-skolen og Frankfurt-skolen er tre kunnskapstradisjoner som gir en mulighet til å se på de historiske betingelsene for å gjennomføre en diskursanalyse.

Strukturalismen ser nærmere på hvordan det uttalte og skriftlige språket blir oppfattet. Jeg skal lese flere ting som er skrevet av byråkrater, og jeg skal lese uttalelser fra menigheter og enkeltpersoner. Jeg skal se på ting som er skrevet i aviser og tidsskrift, og eventuelt annet som dukker opp i min søken etter grunnlagsmateriale. Alle disse har sin særegne måte å uttrykke seg på, og det blir jeg som må sammenfatte disse slik at jeg kan finne den felles nøkkelen som gjør at jeg skjønner at det er samme sak som diskuteres, med de forskjellige nyanser språket gir. Jeg skal også finne meningen i det som er skrevet, men da ut over det lingvistikken mener at ordet og/eller uttalelsen sier og dens snevre ordforståelse. Jeg må også forsøke å finne meningen ved det som er sagt i en relasjon mellom ordet, skrevet eller uttalt, og det mennesket som uttrykker seg. Endelig må jeg se om det finnes en mening som kan relateres til en annen tekst eller uttalelse, da forandringer eksempel et

2 Iver B. Neumann, Mening, materialitet, makt:2001, 14-15.

3 <http://www.nob-ordbok.uio.no/perl/ordbok.cgi?OPP=+diskurs&begge=+&ordbok=begge>

4 Iver B. Neumann, Mening, materialitet, makt:2001, 15-17

5 <https://snl.no/diskurs>

6 Iver B. Neumann, Mening, materialitet, makt:2001, 17-18

tilsvar på noe som er sagt tidligere. Altså må jeg sette ting inn i en sammenheng og dermed øke forståelsen av det som er uttrykt.

I denne sammenhengen er det også viktig å ha klart for seg at definisjonen av diskurs er like presis som samfunnsvitenskap er en presis vitenskap. Det er ikke i noen av delene mulig å sette to streker under svaret.⁷

Helt i tråd med Annales-skolens tanker om at det historiske er viktig, tenker jeg at det som var i forkant av vedtakene om at de to reformene skulle igangsettes, vil belyse om det som har blitt, var det som var tenkt, og om de her hadde noen tanker om at reformene der de møtes skulle ta større hensyn til hverandre og/eller implementere hverandre i større grad.⁸

Frankfurter-skolen ligner til forveksling på de første franske diskursanalytikerne, uten at de sistnevnte direkte var påvirket av dem. Det tverrfaglige var viktig for begge retningene, og nylesning av vedtatte sosiale konvensjoner var viktig, hvor forholdet mellom kunnskap og makt var noe begge retningene var opptatt av. Ironisk nok havner Jürgen Habermas som frankfurternes fremste talsmann, og Bakhtin-kretsen, representert ved Foucault, Jean-Francois Lyotard med fler i munnhuggeri. Uoverensstemmelsene angikk ikke så mye metoden i seg selv, men ting som å eie definisjonen på hvilke tidsæra eller epoke man var i. Var man i den moderne eller senmoderne eller hvilke tidsalder var man i? I følge forskningsleder Øyvind Pålshaugen var det ikke alltid slik at man hadde lest den teksten man faktisk kritiserte. Men tross disse likhetene skiller Habermas seg fra Bakhtin-kretsen. Dialogen er viktig, hvor hvert nytt argument skal være med på å øke en felles forståelse, uten ytre påvirkning. Og her slutter likheten, for Derrida sier at det ikke bare er sannheten gjennom felles forståelse som gjelder, men også etablering av sannhet gjennom bruk av

*overtalelse, materielle forhold, tvang osv.*⁹

Habermas er den sosialteoretikeren som trolig har hatt størst innflytelse i Norge de siste tiårene. De ovennevnte stridighetene har ført til at diskursanalysen ikke har sluppet til. Ikke på grunn av ulikhetene, snarer tvert i mot, men man hadde kunnet fått en dypere sosial analyse.¹⁰

7 Iver B. Neumann, Mening, materialitet, makt:2001, s18-24

8 Iver B. Neumann, Mening, materialitet, makt:2001, s24-25

9 Iver B. Neumann, Mening, materialitet, makt:2001, s27

10 Iver B. Neumann, Mening, materialitet, makt:2001, s25-28

Jeg nevner Frankfurter-skolen her fordi jeg kan se for meg muligheten av at enkeltpersoner og/eller organisasjoner har skiftet mening underveis. Både fordi de faktiske forholdene og forutsetningene har endret seg, og fordi man ikke bare har kommet til en annen innsikt gjennom ytre påvirkning. Jeg åpner selvfølgelig også opp for at jeg ikke får bekreftet min hypotese, og at jeg må endre min forståelse av de faktiske forhold mellom de to reformene.¹¹

Når man skriver en diskursanalyse, er det på ett eller annet tidspunkt tid for å begrense omfanget av data. For det finnes helt sikkert mer enn man kommer over. Et tidsskrift til, en artikkel til. Samtidig er det viktig at man har nok til at man kan få belyst det man vil skrive om. Neumann mener at det kan være greiere å avgrense hva man vil skrive om, enn å begrense omfanget av data. Så for å få til en god diskurs, trenger man å ha gjort en grundig og god begrensning av temaet,¹²

Det neste skrittet som Neumann legger vekt på, er så langt det lar seg gjøre, at alle sider av saken blir belyst gjennom de data som man finner frem. Diskursen blir verdiløs hvis bare den ene siden av saken kommer til orde. Og det er heller ikke særlig sannsynlig at saken er så velbalansert at det ikke finnes reelle motforestillinger. Og om så er/var, er den uinteressant som diskursanalyse. Da bør en annen metode brukes for å belyse saken.¹³

For meg er det ganske viktig å finne ut av hva som lå bak av prosesser før man kom til det tidspunktet at man skulle ha disse to reformene. Og det tredje skrittet Neumann mener at man skal gå når man bedriver datainnhenting, er at man skal se ut over det som i mitt tilfelle er stortingsvedtaket om å innføre Trosopplæringsreformen og Kirkerådets vedtak om gjennomføring av Liturgireformen, for å finne hvorfor disse reformene var så viktige å få gjennomført da, og hva som ligger i dette. Vedtakene er viktige, forarbeide og NOU'en er viktig. Det er flere lag som må belyses, for å få forståelse for hva som gjør at ting har blitt som de har blitt.¹⁴

Det er ikke slik at etablerte sannheter ikke skal kritiseres, man er nødt til å se om man kan finne årsaken til at dette har blitt en sannhet. Det finnes da åpenbart to svar på dette, at den etablerte sannheten er det fordi det er slik det er, men det kan like godt være slik fordi en autoritet som for eksempel et flertall, har bestemt at slik er det, men at det da finnes sjatteringer av sannheten som ikke har fått sin mer eller mindre rettmessige plass. Og noen ganger er det faktisk ikke en gang sant

11 Iver B. Neumann, Mening, materialitet, makt:2001, s25-28

12 Iver B. Neumann, Mening, materialitet, makt:2001, 55-57

13 Iver B. Neumann, Mening, materialitet, makt:2001, 60-62

14 Iver B. Neumann, Mening, materialitet, makt:2001, 62-66

det som er den etablerte sannheten. Den etablerte sannheten trenger derfor å bli ettergått, ved å grave dypere bak. Er det slik at det som er bak er av en slik art at man har behov for å korrigere det etablerte.¹⁵

Når man i en diskursanalyse ser på teksten, kan det være ting ved forholdene i teksten, som er viktig for å få full forståelse for hva teksten vil formidle. Dette kan være ting som hvem forfatteren er, hvem den er skrevet til, i hvilken historisk setting, hvem som virkelig leser den, hvem som responderer på den, hvordan den er tatt i mot, hva slags tekst det er og mange andre ting som Neumann snakker om som materialitet av teksten. Det å se disse tingene gir en bredere forståelse av teksten og dens autoritet i seg selv. Teksten kan være påvirket av at det er sensur, eller at man er inhabil i forhold til det man utlegger. Det kan være en debatt med og uten belegg for det man sier. Alt dette er skrevne ord, som man, i analyse for bruk i annen sammenheng, legger mer eller mindre vekt på, fordi man veier tekstens autoritet. Jeg må også se på om jeg er en slik materialitet. Hva betyr mitt ståsted for hva som blir de tekstene med høyest autoritet, ut ifra en eller flere av kriteriene som er skissert over?¹⁶

Andre ting som påvirker tekstens autoritet er hvem som har skrevet den. Det veier mer at en professor skriver en bok om emnet, enn at jeg skriver en kortoppgave om det. Det kan være et mer eller mindre symmetrisk maktforhold mellom tekster, ut ifra hvem som er forfatter. Jeg vil som teolog kunne bli oppfattet som en med større autoritet angående tolkning av en evangelietekst, enn en matematiker, uten at det virkelig er sånn, men min posisjon gjør det slik. I analysearbeidet må det være et mål at slike forskjeller blir visket litt ut. Man må vokte seg for at autoritetene får så mye makt over diskursen at de andre ikke får plass, for da er det vanskelig å få med alle nyansene i diskusjonen.¹⁷

Diskursanalyse er ikke en eksakt vitenskap eller metode, men den gir muligheten til å få belyst en sak, gjerne ved bruk av andre metoder også. På mange måter er dette metoden for å åpne en sak opp slik at flest mulige «røster» blir hørt og at man kan gå i dybden i saken. Da har man også i størst mulig grad en mulighet til å se årsaken til at, i mitt tilfelle, vedtakene ble som de ble, og virkeligheten har blitt som den har blitt. Uten at jeg påberoper meg å være i stand til å finne den eneste sannheten i sakens anliggende, mener jeg at jeg selv har mulighet til å finne et velbegrunnet

15 Iver B. Neumann, Mening, materialitet, makt:2001, 53

16 Iver B. Neumann, Mening, materialitet, makt:2001, 80-99

17 Iver B. Neumann, Mening, materialitet, makt:2001, 166-179

og underbygd svar.

2.3 Kildekritikk

Som nevnt over, handler diskursanalyse mye om å innhente mest mulig informasjon, for så å bearbeide dette og gjerne sette argumentene opp mot hverandre i en diskusjon. For at dette skal bli så troverdig som overhode mulig, er det viktig at den informasjonen som innhentes, har størst mulig grad av troverdighet. Det vil si at man er nødt til å gjøre en kritisk lesning av kildene til informasjonen. Til dette arbeidet finnes det metoder å bruke, og jeg støtter meg til Knut Kjeldstadli bok «Fortida ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget»¹⁸ for å beskrive nærmere kildekritikk som metode. I historiefaget er det naturlig nok slik at det er et stort tilfang av kilder om mange temaer, og derfor også slik at som historiker må man granske og kritisk vurdere kildene for at man skal få fortalt historien så riktig som mulig. Men metoden kildekritikk er konvertibel til flere fag, og også i min setting. Kildene skal være så troverdige som overhode mulig.

Når man driver med kildekritikk, er det i hovedsak fire ting å ta hensyn til, her i en tilfeldig rekkefølge; hvilke kilde bruker vi, hva er kilden eller ytre kildekritikk, hva, etter min tolkning, står der, og er den relevant?

Jeg tar for meg de fire punktene og begynner med å si noe om hvilke kilder som for meg er relevante. Og synliggjør dette ved å vise noen av kildene jeg bruker og skal si noe om dem generelt. Jeg støtter meg til forordninger gitt av Konge/regjering og Storting, referater og protokoller fra møter hvor viktige beslutninger er tatt, førstehånds opplysninger fra en som har jobbet med en Norsk utredning (NOU), nevnte NOU, Sttingsproposisjon, forskningsrapporter og avisutklipp. Dette er kilder som er forarbeidet til eller inneholder selve vedtaket, og kilder som kan si noe om resultatet av vedtaket. Jeg kommer også til å se på avisutklipp for å kunne si noe om det har vært kritiske røster til Trosopplærings- og Liturgireformen. Utenom en er alle disse kildene å finne enten på nett eller i skriftlig form på annen måte. Jeg mener at alle disse følger i rekken av historiske kilder som Kjeldstadli nevner som mulige kilder.¹⁹ Jeg har stor tillit til mine kilder. Disse er lette å spore tilbake, siden jeg i hovedsak jobber med nær historie. Men det meste jeg har, er kilder som har en viss form for «formell kompetanse». Det dreier seg om arbeider som er gjort i forbindelse med vedtakene, eller vedtakene i seg selv.²⁰ Jeg støtter meg også i sterk grad til Kjeldstadli tre tommelfingerregler: Har jeg grunn til å tvile på kilden, stemmer dette med andre kilder jeg har, og

18 Knut Kjeldstadli, Fortida ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget, 5. utgave 2007, s169-170

19 Knut Kjeldstadli, Fortida ikke hva den en gang var, 2007, s151-167.

20 Knut Kjeldstadli, Fortida ikke hva den en gang var, 2007, s170

stemmer det med annen kunnskap jeg har angående temaet?²¹

Jeg har allerede nevnt en del av mine kilder, og jeg opplever de fleste av dem som normative. De forteller om den faktiske hendelsen, eller de ligger som et grunnlag for den faktiske hendelsen, nemlig vedtakene som førte til de to reformene vi har i kirken i dag, de er i stor grad offisielle. Jeg har også kilder som normativt sier noe om hvordan det har blitt slik. Mine kilders ytre kritikk sier noe om at de i hovedsak er gyldige nettopp fordi de er knyttet til vedtakene som er gjort.²² Jeg kjenner godt til hvilken setting kildene mine er laget i, opphavspersonene er sporbare. Jeg kjenner godt til når kilden er kommet til. Dette er alt viktige kriterier når man bedriver kildekritikk²³

Så gjenstår det for meg å tolke det som står i kildene. Dette gjøres lettere ved at kildene enten er norske eller i noen få tilfeller danske. I tillegg kjenner jeg sjangeren og sjargongen godt, da jeg er en del av miljøet som det skrevne er rettet mot, nemlig kirkens medlemmer og organer.²⁴

21 Knut Kjeldstadli, Fortida ikke hva den en gang var, 2007, s180-181

22 Knut Kjeldstadli, Fortida ikke hva den en gang var, 2007, s170-172

23 Knut Kjeldstadli, Fortida ikke hva den en gang var, 2007, s175-177

24 Knut Kjeldstadli, Fortida ikke hva den en gang var, 2007, s170

3.0 Trosopplæringsreformen.

3.1 Skolen som arena for dåpsopplæring.

Med Dåpsbefalingen, Matt 28, 18-20, som utgangspunkt ble det maktpåliggende for kirken å drive opplæring av alle døpte. Hvordan dette har fortonet seg i vår kirke i de tidligste tider er vanskelig å si sikkert, men det er ikke utenkelig at dette var noe som falt på prester og munkere rundt om i vårt vidstrakte land. Men da som nå, var nok hjemmet den viktigste arenaen. Troen virker det som, var sterkere inne som en del av dagliglivet og mye ble lært der hjemme. Kvaliteten var det sikker da som nå, så som så med men det fulgte en gjennom hele livet.

Så fikk vi reformasjonen, og Luthers tankegang om at man skulle lese Bibelen på sitt eget språk, fikk bre om seg. Og Danmark/Norge ble et protestantisk rike allerede i 1536 -1537. Dette medførte at det å skjønne hva som stod i Bibelen, det å vite hva som er sann tro, ble et av kjernepunktene for kirken, også i Norge. I 1539 kom Kirkeordinansen hvor det blant annet stod at i tillegg til prekenen skulle det være en halv time barneundervisning i gudstjenesten. Denne undervisningen hadde sitt utspring i Luthers katekismer, Den store og Den Lille. Den store katekismen var å regne som en håndbok for lærere og prester, mens Den lille katekismen var til husbruk.²⁵ Det var dog ikke alle steder dette var like hensiktsmessig, og presten gjennomførte da rundt om i soknene katekismeundervisning på en av ukedagene. Der kunne det også være en klokke som hjalp til med gjennomføringen. Etter hvert ble det behov for egne folk som kunne være lærere, eller kateketer som det heter i kirkelig sammenheng.²⁶ Til tross for dette hadde likevel foreldrene en selvstendig plikt til å drive undervisning i hjemmet, og da var sikkert også katekismene et godt hjelpemiddel, men de færreste leste denne selv, ei heller Bibelen, for de fleste blant allmuen kunne jo ikke lese. Blant de bedrestilte var nok leseferdighetene langt større da disse hadde tilgang på blandt annet Latinerskolene. Og dermed er jeg ganske overbevist om at de ikke kunne lære bort noe særlig annet av det som står i Bibelen og/eller katekismene, enn det som de hadde selv lært av presten og/eller de som man lærte av hjemme.²⁷

Men undervisning i kirkens tro var ikke noe nytt. Oldkirken underviste både før og etter dåp frem til rundt år 400, da barnedåp ble mer og mer vanlig. Den undervisningen som kom etter at barnedåp var det normale, var pugging av trosbekjennelse, Fader vår, kristen moral og etter hvert også Ave Maria. Med reformasjonen kom sterkere krav om kunnskaper om kristen tro og moral, og katekese, innføring i den kristne tros hovedpunkter, bredte altså mer om seg. I tillegg til presten og klokkeren,

25 <https://snl.no/katekisme>

26 http://www.denstoredanske.dk/Sprog,_religion_og_filosofi/Religion_og_mystik/Oldkirken/katekese

27 NOU 2000:26, 15

fikk man i Danmark fra 1700 tallet, egen utdanning i kateketik. Dermed fikk man kateketer inn i kirken for å utøve nødvendig undervisning av de spørsmål og svar som var skissert i Luthers to katekismer.²⁸ I Norge kom ikke kateketutdanningen før i 1969.²⁹ Luthers tanke om at enhver skulle tilegne seg kunnskaper om det som står i Bibelen og katekismene, helst på eget morsmål, førte til et behov for at alle måtte kunne lese. Og da man fikk en lov om at alle skulle konfirmeres i 1736, fremtvang dette Lov om allmueskolen på landet, i 1739. Da man til nå nok hadde lært ting utenat ved å gjenta etter underviseren, skulle man nå selv kunne lese det som stod. Men alt skulle selvfølgelig fortsatt læres utenat. Dette skulle også være til hjelp for prestene når man hadde kristendomsundervisning, og dermed konfirmantundervisning, faget som da var hovedfaget i skolen. Senere kom også andre fag til, som en del av allmenn- utdanningen og danningen. Denne kirkeskolen var den som var i de første 150 årene. Her var det faktisk ikke forskjell på gutter og jenter, alle skulle konfirmeres og trenge da nødvendig skoling. Dermed fikk man en institusjon som ikke skilte mellom gutter og jenter. Annet enn i mange tilfeller i klasserommet. Men noen steder var det sikkert også slik, av praktiske grunner at gutter og jenter fikk undervisningen sammen.

Fra 1739 til 1860 skjer det noe med formålet med skolen, og i 1739 stod det skrevet i

Forordning, Om Skolerne paa Landet i Norge, Og hvad Klokkerne og Skoleholderne derfor maa nyde. Friderichsberg den 23 Januar. Anno 1739. KØBENHAVN,[...]

- 1. Ville Vi allernaadigst, at alle Klokkere i Vor Rige Norge skal efterdags, i Stæden for den i Lovens 2 Bogs I5 Cap. 2 Art. foreskrevne ugentlige Underretning i Børne-Lærdommen, være pligtige, efter Bispens Anordning og Præstens Anviisning, under deres Embedes Fortabelse, Sommer og Vinter at holde ordentlig Dansk Skole, og at underviise Ungdommen flittig i deres Christendom, Læsen, Skriven og Reignen, og ellers i alle Maader at forholde sig efter den Instruction, som Skoleholderne i Almindelighed Allernaadigst bliver foreskreven.³⁰*

I mellomtiden så har jo Norge kommet i en ny union, nå er det svenskene som rår. Men altså i 1860 står det å lese i

28 http://www.denstoredanske.dk/Sprog,_religion_og_filosofi/Religion_og_mystik/Oldkirken/katekese

29 NOU 2000:26, s19

30 http://www.fagsider.org/kirkehistorie/lover/1739_skole.htm#pp0

*Lov om Almueskolevæsenet paa Landet. Stockholms Slot den 16de Mai 1860.
Første Capittel. Om Almueskolens Formaal og Afdelinger.*

§ 1.

Det skal være Almueskolens Formaal at understøtte den huuslige Opdragelse i at bibringe Ungdommen en sand christelig Oplysning og forskaffe den de Kundskaper og Færdigheder, som ethvert Medlem af Samfundet bør besidde, samt derhos i den Udstrækning, som Forholdene tillade, at føre den videre frem i Almeendannelse.³¹

Jeg velger å siterer disse to formålsparagrafene, for å vise at her flytter vekten av undervisningen seg fra først og fremst være en skole for å undervise om kristendoms kunnskap og med konfirmasjon i tankene, til å bli en skole for allmenndannelse, men med kristendomsfaget som en viktig del av denne dannelsen. Den nye skolen skulle ikke på samme måte stå under oppsyn av biskop og prest.

I 1889 ble det en ny måte å organisere skolen på. Den ble overtatt av kommunene ved Folkeskoleloven for by og land. Flere fag fikk innpass, men kristendomsundervisningen hadde ennå en sentral plass i skolen. Den største forskjellen var nok at konfirmasjonen ikke lenger var å regne som avgangseksamen.

I 1908 fikk vi en Kirkekommissjon som gjorde konfirmasjon til noe frivillig gjennom lov av 1911, men ennå skulle konfirmasjonsundervisningen være hos skolen, slik at kirken kunne ta seg av det mer kirke-praktiske, som kirkelige handlinger.³²

I mellomkrigsårene skjer det en del endringer i kristendomsfaget, man reduserer antall timer, både i tall og i prosent. Andre fag får større plass i skolen, og ting som livssynspluralisme får en bredere plass i kristendomsfaget. Faget får en annen status, det er ikke lenger bare en del av konfirmantundervisningen.

I etterkrigsårene fortsetter debatten om hva kristendomsundervisningen skal være, og hvilken plass

31 http://www.fagsider.org/kirkehistorie/lover/1860_skole.htm#pp1

32 NOU 2000:26, 16

den skal ha i skolen. Den debatten kulminerte med Lov om grunnskole av 1969, og dermed var det slutt på at skolen skulle være stedet for konfirmantundervisningen, dette måtte nå kirken ta ansvaret for selv. Faget skulle bestå i mange år ennå som kristendomsfag, men med forskjellige begrunnelser, som at det var viktig å hjelpe foreldre og foresatte med oppdragelsen av de barn som var ført til dåpen. Antall timer undervisning redusertes ytterligere, og innholdet var i stadig endring, men helt borte ble det ikke ennå som kristendomsfag. I Mønsterplanen av 1974 (M74) fikk faget en ny status, nemlig som en viktig del av vår kultur, og denne ble videreført i M87. Ennå var det mulig å få fritak fra faget hvis du ikke var medlem av Den norske kirke, med krav om alternativ undervisning. Dette ga fortsatt faget et preg av en særstilling i skolen, som om skolen var en underavdeling av kirken.

Dette inntrykket blir forsterket når man også vet at dette faget var under tilsyn av biskopene, og at den kristendommen som ble undervist, var den evangelisk-lutherske lære. Dette ble fjernet og endret i Læreplanen 97 (L97).³³ Frem til da har alle læreplaner hatt en kristen formålsparagraf, men i L97 ble denne endret til å lyde:

*Oppfostringen i skolen skal baseres på kristne og humanistiske verdier og bære videre og bygge ut kulturarven.*³⁴

Dette har ikke endret seg med Kunnskapsløftet og gjelder for skolen i dag også.³⁵

Man har beveget seg bort fra en skole og et fag som har vært der først og fremst for å drive kristendom- og konfirmantundervisning, til en skole som skal bedrive religiøs og humanistisk allmenndannelse. Kirken må selv se til at kristendomsundervisningen skjer i trygge former, men under «eget tak».

3.2 Noe om NOU 2000:26 og St.meld.nr 7 (2002-2003)

I samtale med Erling Birkedal den 21. januar 2015 kunne han fortelle om små og store hendelser i arbeidet med en NOU og senere Stortingsmeldingen som skulle føre til Trosopplæringsreformen. Birkedal satt i ledelsen hos IKO, som nestleder på 90-tallet, og senere i prosessen (fra 2001) som leder. Han var videre aktiv i lokalpolitikken for KrF, men hadde også en del sentrale verv og kjente godt noen av de sentrale politikerne. Når så KrF kommer i posisjon med Bondevik I regjeringen, ble

33 NOU 2000:26, 16-18.

34 NOU 2000:26, 34.

35 <http://www.udir.no/Lareplaner/Kunnskapsloftet/Generell-del-av-lareplanen/Det-meiningssokjande-mennesket/#a2.1>

Jon Lilletun statsråd og sjef for Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.³⁶ Etter noen henvendelser og samtaler bestemte statsråden seg for at det skulle nedsettes et utvalg som skulle utrede kirkens dåpsopplæring. Her var også Birkedal, og dette ble offentliggjort med en pressemelding den 16. juli 1999.³⁷

Denne utredningen mente da disse aktørene, som sammen med Birkedal jobbet for å få til en NOU, var viktig fordi man hadde fått faget KRL som da var et kunnskapsbasert fag og ikke lenger et kristendomsfag alene. Det vil si at nå skulle de andre religionene og humanismen få sin rettmessige plass i undervisningen, dog ikke kvantitativt likt, men kvalitativt fullverdig. Hovedvekten skulle likevel ligge på kristendomskunnskapen siden dette er en del av vår kulturarv.

Tallet 315 fikk en betydning i utredningen. Etter en gjennomgang av en mulig «undervisningsplan» for dåpsopplæringen, ble omfanget av timer beregnet til å bli 315, fra 0 til 18 år. Utvalget gikk litt ut over mandatets ramme, både ved å lage en planskisse og å utvide planen fra 15 til 18 år. Men ettertiden viste at man fikk gehør for at planen skulle gjelde til myndighetsalderen. Det viste seg at timetallet man kom frem til (315), var tilsvarende som å ta en time fra KRL faget, eller kristendomsfaget, i de 35 ukene som et skoleår er, gjennom ni(!) skoleår.

Da så NOU'en var ferdig utarbeidet og levert departementet, satt det en annen statsråd der, nemlig Trond Giske.³⁸ Saken hadde ikke topp-prioritet hos han, så denne meldingen ble liggende over til vi fikk Bondevik II regjeringen, med Valgerd Svartstad Haugland som minister.³⁹ Noen av utvalgsmedlemmene og andre sentrale kirke-ledere hadde flere samtaler med statsråd og statssekretær om NOU'en før det ble laget en Stortingsmelding.(St.meld.nr 7(2002-1003)) I denne prosessen endret man blant annet navnet dåpsopplæring til trosopplæring for at det skulle være tydelig at reformen også skulle gjelde andre trossamfunn og ikke bare Den norske kirke, som var mandatet til NOU'en. I Stortinget ble det ytterligere lobbyvirksomhet for å overtale ulike politikere til å gi sin tilslutning til en reform. Noen kompromisser ble inngått, blant annet at det ikke skulle være trosopplæring i skoletiden eller i skolens lokaler. Reformen ble vedtatt i Stortinget den 27. mai 2003.

36 https://www.regjeringen.no/nb/om_regjeringa/tidligere/ministerier_regjeringer/nyere_tid/regjeringer/kjell-magne-bondeviks-forste-regjering-1/id438733/?regj_oss=10

37 Odin Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementer pressemelding Nr. 059-99 16. juli

38 https://www.regjeringen.no/nb/om_regjeringa/tidligere/ministerier_regjeringer/nyere_tid/regjeringer/jens-stoltenbergs-forsteregjering-2000-2/id438738/

39 https://www.regjeringen.no/nb/om_regjeringa/tidligere/ministerier_regjeringer/nyere_tid/regjeringer/kjell-magne-bondeviks-andre-regjering-20/id438739/

3.3NOU 2000:26

3.3.1 Dåpsopplæring - tilbakeblikk og utblikk

I denne NOU refereres det under kapittel 2.1.5 Gudstjeneste:

Både Plan for dåpsopplæring og Plan for konfirmasjonstiden legger vekt på gudstjenesten som et fast fellesskap for alle døpte. Slik synliggjør dagens planer betydningen av gudstjenesten, kirkens grunnleggende samværsform gjennom 2000 år.⁴⁰

Her ser det ut til at utvalget legger an tonen for utredningen. Trosopplæring skal handle om mer enn tiltak, det skal handle om å lære og bli aktive brukere av gudstjenesten. Opp gjennom årene fra alterboken fra 1920 og dens ordning for barnegudstjenester, via familiegudstjenesteordningen av 1966, til 1993 hvor alle døpte hadde anledning til å motta nattverd, forutsatt at de hadde fått nødvendig veiledning på forhånd, har det vært forsøk på å få til et levende gudstjenesteliv for alle. I NOU'en ser vi at utvalget ser på alle prøveordningene av forskjellige former for ungdomsmesser som har forekommet siden 1960. Det har vært og er et behov for å finne en form på gudstjenestene som man kan føle seg hjemme i. Man ønsker å jobbe med at man skal ha deltagere og ikke tilskuere til gudstjenesten, og på denne måten antyder utvalget at man kan samle flere om gudstjenestelivet. Da er det ikke uvesentlig at de forskjellige menighetene har ressurser til å gjennomføre dette, uavhengig av hvor i landet de er.⁴¹

Kirken skal være et samlingspunkt for alle døpte, en ikke liten visjon. Som vist over, har konfirmasjonen også vært viktig for kirken, så viktig at det var hensiktsmessig og starte en egen institusjon som skulle drive opplæring av døpte, slik at de kunne bli konfirmerte, nemlig skolen. Nå var skolen kjent fra før som institusjon, men ikke i norsk sammenheng for allmuen. Når så skolen mistet dette mandatet i 1969, ble det nødvendig å finne andre måter å gjøre denne undervisningen på, og kirken måtte overta dette selv. Det vil si at søndagskoler og andre kristne organisasjoner tok mer ansvar for denne opplæringen, men det var som regel ikke formalisert.⁴²

Kirkens rolle som pådriver for omsorg for barn i førskolealderen har i alle fall vært siden tidlig 1800 tallet, og ut ifra denne tankegangen var de også tidlig ute med å starte barnehager, ja i mange kommuner de første. Andre kristne organisasjoner har også kjent sin besøkestid i så måte. Det var ikke før 1975 og Lov om barnehager at institusjonene skjøt skikkelig fart. Tidligere hadde ikke

40 NOU 2000:26, 20

41 NOU 2000:26, s20

42 NOU 2000:26, s18

behovet vært fullt så stort, men nå ble det vanligere at begge forsørgerne var i arbeid, og behovet økte. Nå kom også kommunene sterkere på banen. Barnehageloven av 1983 hadde til og med en kristen formålsparagraf. I kirkens dåpsopplæringsplan av 1993 påpekes det at barnehagene kan være gode samarbeidspartnere for dåpsopplæring.⁴³

De frivillige i kirken har lange tradisjoner. Alt så tidlig som 1734 kjenner vi til søndagskoler med frivillig medvirkning. Den første med klasse og lærer kom i 1844. Dette ble en landsomfattende organisasjon, og i 1889 ble Søndagsskoleforbundet en realitet. Disse brukte de lokaler som ble tilbudt i hjem, bedehus og kirker, og lekfolk formidlet bibelhistorier og enkle barnesanger. ⁴⁴

I Norge fortonet vekkelsesbevegelsen seg noe annerledes enn i de nærmeste nabolandene. Vi fikk to parallelle organisasjonsstrukturer, men samarbeidet var tettere enn andre steder. Vi fikk et bedehusmiljø ved siden av kirken. I kirken tok man seg av de kirkelige handlingene, som gudstjenester og begravelser. Den hadde også dåps- og konfirmasjonsundervisning med påfølgende konfirmasjon. På bedehuset var det ofte annet barne- og ungdomsarbeid, med sin del dåpsundervisning. Disse linjene mellom frivilligheten og kirken var ikke i særlig grad formalisert, men skjedde likevel i forståelse med hverandre. Ofte var det de samme som deltok begge steder. ⁴⁵

I den virkeligheten NOU'en er skrevet inn i, var det mange kristne organisasjoner som drev selvstendig kristent arbeid, men likevel ble regnet som, og regnet seg som en del av menighetens arbeid. Dette kunne være kor, speidere, klubb med mer. De står som selvstendige organisasjoner, ofte under en større paraply. I arbeidet har de ofte tatt inn elementer av dåpsopplæringen i sitt program, gjerne i forståelse med kirken lokalt eller sentralt.⁴⁶

I sin oppsummering av punkt 2.3, «Noen kirkesamfunn i Norge», fremmer utvalget en tanke om at styrking av dåpsopplæringen i Den norske kirke også kan få positive konsekvenser for andre kirkesamfunn i Norge.⁴⁷

Forskjellige land har forskjellige måter å forholde seg til viktigheten av trosopplæring. Noen steder har samarbeidet mellom skole og kirke vært tett, som i Danmark og Norge. Noen steder har det vært

43 NOU 2000:26, s21

44 NOU 2000:26, s21-22

45 NOU 2000:26, s22-23

46 NOU 2000:26, s23

47 NOU 2000:26, s27

slik at de forskjellige trossamfunn lokalt har sluppet til i skoletiden for å undervise sine medlemmer, som i Tyskland etter krigen. Men det som begynner å tegne seg som en trend, er at landene blir mer og mer sekularisert, og trosopplæringen blir mer og mer overlatt til trossamfunnene selv.

Undervisning om trosretninger vil skje i skolene, men trosopplæringen vil skje i trossamfunnene og i menighetene.⁴⁸

3.3.2 Situasjonen for dåpsopplæringen i dag

Utvalget har gjort noen observasjoner om at samfunnet har blitt mer sekularisert og at man har blitt mer pluralisert. Tro har blitt noe som en skal ha for seg selv og sin egen del. I teksten siterer de O. Krogseth som har lansert en dialektisk sekulariseringsteori:

Selv om det skjer en av-sakralisering på samfunnplan, framelsker den samme utviklingen - mot vanlige forventninger - også en re-sakralisering på det individuelle og kulturelle plan.⁴⁹

De viser til at oppmøtet på kirkens forskjellige aktiviteter og gudstjenester har gått ned, men en institusjon som konfirmasjon har holdt seg stabil. De påpeker også at medlemstallet i DNK har til da utredningen ble skrevet vært ganske stabilt, men de ser at det finnes andre kirkesamfunn også, og tilsammen utgjør disse omtrent 90,5 % av befolkningen i skrivende stund. Men dette tallet gjenspeiles altså ikke i de fleste aktiviteter som kirken driver. Man ser at ikke religiøse eller de som ikke er medlem av et livssynssamfunn er på 6 %, pluss medlemmer av Humanistisk Forbund utgjør omtrent 1,5 %. Da er det igjen omtrent 2,5 % til andre tros- eller livssynssamfunn. Disse siste gruppene lokaliserer seg i stor grad i Oslo og Akershus, med hedlige unntak. Denne sammensettingen av forskjellige tros- og livssyn gir et mangfold, men har ikke på den tiden som utredningen ble skrevet på gitt seg noen store utslag. Kristendommen og statskirken står ennå trygt i folket, særlig utover i landet. I fremtiden ser de for seg at trossamfunnene er nødt til å levere varen når det gjelder å gi den nødvendige og troverdige trosopplæringen. Også DNK.⁵⁰

Med L97, fikk skolen ansvar for å gi elevene kunnskap om kristendommen som en kulturarv, og viktigheten av å kjenne denne arven. Denne kunnskapen er avgjørende for å kunne forstå mye av den bildekunst, musikk, teater og annet som kan komme under kulturbegrepet. Videre skal andre religioner få sin plass i faget KRL, kristendom, religioner og livssyn for å få et innblikk i hva disse

48 NOU 2000:26, s27-31

49 NOU 2000:26, s32

50 NOU 2000:26, s33

står for. I tillegg skal det også undervises i det humanistiske livssynet. Slik vil man skape en større og brede forståelse for hva de «andre» tenker, mener og tror, og på denne måten viske ut noe av uforstanden og motsetningene. For å få hjelp til dette er det ønskelig at man bestreber seg på et bredt lokalt samarbeide med de institusjoner som skulle finnes der.⁵¹

For å si noe kort om hovedforskjellen i formidlingen mellom skolen og kirken, så skal skolen fortelle om hva tro er gjennom å fortelle og beskrive hva trossamfunnene tror på, hvilke fortellinger som er viktige for dem, hva som gjenspeiler seg av troen i kulturen. Videre skal skolen kunne vise ulike trosuttrykk, gjerne gjennom å besøke forskjellige trossamfunn. Men skolen skal ikke bedrive forkynnelse. Kirken skal i sin trosopplæring gjerne ta fatt i det som ligger i skolens mønsterplan for så på egen hånd, med egen pedagogikk, å formidle trosuttrykk, trospraksis og forkynnelse over de tekstene som man har brukt i skolen.⁵²

Barnehagene står friere i sin utfoldelse. I rammeplanen for barnehager ligger det en kristen formålsparagraf, men denne kan barnehagen reservere seg mot. Dette gir muligheter til et tettere samarbeide mellom kirke og barnehage, særlig der hvor barnehagen er eid av menigheten.⁵³

På kirkemøtet i 1991 ble det vedtatt en plan for dåpsopplæring på kirkemøtet. Dette var en plan som ga hver enkelt menighet ansvar for egen plan, egne satsningsområder og egen virksomhet. Til tross for at dette skulle være et satsningsområde, var det slik i 1996 at 66 % av menighetene hadde utarbeidet en slik plan, med stor variasjon innenfor hvert enkelt bispedømme og bispedømmene i mellom. Det var også store variasjoner menighetene i mellom om det var kontinuerlige tiltak eller punkttiltak som var satsningsområde, og hvor godt de hadde lyktes. I dette arbeidet var det flere menigheter som hadde fått opp øynene for dåpsopplæring i hjemmet. Men her synes det som de «der hjemme» syntes dette var vanskelig. På Kirkemøtet i 1996 ble det bestemt at det skulle satses videre på dåpsopplæring, også rettet mot hjemmet. Det ble da viktig å kunne tilby godt materiell for å avhjelpe «de hjemme», slik at de kunne styrke sin innsats.⁵⁴

I 1997 fikk man en plan for konfirmasjonstiden, som man skal se på som en del av dåpsopplæringsplanen. I dette var det satt av 45 samlinger over 8 måneder, og lovgivningen ga mulighet til å bruke en time i uken av skolens tid. Fellesrådet er ansvarlig for kostnaden til

51 NOU 2000:26, s34-36

52 NOU 2000:26, s36-37

53 NOU 2000:26, s38-39

54 NOU 2000:26, s39-40

materialer og lokaler. Planen skal gjennom varierte arbeidsformer ta sikte på å møte den enkelte konfirmant med de forutsetninger og den troshistorie som han eller hun har.⁵⁵

3.3.3 Del II Dåpsopplæring i fremtiden. Visjonen: En dåpsopplæring for vår tid

Utvalget tar utgangspunkt i salmen «Fylt av glede» for å fortelle hva dåp er. De tar for seg noen linjer fra teksten i salmen og begynner med

«...kommer vi til deg som gav oss livet.»⁵⁶

Av ulike grunner og motivasjoner bærer foreldrene sine barn til dåp, bærer det frem til Han som er livets kilde.

Så kommer det tre utdrag som er mer selvforklarende:

«...født på ny til liv i Kristus»

«...gitt oss gjennom dåpens gave»

«...la vår tro bli fylt av glede»⁵⁷

Dåpsopplæring skal være en totalformidling. Det skal omfatte hele mennesket, både det ytre, men like viktig, også det indre. Alle sanser skal utfordres og tilfredsstilles, og man skal få kjenne på det åndelige i seg selv. Man skal lære om hva kirken står for, og hvordan man ber eller slår opp i Bibelen. Dåpsopplæringen skal vise hvordan man kan være en troende i sitt eget liv. Og man skal, ved hjelp av og i lys av sin tro på Gud, kunne forstå tilværelsen i egenskap av å være seg selv i forhold til andre i nær og fjern relasjon, lokalt, nasjonalt og globalt.⁵⁸

For kirken er det viktig å være med å danne trygge og gode individer. Denne dannelsen skal lære dem å bli trygge i sin tro. De vil stadig møter et samfunn hvor religiøsitet blir stadig mer utydelig, og kristendomsundervisningen i skolen er et tilbakelagt stadium, og ikke lengre et naturlig sted å skape sin trosidentitet. Så må kirken legge til rette for en slik utvikling gjennom sine aktiviteter. I disse aktivitetene må det lages rom hvor de kan erfare den religiøse opplevelsen og kulturen. De må

55 NOU 2000:26, s41

56 NOU 2000:26, s52

57 NOU 2000:26, s52

58 NOU 2000:26, s53

i trygge former lære hvordan og hvorfor vi utøver våre riter som bønn, lystenning, nattverd og alt det andre rituell man gjennomfører. Alt dette og mer skal man gradvis læres opp til og i, slik at man kan bli så trygg at man kan la troen hvile i ritualene og i helligheten rundt disse. Disse ritene blir verdiløse hvis de ikke også følges av holdninger og etikk som hører til det å være et kristent medmenneske. Nestekjærighet står sterkt i vår kristne tradisjon og trenger å løftes frem gjennom dåpsopplæringen. Den kristne etikk står ofte som en kontrast til underholdningskulturens mas om meg og mitt. Utvalget mener at dåpsundervisningen bør lage rom for ettertanke rundt disse temaene.⁵⁹

Utvalget legger vekt på at dåpsopplæringen skal være et tilbud til alle døpte uavhengig av fysisk og psykisk funksjonsevne. Man vet at tilbudet har variert og nok vil varieres fra menighet til menighet ut i fra ressurser. Samtidig vet man at foreldre og foresatte er den viktigste ressursen, det er de som tar barna med på aktiviteter og til kirke, det er de som leser aftenbønn og lærer dem å synge for maten. Dåpsopplæringen må skje i tett samarbeide og gjennom dialog med dem «der hjemme». Når disse rammene ligger der, vet man også at det ligger mye lærdom i samhandling med jevnaldrende. Dåpsopplæringen må legge vinn på aktiviteter i tilknytning til kirken hvor man sammen med andre kan utvikle sin trosforståelse. Skal kirken forbli en folkekirke, er man helt avhengig av at det kommer et tilbud til alle døpte,⁶⁰ for

*Bare den kirke som overleverer, kan overleve.*⁶¹

3.3.4 Organisatoriske modeller for trosopplæringen.

Utvalget legger frem en rekke måter å organisere dåpsopplæringen på. De lager skisser med ulike krav til økonomiske og menneskelige ressurser og større eller mindre grad av samarbeide med skolene. Disse forskjellige modellene, som de i tur og orden forkaster som modeller som kan stå på egne ben, velger jeg å ikke gå nærmere inn på hver for seg, men jeg vil heller si noe om den modellen som utvalget kom frem til som sitt forslag.⁶²

Modellen, som de ender opp med som sitt forslag, er en kombinasjon av flere modeller, som altså ikke ble vurdert som sterke nok til å kunne stå for seg selv.

59 NOU 2000:26, s54-55

60 NOU 2000:26, s56-58

61 NOU 2000:26, s58

62 NOU 2000:26, s60-70

Utvalget har vurdert de ulike modellene, og har kommet til at dåpsopplæringen best organiseres som en kombinasjon mellom

– fasemodell med avgrensede og kontinuerlige tiltak

– kirkeskole på dagtid

– IT-tilbud.⁶³

I dåpsopplæringsplanen skilles det mellom to former for tiltak, avgrensede og kontinuerlige. De kontinuerlige kan man se for seg er tiltak som andre organisasjoner kan gjøre på vegne av kirken, men som verken er tidsavgrensede eller årskullavgrensede. De avgrensede er tiltak hvor årskull blir spesielt invitert, og de er tidsavgrenset, som 4-årsbokutdeling. Men det er samtidig viktig at man på de avgrensede tiltakene får en introduksjon til det kontinuerlige arbeidet som passer for aldersgruppen.

I forslaget som blir fremlagt skjematisk mot slutten av kapittelet, er det de avgrensede tiltakene som får anbefalt timetall, det er her man ønsker å satse. Men det skal ikke skje på bekostning av det kontinuerlige, som skal være et supplement. Dette er fordi man rundt omkring i menighetene har forskjellige forutsetninger til å kunne drive kontinuerlige tiltak. De avgrensede tiltakene kan også være av forskjellig art, men skal i størst mulig grad forholde seg til fordelingsnøkkelen som man blir enig om, fordi dette er med på å gi de dømte den opplæringen som de har krav på.⁶⁴

Jeg har gjort rede for utvalgets syn på viktigheten av å nå barn og unge. Videre i kapittelet utdyper de hvordan utvalget ser for seg samarbeidet mellom kirke og- barnehage, skole og hjem. Utvalget er også opptatt av hvordan man kan ta vare på dem som er konfirmert, gjennom ledertrening og bruk av dem som ledere i forskjellige sammenhenger i menighetens arbeide. Alt dette må være lokalt tilpasset og forankret, for forutsetningene er som nevnt forskjellige rundt om i kongeriket. Men for at man ikke skal brette ryggen ved å lage en for ambisiøs plan, laget man et oppsett hvor man skisserte noen tiltak og hvor mange timer som minimum er forventet. Utvalget endte som tidligere nevnt på 315. I snitt en time undervisning hver uke i 35 uker hvert år, fra 0-18 år⁶⁵

Jeg går ikke nærmere inn på tabellen for fordeling av timer, for det er ikke viktig for oppgavens

63 NOU 2000:26, s70

64 NOU 2000:26, s70

65 NOU 2000:26, s70-74

anliggende.⁶⁶

3.3.5 Rettslige rammebetingelser for kirkens dåpsopplæring

Dette kapitlet er en oversikt over hvilke lovverk, forskrifter og ordninger som regulerer hvem som har ansvar for dåps- og konfirmasjonsopplæring. Ansvarsspørsmålet gjelder både den med undervisningsansvar, hvem som har ansvar for innholdet, hvem som har gitt ansvaret, hvem som har gitt det videre, hvem som har det økonomiske ansvar og om det er noen som har tilsyns- plikt og/eller rett. Regelverket er omfattende og ikke entydig. Utvalget har landet på en konklusjon, hvor de ønsker å få en tydeligere fordeling av ansvar, både angående undervisningen og det økonomiske. Konklusjonen er ganske kort, så jeg tar den med i sin helhet.⁶⁷

Utvalget vil ut fra vurderinger knyttet til lovregulering av dåpsopplæring konkludere med at:

- Dåpsopplæring fastholdes som et ansvar for kirkelige organer, og at aktuelle lovttekster i Kirkeloven forsterkes*
- Foreldrenes og faddernes ansvar fastholdes i tråd med de forventninger som er uttrykt i Gudstjenesteboka*
- Nasjonale standarder for tilbud om opplæring reguleres best gjennom direkte statlig ansvar for denne oppgaven, slik det er lagt opp til i Kirkeloven*
- Det fastsettes nasjonale minstestandarder hjemlet i lov*
- Likeverdigheten mellom tros- og livssynssamfunn styrkes gjennom endring i Lov om trdomssamfunn og ymist anna*
- Katekettjenesten styrkes som hovedansvarlig for dåpsopplæring⁶⁸*

3.3.6 Personalressurser, rekruttering, utdanning

I dette kapitlet legger utvalget vekt på kompetanse. Med kateketen som den ansvarlige for undervisningen vil de at denne tjenesten skal styrkes i kirken. Det vil si at det må legges til rette for at det skal kunne utdannes flere kateketer. All den stund man ikke finner kateketer til stillingene, er det formålstjenlig å ansette andre som med realkompetanse kan fylle en slik stilling. I trosopplæringen finnes det også rom for flere prester, flere diakoner, flere kirkemusikere og flere frivillige. Men kateketen er altså den som skal lede undervisningen. Det er også viktig for utvalget med de gode relasjonene til de frivillige, de frivillige organisasjonene, skole og barnehager. Disse er

66 NOU 2000:26, s76-77

67 NOU 2000:26, s78-91

68 NOU 2000:26, s91

til stor nytte og hjelp med sin faglige kompetanse og sine menneskelige ressurser. Utvalget ser også for seg at det finnes forskjellige måter å organisere dåpsopplæringen på lokalt, noen steder kan det være mange små enheter, andre steder er enhetene større. Samordning er et stikkord i den sammenhengen. Det kan også være behov for mer sentrale koordinatorene, som på bispedømmenivå. Men det viktigste er at det til alle døpte kommer et fullverdig tilbud på 315 timer, som på alle måter har alle forutsetninger for å være trygt faglig fundert. Utvalget ser for seg en opptrappingsplan på 10 år for å nå sine mål.⁶⁹

3.3.7 Utvalgets anbefalinger. Juridiske, økonomiske og administrative konsekvenser

Den første delen handler om de juridiske endringene i Kirkeloven. Utvalget peker på at det er viktig at alle døpte eller de som ønsker å bli døpt, skal ha lovmessig rett til å få undervisning. Dette skal menighetene da få ansvaret for å tilrettelegge.(§9) For å sikre nødvendig kvalitet er det nødvendig at fellestrådet får ansvar for å ansette kvalifisert personell. Jeg har gjort rede for utvalgets syn på hvem som er kvalifisert for slike oppgaver tidligere (§14) De økonomiske rammene må være på plass slik at også de med nedsatt funksjonsevne kan få tilrettelagt undervisning i egnede lokaler.(§15) For å sikre at disse rammene blir ivaretatt, mener utvalget at man må styrke rapporteringen for bruk av midler.(§23) Utvalget ser også for seg at det kan være nødvendig å tilpasse tjenesteordningene som er hjemlet i kirkeloven. Jeg går ikke nærmere inn på hva dette innebærer.(§24) Utvalget har tidligere gjort rede for at de ønsker å ha dåpsopplæring i 315 timer, inklusive konfirmantundervisningen, lagt til skolene, dog ikke i skoletiden, men som et tilbud ved siden av. De ser imidlertid også for seg muligheten av at noe konfirmasjonsundervisning kan gå i skoletiden også. Utvalget ønsker dette som en lovmessig rett. De ønsker også at andre trossamfunn skal få mulighet til lignende ordninger med skolene.(§36)⁷⁰

Utvalget peker på de administrative konsekvensene dette vil få for hele organisasjonen. De mener at alle råd må styrkes for å kunne administrere den foreslåtte utvidelsen av dåpsopplæringsreformen. Dette kan være menighetsråd, fellestråd, bispedømmeråd og Kirkerådet. I tillegg må biskopenes tilsyn med dåpsopplæringsplanene videreføres.⁷¹

I den siste delen av kapittelet gjør utvalget rede for hvordan de gjennom stillingshjemler, utvikling av IT-løsninger, utvikling av materiell, med mer, ønsker å styrke dåpsopplæringen og nettopp derfor også trenger å få en styrking av økonomien for å finansiere denne styrkingen. Beløpet de mente var

69 NOU 2000:26, s92-103

70 NOU 2000:26, s104-108

71 NOU 2000:26, s108

nødvendig var 500 mill, pluss 45 mill fra kommunene, finansiert fra staten.⁷²

3.4 Høringsuttalelser NOU 2000:26

I Stortingsmeldingen nr 7 (2002-2003) vises det til to høringsprosesser, den ene gjennomført av Kirkerådet og den andre av departementet. Kirkerådet ba om uttalelse fra 121 forskjellige instanser og fikk svar fra 84. Departementets prosess omfattet 27 instanser. Mye tyder på at utvalget som utarbeidet NOU'en, har gjort et grundig og godt arbeid, det er påfallende stor enighet blant alle dem som har uttalt seg. Selvfølgelig er de ikke uten ønske om forandringer og justeringer, men de ønskene er marginale. Utvalget får bred og godt begrunnet støtte fra respondentene.⁷³

3.5 St.meld. nr.7 (2002-2003).

Stortingsmeldingen viser i stor grad til det som står NOU 2000:26, samt høringssvaret som Kirkerådet hadde samlet inn og utarbeidet. Jeg tar derfor for meg deler av det som departementet har lagt til grunn for sitt forslag til vedtak, samt vedtaksforslaget.

Til grunn for vedtaket er det em forutsetninger: 1. Tilbudet skal gå til alle døpte, og tiltakene skal være lokalt forankret. 2. I utarbeidelsen av forsøkene skal flest mulige tiltak være prøvd ut, og flest mulig skal være involvert for å få en bred forankring i menigheten. 3. Det skal utpekes en rekke forsøksmenigheter som skal utvikle fullverdige planer for alderstrinnet 0-18 år. 4. Det skal legges vekt på at de som er ivrige skal få anledning til å igangsette forsøk og tiltak, uten at det skal være til hinder for allerede eksisterende tiltak. Snarere skal det legges til rette for gode initiativ. 5. Prosjektstyring skal være arbeidsmetoden for arbeidet.⁷⁴

Det er viktig for departementet å peke på at de lokale initiativene skal kvalitetssikres på enten regionalt nivå, i bispedømmet, eller sentralt nivå, i Kirkerådet. I NOU'en har utvalget delt opp hele aldersspennet i mindre spenn. Dåpsfasen, førskolefasen, småskolefasen, mellomtrinnsfasen, konfirmanttiden og tiden etter konfirmasjon. Departementet mener at ansvaret for å utprøve disse fasene bør fordeles utover på de forskjellige bispedømmene, for siden å drive erfaringsutveksling. Det skal likevel ikke være slik at den enkelte menighet ikke kan få nødvendig støtte til å prøve ut mer enn det som ligger innenfor rammen av bispedømmets prosjektfase. For å opparbeide nødvendig kompetanse mener også departementet at det må være noen menigheter som skal ha som prosjekt å utarbeide og gjennomføre en plan for hele aldersspennet 0-18 år. Dette krever ekstra

72 NOU 2000:26, s109-110

73 St.meld. Nr. 7 (2002-2003), s13-16

74 St.meld. s29

ressurser, både menneskelige og økonomiske. Departementet mener at man bør begrense antallet til tre forsøksmenigheter i hvert bispedømme, 33 totalt. Fortrinnsvis bør disse forsøkene gjøres i de menigheter som har tilnærmet de rette forutsetningene på plass for å kunne gjennomføre dette.⁷⁵

Departementet mener at i forsøksperioden bør dette organiseres som et prosjektarbeide med en sentrals styringsgruppe og et sekretariat. Ansvarsfordelingen mellom sentrale, regionale og lokale organisasjoner skal være avklart på forhånd. Det bør videre ansettes folk i egne stillinger i bispedømmene for å styre dette regionalt. Det er en forutsetning at det skal lages tilpassede opplegg for den samiskspråklige delen av kirkens medlemmer. Tilsvarende tilpasning skal det også være for dem med ulike arter av nedsatt funksjonsevne. Videre skal det på forskjellige nivåer gjøres en innsats for å rekruttere til de før nevnte tilpassede stillingene.⁷⁶

På sentralt hold må det legges vekt på at det blir lagt til rette for og utarbeidet en felles idébank, slik at det kan bli lett å ta ut erfaringer som er gjort andre steder. Idébanken bør inneholde ideer på forskjellige nivåer. Det vil si at ikke bare gode ideer og erfaringer fra menighetene, men også relevant forskning eller annen erfaring fra annet hold kan være til nytte og hjelp.⁷⁷

I forslaget legges det til grunn at reformen ikke er fullført før tilbudet på 315 timer dåpsopplæring kan gis til alle døpte i alle menigheter. Denne opptrappingen ser departementet for seg, med grunnlag i NOU'en, at skal skje over en 5-10 års periode. I samme periode skal den økonomiske opptrappingen også skje, med en ekstra sum til dåpsopplæringen på 250 mill NOK. Fordelingen av disse midlene skal skje fra bispekontorene etter søknad med prosjektplan.⁷⁸

Departementet legger vekt på at alle døpte har rett til dåpsopplæring. Vurderingen om kirken skal ha plikt til å tilby dette, kan man først ta stilling til når alle menigheter faktisk har en mulighet til å gjennomføre slike tiltak. På spørsmålet om hvordan ansvaret skal fordeles, mener departementet at dette blir utredet bedre i Innst.O.Nr. 97 (2000-2001) og Ot.Prp.nr. 90 (2000-2001). Hvis departementet ser at det blir nødvendig med endringer i lovverket, vil departementet komme tilbake til dette. Det er viktig for departementet å påpeke at det ikke er noen plikter med tanke på opplæring, for den døpte, men at det skal etableres en rett til 315 timer individuelle opplæring.⁷⁹

75 St.meld, s29-31

76 St.meld. s31-32

77 St.meld. s32

78 St.meld. s32-33

79 St.meld. s33-34

Av flere praktiske grunner, som skoleskysordningen, vil ikke departementet legge hindringer i veien for at skolens lokaler kan bli brukt til dåpsopplæring. De presiserer dog at slik opplæring ikke skal ta av barnas skoletid, med unntak av noen timer konfirmantundervisning. Da skal det også være mulig for andre trossamfunn å kunne bruke samme tiden for tilsvarende undervisning for sine medlemmer. Det er heller ikke slik at kirken skal ha innvirkning på hvordan KRL faget skal bli seende ut. Faget er like uavhengig som andre fag når det gjelder prosesser for å komme frem til det faglige innhold. 80

Departementet mener at finansieringen av dåpsopplæringsreformen skal skje over statsbudsjettet og ikke belaste kommunene utover det de allerede har. Videre mener de at 250 mill skal være nok til å styrke hele organisasjonen, fra rådgiverstillingene bispedømmene til nødvendige stillinger i hver enkelt menighet. 81

Departementet mener også at det bør tilsettes koordinatorene på sentralt hold, som kan holde i trådene og samle inn nødvendige data til en databank. 82

Departementet ser også for seg at dåpsopplæringsreformen vil utløse pengestøtte til andre trossamfunn på størrelsesorden 20-25 mill. 83

Og til slutt i Stortingsmeldingen står det;

Kultur- og kyrkjedepartementet

tilrår:

Tilråding frå Kultur- og kyrkjedepartementet av 11. oktober 2002 om trusopplæring i ei ny tid, om reform av dåpsopplæringa i Den norske kyrkja, blir send Stortinget.⁸⁴

Som nevnt over, så ble Trosopplæringsreformen vedtatt 27. mai 2003⁸⁵

80 St.meld. s34-35

81 St.meld. s36

82 St.meld. s36-37

83 St.meld. s37

84 St.meld. s37

85 <https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Referater/Stortinget/2002->

3.6 Gud gir - vi deler. Trosopplæringsplanen

For å få en så nøyaktig fremstilling som mulig av prosessen fra 2003 til vedtaket blir gjort på Kirkemøtet 2009, siterer jeg de nesten 3 sider fra Kristine Askøy sin saksorientering til nevnte Kirkemøte:

Bakgrunn

I 2003 ble Trosopplæringsreformen i Den norske kirke vedtatt med en innledende femårig forsøks- og utviklingsfase (2004-2008). På bakgrunn av dette forsøks- og utviklingsarbeidet i reformen, vedtok Kirkerådet i 2007 (Sak 10/07) å gi Styringsgruppa for Trosopplæringsreformen ansvaret for å utvikle ny plan for trosopplæring. Plan for trosopplæring i Den norske kirke vil erstatte Plan for dåpsopplæring i Den norske kirke (1991) og Plan for konfirmasjonstiden (1998).

Erfaringene som ble gjort i forsøks- og utviklingsfasen ligger til grunn for den nye planen. I arbeidet med å ferdigstille høringsutkastet er det lagt vekt på en bred involvering av ulike fagmiljøer og kompetansesentra. Det er gjennomført FOU-arbeid, arrangert konferanser og avholdt om lag 30 planverksteder med deltakere fra både lokalmenigheter, organisasjoner og andre fagmiljøer. Innspillene fra disse ga mange ulike bidrag til utforming av planen.

Planen legges fram for Kirkemøtet på grunnlag av kirkelovens § 24 b: "Kirkemøtet fastsetter retningsgivende planer og programmer for den kirkelige undervisning, diakoni, kirkemusikk og for økumenisk virksomhet...".

Høring våren 2009

Utkast til ny plan for trosopplæring i Den norske kirke ble sendt på høring i februar 2009. Kirkerådet sendte invitasjon til 121 utvalgte instanser, i tillegg til en åpen invitasjon. Høringen ble gjennomført elektronisk. Det kom inn totalt 88 høringssvar. Høringssvarene fordeler seg på følgende hovedgrupper:

- Bispedømmeråd/biskoper: 11*
- Biskoper (egne høringssvar i tillegg til bispedømmerådets høringsuttalelse): 2*
- Menighetsråd: 17*

- Kirkelige fellesråd: 13
- Andre kirkelige organer, organisasjoner og instanser: 11
- Fakultet og høyskoler: 10
- Yrkes/fagorganisasjoner: 5
- Barne- og ungdomsorganisasjoner: 6
- Andre instanser: 13

Det overordnede spørsmålet som ble reist i høringsbrevet, er om planen vil være et tjenlig redskap for det lokale planarbeidet med å utvikle en systematisk og sammenhengende trosopplæring. 78 prosent av høringssvarene ga støtte til form og innhold i planutkastet. Høringssvarene ga gode bidrag til å utbedre og videreutvikle planutkastet.

Sentrale anliggender i høringen

I innledningen til høringsutkastet presenteres plandokumentet slik: Plan for trosopplæring i Den norske kirke er et redskap for menighetsråd og andre som har ansvar for trosopplæring i lokalmenigheten. [...] Plan for trosopplæring i Den norske kirke er en retningsgivende plan. Det forutsettes at det utarbeides lokale planer for trosopplæring i den enkelte menighet. [...] Planen er bygget opp som et ressursdokument til bruk i menighetenes lokale planarbeid.

Flere av høringsinstansene reiser spørsmål rundt hva en "retningsgivende plan" innebærer. Høringssvarene gir gode innspill til å tydeliggjøre hva i planen som er ressursstoff og hva som er å forstå som planens kjerne når det gjelder mål, innhold og anbefalte tiltak. Utover dette inneholder ikke høringssvarene tilbakemeldinger på planens oppbygning som gir grunnlag for å foreslå ytterligere omstrukturering av plandokumentet.

Språket i høringsutkastet omtales av noen av høringsinstansene som idylliserende og harmoniserende både i forhold til hvordan en menighet fungerer, livet i troen og i forhold til hva mennesker flest opplever i livet sitt. En for sterk betoning av første trosartikkel på bekostning av å fokusere på frelsen og helliggjørelsen påpekes av flere instanser. Planens inkluderende intensjoner i forhold til å forstå alle døpte som fullverdige lemmer i menighetens "vi", kan tilsløre behovet for den daglige omvendelse og forsoning.

Flere av svarene fokuserer på at hjemmet, foreldre, faddere og storfamilien sin

grunnleggende betydning i trosopplæringen bør tydeliggjøres i planen.

Spørsmål knyttet til forholdet mellom trosopplæringen og barnehagens og skolens virksomhet reises av noen høringsinstanser. Dels knyttes dette til at skolens endrede rolle som begrunnelse for tros opplæringsreformen bør tydeliggjøres i innledningen av dokumentet. Dels knyttes dette til at planens innholdbeskrivelse bør avstemmes mot hva som formidles av kunnskap og tradisjoner i barnehage og skole, og i så stor grad som mulig fungere komplementerende i forhold til disse. Flere påpeker at dimensjoneringsnormen på 315 timer var begrunnet i bortfallet av undervisning i skolen, og at dette bør tydeliggjøres. Noen av høringsinstansene foreslår å tydeliggjøre betydningen av å se menighetens trosopplæringsplan i sammenheng med menighetens planer for samarbeid med barnehagene og skolen og at dette kan begrunnes i foreldremandatet.

Selv om planens tittel og grunnlagstenkning søker å beskrive kirkens "vi" som et bredt og inkluderende fellesskap, sier noen av instansene at planen noen ganger uttrykker et kirkesyn der menigheten består av en kjernemenighet og en bredere folkekirkemenighet. Flere instanser peker på at planen virker litt "innadvent" og at særlig misjon som grunnleggende kjennetegn ved det å være kirke bør tydeliggjøres, både gjennomgående i dokumentet og ved å ta inn misjon som et tverrgående perspektiv i kapittel 6. I tilknytning til dette, nevnes også at den verdensvide kirke og internasjonal solidaritet bør inn i planen i sterkere grad. Når så de endelige vedtakene var gjort, så skulle kirken sette dette ut i livet. Og planen for trosopplæring i Den norske kirke måtte få en form. Fra sentralt hold ble det utarbeidet et hefte hvor noen visjoner ble meislet ut. Man fikk noen forsøksmenigheter, som måtte lage skisse over de tiltak som de kunne tenke seg å satse på i forsøksperioden. De menigheter som fikk sin skisse godkjent, ble også tildelt penger.⁸⁶

Under går jeg igjennom den planen som ble vedtatt på Kirkemøtet 2009, kun med små justeringer fra forslaget. I vedtaket heter det også at planen skal iverksettes fra 1.1.2010.⁸⁷

I den del av heftet som heter «Formål og oppbygging», står det;

Plan for trosopplæring i Den norske kirke

⁸⁶ http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_4_1_09.pdf s2-3

⁸⁷ http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km09_sak4_komitemerknader_vedtak.pdf s2

har som formål å bidra til en systematisk og sammenhengende trosopplæring som

- vekker og styrker kristen tro*
- gir kjennskap til den treenige Gud*
- bidrar til kristen livstolkning og livsmestring*
- utfordrer til engasjement og deltakelse i kirke og samfunnsliv*

for alle døpte i alderen 0-18 år, uavhengig av funksjonsevne⁸⁸

Denne planen bruker dåpsopplæring og trosopplæring om hverandre som begreper og de er å anse som synonymmer. I tillegg til å være rammeplan skal også heftet være et ressurshefte. Hele planen skal være til inspirasjon for den enkelte menigheten når disse hver på sin måte er involvert i å lage lokale trosopplæringsplaner.

Igjen ser jeg meg nødt til å sitere fra plandokumentet, denne beskriver hvordan dokumentet er bygget opp:

Kapittel 1 og 2 beskriver planens grunnlagstenkning. Kapittel 3, 4 og 5 gir konkrete føringer for trosopplæringens innhold og oppbygging, mens kapittel 6 angir sentrale dimensjoner som skal reflekteres i den lokale planen. Kapittel 7, 8 og 9 beskriver lokalt planarbeid, ansvarsforhold og verktøy for gjennomføringen av trosopplæringen.⁸⁹

Jeg kommer til å ta for meg planen kapittel for kapittel i større eller mindre grad, for å se hva som er den faktiske intensjonen som menighetene skal jobbe ut ifra. Hva har Kirkerådet tenkt er viktig?

3.6.1 Livslang læring.

Fra kirkens begynnelse har man vært døpt i den treenige Guds navn. Etter hvert har tradisjonen blitt at man har døpt sine barn, og foreldre, faddere og menighet har fått et ansvar for å lære barna opp i den kristne tros mystikk og tradisjoner. Ved dåpen introduseres barnet til et liv med Gud. Å leve

88 Plan for trosopplæring. GUD GIR – VI DELER, 2010, s4

89 Plan for trosopplæring, s4.

med Gud må læres på samme måte som man må lære seg å leve livet i sin alminnelighet. Som ellers må man lære seg spilleregler, tradisjoner, riter, dogmer og alt man kan tenke seg som må til for å bli en som fungerer i trosfellesskapet eller i det sosiale fellesskapet forøvrig. Trosopplæringen skal gi kompetanse til å bli disipler, gjennom nødvendig opplæring i de kompetansekrav som jeg nevnte tidligere. Dette er også nødvendig for å gjøre den dømte trygg i sin tro, slik at man kan bruke sin troserfaring i hverdagen forøvrig.⁹⁰

3.6.2 Gud gir – vi deler.

I kirken kan vi dele tro og fellesskap fordi Gud hver dag er den som deler først⁹¹.

Kirken er verdensvid, kirken er et «vi» av troende, et fellesskap tuftet på at «For hvor to eller tre er samlet i mitt navn, der er jeg midt iblant dem.»(Matt 18,20) Det store fellesskapet deles inn i mindre fellesskap hvor menigheten er et utgangspunkt for den aktiviteten som drives og skal drives i trosopplæringens navn. Trosopplæringen skal gjenspeile de ressurser som er i menigheten, og stedegengjøres. Det skal være plass til alle, uavhengig av funksjonsevne eller andre forutsetninger. Vi skal sammen, som enkeltmennesker i fellesskapet, sørge for at alle finner sin plass der. Vi skal alle få anledning til å bygge vår tro, ut ifra forutsetningen den enkelt av oss har.

Når så vi har mottatt dåpens gave fra Gud, er det vår oppgave å dele. Barn og unges plass skal være så tydelig som mulig. Dette kan oppnås ved at man gir barna større og større rom, både i planlegging, men like viktig, i gjennomføringen av aktiviteten. Alder skal i utgangspunktet ikke være en forutsetning for å ta del i det som skal skje, det være seg legobygging eller gudstjeneste. De voksne har et tydelig ansvar for at det er lagt til rette for utfoldelse ut ifra forutsetning.

Gjennom undring, spørsmål og svar, skal det legges til rette slik at de som kan mye, deler med dem som kan mindre. Kunnskap om bibelfortellinger og tradisjoner skal gjennom trosopplæringen komme til uttrykk slik at de som ikke kjenner disse så godt, skal kunne få del i denne kunnskapen. Vi deler av vår erfaring for at andre skal få vokse i sin tro.

Ikke bare er det viktig å få formidlet de kristne tradisjoner, men også den kulturarven som kirken står for, med blant annet våre helligdager og feiringer av disse. Tuftet på markeringen av høytidene,

90 Plan for trosopplæring, s5

91 Plan for trosopplæring, s6

får man også en god anledning til å lære om trospraksis og der igjennom trosinnhold. På denne måten finner man sin egen trosidentitet en identitet som også bør bygge på et kristent verdigrunnlag, tuftet på det Dobbelte kjærlighetsbudet (Matt 22,36-40). Dette er et godt utgangspunkt for å kunne bli et individ til nytte for samfunnet utenom kirken også.

Nettopp gjennom disse aktivitetene, gjennom sammen å gjøre dette, lærer vi i praksis om trosfellesskapet. Man lærer at fellesskapet i seg selv har en verdi.

Det som bør gjennomsyre planens innhold og gjennomføring, er troen på den oppstandne Jesus Kristus og hva det betyr for den enkelte troende. Kjærlighetens budskap må tydelig frem, vi er elsket til enhver tid. Denne kjærligheten må vi også leve ut blant våre medmennesker.⁹²

3.6.3 Størst av alt – trosopplæringens innhold.

Ved å møte de unge der de er, skal man gjennom trosopplæringens tiltak lære dem om kirkens tro og tradisjoner, gi dem mot til å leve ut troen sin og gi dem redskaper for livsmestring. Tabellen under viser sammenhengen mellom kirkens tro og tradisjoner/kristen tro i praksis/livstolkning og livsmestring. Disse tre momentene henger sammen og er alle nødvendige for at man skal få erfare Guds kjærlighet i Jesus Kristus. Tabellen er hentet fra trosopplæringsplanen.⁹³

I dette kapittelet er det utdypet hva som bør være inn i hver av de tre delene. Under «livstolkning og livsmestring» kan man finne punkter som livs- og troshistorie, personlig vekst, de store spørsmålene og sentrale dimensjoner med menneskelivet. Under «Kirkens tro og tradisjoner» bør man lære om de

92 Plan for trosopplæring, s6-12

93 Plan for trosopplæring, s12-15

tre trosartiklene, sakramentene, Fader Vår og andre bønner, Bibelen, kirkeårets høytider og merkedager og kirken. Og under kristen tro i praksis er det mer om bønn, gudstjenestefeiring, bibellesning, sang, musikk, kultur, diakoni, misjon og økumenikk, etikk, tilgivelse, faste, forsakelse og medarbeiderskap. Jeg går ikke dypere inn på punktene. Alt skal fordeles utover i planen, og mye er overlappende. Heftet har et vedlegg hvor det er mer utdypent hva som bør være med under de forskjellige punktene.⁹⁴

3.6.4 Trosopplæringens oppbygging.

Jeg velger å sitere fra planen;

Denne planen bygger på noen grunnleggende forutsetninger:

- *Trosopplæringen skal være systematisk og sammenhengende når det gjelder innhold og oppbygging.*
- *Den skal være helhetlig og ha et visst omfang.*
- *Den skal være for alle døpte, med det antall og mangfold som det innebærer.*⁹⁵

Planen begynner nå å bli mer praktisk rettet, vi beveger oss mot å se konturene av hva Kirkerådet tenker seg at en plan rent praktisk skal inneholde. Det skal legges til rette for at alle mellom 0-18 år får tilbud om 315 timer dåpsopplæring/trosopplæring. Det skal legges til rette for at de som har spesielle behov også får et tilbud, så langt det lar seg gjøre. Det bør være ledere av begge kjønn på tiltakene, og tiltakene tilpasses menighetens gudstjenesteliv og andre aktiviteter. Man skal ha en god didaktisk og pedagogisk plan, som også med fordel skal være alderstilpasset. Planen må også ha en progresjon, slik at man får et tilbud i sin «trosopplæringskarriere» som gir en god ballast.

I heftet legges det opp til følgende aldersinndeling som følger; 0-5 år med 45 timer trosopplæring, 6-12 år med 145 timers trosopplæring, 13-18 år med 120 timer trosopplæring, herav 60 timer konfirmantundervisning. Denne fordelingen er, som jeg har vist tidligere, i tråd med anbefalingen NOU 2000:26 sin.

I planen ligger det for hver aldersgruppe føringer for hva som bør være kjernetiltak, andre tiltak og samvirke med hjemmet. Dette er en videreføring av tanker i NOU'en om at den viktigste

94 Plan for trosopplæring, s16-17

95 Plan for trosopplæring, s18

trosopplæringen skjer i hjemmet.⁹⁶

3.6.5. Konfirmasjonstiden.

Det overordnede målet med konfirmanttiden er i hovedsak å skape gode Kristi disipler, som gjennom sitt liv skal være velfungerende kristne i hjem, menighet og samfunn.

Gjennom større eller mindre deler av 9. trinn på grunnskolen skal konfirmantene gjennom 60 timer undervisning hvorav halvparten kan foregå på leir. Som alle andre tiltak skal opplegget gjennomføres i tett samarbeid med hjemmet.

***KJERNETILTAK:** Gudstjenester, undervisning, diakoni og andaktsliv er sentrale arbeidsformer som alle konfirmantopplegg skal bygges rundt.⁹⁷*

I løpet av konfirmanttiden skal man sikre at konfirmanten har en del basiskunnskaper, som Fader Vår, trosbekjennelsen, hva sakramenter er, de ti bud, hvordan gudstjenestens gang er, med mer. Undervisningsformen bør være variert og skape engasjement blant konfirmantene.⁹⁸

3.6.6. Sentrale dimisjoner i en helhetlig trosopplæring.

- Samvirke med hjemmet og familien
- Barn og unges medvirkning
- Inkludering og tilrettelegging
- Gudstjeneste
- Diakoni
- Misjon
- Musikk og kultur
- Frivillig medarbeiderskap
- Samarbeid med barne- og ungdomsorganisasjoner
- Tverrfaglig samarbeid
- Kommunikasjonsarbeid

De fleste av dimisjonene over har jeg vært inn om tidligere, men jeg ønsker å si noe mer om de to siste punktene. Det tverrfaglige samarbeidet i menighetene blir trukket frem i planen som vesentlig

96 Plan for trosopplæring, s19-22

97 Plan for trosopplæring, s24

98 Plan for trosopplæring, s23-26

for at trosopplæringen skal bli optimal. Her skal alle gjøre det som de kan best. Den enkelte medarbeider må få et eierforhold til trosopplæringen, bare på den måten kan man skape et ønske om å bidra på best mulig måte. Denne tankegangen gjelder også de frivillige medarbeiderne.

I kommunikasjonsarbeidet må man jobbe målrettet. Informasjon om tiltakene må komme frem til målgruppen, og flest mulig kanaler bør brukes. Informasjonen må være så profesjonell som man kan få den. Man må også være oppmerksom på at etter hvert som man har tiltakene flere ganger, må disse bygges som merkevare. Lokalpresse er ofte velvillige til å bidra med å spre informasjon.⁹⁹

3.6.7. Lokalt planarbeid.

Dette kapitlet tar for seg noen tanker om hvordan man ser for seg at man skal få laget en plan som er faglig godt forankret. Man ser for seg de ansatte som saksbehandlere, med muligheter for frivillige til å påvirke og komme med endringsforslag. Flest mulig må få et eierforhold til planen. Planen skal bli et produkt som menighetsrådene skal godkjenne før den sendes til bispedømmekontoret for endelig godkjenning. Planen skal ikke være statisk, uten mulighet for endringer. Videre påpekes det at det etter gjennomføring av de forskjellige tiltak må foretas en evaluering, slik at man kan forbedre og justere tiltaket. Denne evalueringen vil være best om man får inn synspunkter både fra deltakere, frivillige og ansatte.¹⁰⁰

3.6.8 Ansvarsforhold.

I dette kapitlet tydeliggjøres ansvarsforholdet, en viktig avklaring. Jeg har ikke tidligere nevnt ansvaret man har for å bedrive trosopplæring for samiskspråklige døpte. Disse har samme rett til tilrettelagt trosopplæring på lik linje med alle andre, men da på sitt eget språk.

Juridisk er det foreldre/foresatte som har ansvaret for sitt barns oppdragelse og opplæring, så også når det gjelder dåps-/trosopplæring. Den norske kirke har ansvar for å tilrettelegge for at den døpte kan få sine 315 timer opplæring. Dette er hovedaktørene. I kirken er det en arbeidsfordeling ut ifra posisjon, stilling og instruks. Kirkemøtet har vedtatt rammene og planen, og Kirkerådet administrerer disse sentralt. Menighetsrådene i de enkelte sognene har ansvaret for at det blir utarbeidet en lokal plan, mens fellesrådet har ansvar for at det finnes materiale og lokaler til å kunne gjennomføre tiltakene. Bispedømmerådet skal se til at det finnes ansatte som kan gjennomføre planens aktiviteter, dette gjøres gjennom stillingshjemler og økonomiske overføringer. Kateketene er faglig ansvarlige for undervisningen i menighetene. Dette innebærer også ansvar for å skaffe nødvendige frivillige og opplæring av disse. Menighetsprestene har et særskilt ansvar for å

99 Plan for trosopplæring, s27-36

100 Plan for trosopplæring, s37-39

gjennomføre dåps- og konfirmantundervisning, ved siden av forvaltningen av ord og sakramenter. Andre pedagogisk ansatte har ansvar for gjennomføring av vedtatte tiltak i trosopplæringsplanen. Diakonen har ansvar for det diakonale arbeidet i menighetene, deriblant å utruste frivillige medarbeidere, slik at de kan bli gode diakonmedarbeidere. All aktivitet har en diakonal profil. På samme måte har kantorer et ansvar for å utruste medarbeidere på sin måte. Daglig leder/kirkeverge har arbeidsgiveransvar for alle ansatte som ikke er prester, disse siste har biskopen ansvar for. Prosten er biskopens forlengede arm lokalt, og forvalter, på fullmakt arbeidsgiveransvaret for prestene lokalt. Biskopen har også som oppgave å godkjenne de lokale trosopplæringsplanene som menighetsrådene har godkjent og sendt inn til endelig godkjenning. Alle disse rollene har hver for seg og sammen ansvar for gjennomføring av trosopplæringsplanen. Det betyr også at det stilles krav til at man bestreber seg på å samarbeide på en mest mulig gunstig måte. Gjennomføringen av tiltakene gjøres av frivillige og ansatte som har sin lønn gjennom sin kirkelige arbeidsgiver. Det betyr at eventuelle egenandeler skal holdes på et minimum og skal gå til å dekke ting som utstyr, materiale, mat med mer.¹⁰¹

3.6.9. Verktøy.

Dette kapitlet handler om hvilke hjelpemidler, i tillegg til forslagene i heftet, man har for å kunne lage og gjennomføre en trosopplæringsplan. Jeg siterer fra innledningen av kapitlet for å synliggjøre hva det legges vekt på:

Det utvikles kontinuerlig ressurser og verktøy for å gi menighetene inspirasjon og hjelp i arbeidet med å gjennomføre og videreutvikle trosopplæringen. Ulike støttestrukturer sikrer faglig oppfølging, veiledning og tilrettelegging av arenaer for erfaringsdeling i form av mentortjeneste, fagdager og kurs¹⁰²

Videre så går den igjennom de vedleggene som er ressurser og verktøy nevnt i den siterte teksten.¹⁰³

101 Plan for trosopplæring, s40-42

102 Plan for trosopplæring, s43

103 Plan for trosopplæring, s43-61

4.0 Liturgireformen.

4.1 Gudstjenesten som arena for dåpsopplæring.

Etter reformasjonen var det nødvendig med ny og egen, ikke katolsk og ikke ortodoks, ordning for gudstjenester, og i 1539 kom den første ordinans for Den danske kirke. Dette er ordningen for gudstjenesten og kan sammenlignes med den grunnordningen Den norske kirke har i dag. Men den er noe mer og legger også flere føringer for hvordan menighetslivet skal arte seg. I denne ordinansen har de allerede i punkt en under Ceremonierne en forordning som heter:

*I Undervisning for børn med gudstjeneste*¹⁰⁴

Videre har de også en forordning om hvordan skolen skal organiseres og hva den skal undervise i, men dette ble ikke slik i Norge da vi ikke ennå hadde skoler i noen særlig grad, i alle fall ikke for allmennheten. Den loven kom ikke før i 1739, altså 200 år senere. Men i Danmark var det allerede da en systematisk undervisning. I kirkens undervisning ser man at mye ennå skulle skje på latin, men slikt som Fader Vår skulle læres på dansk. Jeg ser for meg at det likevel ble tilpasset noe til norske forhold også¹⁰⁵

I 1607 kommer det en egen kirkeordinans for Norge hvor det blir forordnet at det skal holdes undervisning for de unge. Her ser vi at gudstjenesten er en arena for undervisning. Det vil si, det var nok ikke uvanlig å tilpasse dette slik at det skjedde på andre tider og steder enn i kirken. Mye av undervisningen var nok basert på pugging, for det var liten eller helst ingen skriveferdighet blant allmuen. Det var ennå ikke undervisning for andre enn overklassegutter, og da i de såkalte Latinskolene.¹⁰⁶

Jeg nevner dette nok en gang for å synliggjøre at dåpsundervisningen ikke bare var noe som skulle skje i skoler, men var en viktig del av gudstjenestelivet. Man vet jo også at prester dro rundt på gårdene og besøkte menigheten for å drive katekisering og sikre at det som man hadde fått av undervisning av klokker eller kateket, ble holdt ved like, også for dem som var ferdige med skolen.

Som nevnt i kapitel 3.1 kom så skolen til, nettopp for å avlaste kirken for dette som selvfølgelig tok mye tid. Kristendomsundervisningen og konfirmasjonsundervisningen gikk hånd i hånd, man skulle forberedes på livet. Konfirmasjonen var lovpålagt, og ve den som ikke var konfirmert innen han

104 <http://www.lutherdansk.dk/trellix/id134.htm>

105 <http://www.lutherdansk.dk/trellix/id134.htm>

106 <http://www.nb.no/nbsok/nb/e638df1834cbfecbbdcc7a8d2fa4db5d.nbdigital?lang=no#13>

eller hun var fylt 19 år. Men altså, i Norge gjennomførte man denne undervisning i kirken eller tett knyttet opp til den frem til vi fikk pliktig skolegang i 1739. Helt opp til i våre dager har kirken og skolen vært tett knyttet til hverandre i større eller mindre grad. I de siste årene har det blitt stadig mindre og mer som et samarbeid i de senere årene Kirken har vært på tilbudssiden gjennom skole/kirke samarbeidet og skolegudstjenester. Det siste er under stadig kritikk fra det sekulære samfunnet. Men trosopplæringen er flyttet ut av skolen, kristendomsundervisningen er nå blitt religions- og etikkundervisning, en mer normativ undervisning. Kanskje spørsmålet må være om det drives trosopplæring i gudstjenestene i dag, eller kommer trosopplæringen inn i gudstjenesten utenfra som et fremmedelement, og gjør gudstjenesten til et objekt i trosopplæringen?

4.2 Opptakten til og vedtaket på Kirkemøtet i 2010/2011 ang liturgireform.

I sin innledning i saken om ny høymesseordning på Kirkemøtet i 2003 sa biskop Wagle at når ungdommen engasjerer seg på en slik måte som de faktisk har gjort i denne saken, så fortjener de også å bli tatt på alvor, og det er den indirekte årsaken til at denne saken kom opp på nevnte kirkemøte.¹⁰⁷ Men dette var ikke første gang dette var opp til behandling i Ungdommens kirkemøte (UKM). UKM og Nemd for ungdomsspørsmål (NFUNG) hadde bedt Kirkerådet om å se nærmere på spørsmålet, og i mai 2001 ba Kirkerådet Nemd for gudstjenesteliv om å se nærmere på saken, da med særlig med sikte på en større fleksibilitet i høymessen. I vedtaket fra UKM 2003, ser vi at de ønsker en gudstjeneste som først og fremst var så fleksibel at man både kunne bruke bønner og salmer/sanger som ikke sto Gudstjenestebok eller salmebøker, men uten å skulle lage en egen ungdomsmesse. Denne fleksibiliteten skulle være innenfor de rammer som eksisterte, men de ble likevel oppfattet som noe rigide. Det ble påpekt at mange steder ble messer utenfor ordningen gjennomført. Hvordan skulle denne fleksibiliteten kommet til uttrykk? De så for seg en ordo med et sted for leddene i gudstjenesten, men at det innen for denne ordo var muligheter for variasjon. Møtet påpekte viktigheten av at flere, utenom ansatte, også var med på å forberede messen. Det var også ønskelig med menighetskurs for at flest mulig skulle få anledning til å lære hva de forskjellige leddene betydde. Denne undervisningen ønsket de at presten skulle ta med seg inn i gudstjenesten for å gi bedre og dypere innsikt i gudstjenestens gang. De ønsket også at gudstjenesten skulle være høytidelig og samtidig involvere flere av sansene ved at man både kunne ha bevegelse og musikk, bruk av andre estetiske virkemidler, bruke kirkerommet som en ressurs med mer. For å få til alt dette måtte både menighetens medlemmer og ansatte få mulighet til kompetanseheving. I lys av dette ble det gjort et vedtak som ble sendt Kirkerådet og Kirkemøtet.

¹⁰⁷ Biskop Finn Wagle, Høymesse under endring. Innledning til samtale om reform av høymessen. Kirkemøtet 19.11.2003

Vedtak:

1. *UKM mener tiden er moden for å igangsette arbeidet med en reform av gudstjenesteordningen i Den norske kirke. UKM ønsker derfor å anmelde spørsmålet om en reform av gudstjenesteordningen til behandling på Kirkemøtet.*
2. *UKM ber om at Kirkemøtet, i påvente av en reform av gudstjenesteordningen, arbeider for større fleksibilitet innen gjeldende ordning.*
3. *UKM ber Kirkerådet om å begynne forberedelsene til en reform av gudstjenesteordningen i påvente av at saken kommer opp på Kirkemøtet. I arbeidet med en reform av gudstjenesteordningen ønsker UKM å levere vedlagte tekst som et innspill.¹⁰⁸*

Jeg vet ikke om det var det de hadde i tankene da de laget punktet om «Kjerneverdier» i vedtaksgrunnlaget, men her er det tiltak som kan ligne på trosopplæring, med å ha kurs i forkant av gudstjenesten og undervisning i den. Gudstjenesten bør ikke bare bli et objekt i trosopplæringen. Men skal heller ikke glemme at gudstjenesten i seg selv er et læringssted, da særlig med tanke på utleggelse av ordet. Det skal likevel være for hele menigheten, og ikke bare for de i «trosopplæringsalderen».¹⁰⁹

Resultatet ble altså at saken kom opp på Kirkemøtet i 2003, men kun som en orientering- og debatt sak, men etter at det hadde vært innom Kirkerådet. I Kirkerådet ble det så behandlet og rådet kom med et vedtak:

1. *Kirkerådet ber om at UKM's vedtak og innspill til en ny høymesseordning oversendes til Styringsgruppa for dåpsopplæring. Kirkerådet ber om at Styringsgruppa for dåpsopplæring vurderer om forsøksvirksomhet med tanke på større involvering og fleksibilitet, kan være en vesentlig del av forsøksvirksomheten i dåpsopplæringsreformen.*
2. *Hvis Styringsgruppa for dåpsopplæring ikke finner å kunne anta gudstjenestearbeid som en vesentlig del av dåpsopplæringsarbeidet, gis Kirkerådets sekretariat fullmakt til å igangsette begrenset forsøksvirksomhet. Dette må i så fall innarbeides i budsjettet for*

108 UKM 05/03: Hva slags gudstjeneste vil vi ha. Den norske kirke, Ungdommens kirkemøte, 2003.

109 UKM 05/03: Hva slags gudstjeneste vil vi ha

2004.¹¹⁰

Her åpner Kirkerådet for at tanken om at denne reformen ikke skal være en del av dåpsopplæringen, men få navnet Trosopplæringsreformen for Den norske kirke. Den skal ikke erstatte det eksisterende kontinuerlige arbeidet, men komme i tillegg til. Det er uvisst om det kontinuerlige fortsatt skal ses på som dåpsopplæring.

Når det gjelder Kirkemøtet 2003, er det ikke i sakspapirene mulig å lese hvor vedtaket fra Kirkerådet om at det skal igangsettes arbeide med en Liturgireform blir behandlet¹¹¹. Det er heller ikke mulig å finne hvor det var plass til debatten på Kirkemøtet. Som vist over vet vi at saken var fremmet av UKM samme år og at Kirkerådet hadde gjort et vedtak, samt at biskop Wagle innledet til debatt den 19. november. Vi kan også se ut ifra sakspapirer fra Kirkemøtet i 2004 at en eller annen form for debatt har det vært:

*Arbeidet med nye prosedyrer i liturgisaker skjer parallelt med at Den norske kyrkja går inn i ei omfattande reform av gudstenestelivet, jf. mellom anna samtalen under Kyrkjemøtet 2003.*¹¹²

Men nå tilbake til Wagles innledning til Kirkemøtet 2003. Han griper ballen fra UKM. Vi må få en gudstjeneste som ikke er så rigid. Behovet er absolutt til stede og har vært det en stund, mener han, og viser til alle forsøksgudstjenestene som er rundt omkring. Ja, han fremsnakker muligheten for et mangfold. Videre mener han at prosessen må være mer åpen enn sist, det er viktig at hele menigheten har mulighet til å engasjere seg. Kompetansen rundt liturgiforståelse må heves hos alle ansatte som har kirkelige tjenester. Wagle viser også til at Trosopplæringsreformen bør ha innflytelse på Liturgireformen. Trosopplæring og gudstjeneste hører sammen som hånd i hanske, etter Wagles syn.¹¹³ Og ringen er sluttet tilbake til kirkeordinansen fra 1539.

I så måte ser det ut til at Kirkemøtet 2003 ber om at det kommer noen klarere regler som kan legges frem på Kirkemøtet 2004. Og i denne saken, ser man at det i alle fall legges noen føringer om hvem

110 <http://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/saksdokumenter-og-vedtak/kirkeradet-11.09.2003---12.09.2003/>, sak KR 53/03

111 http://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/dokumenter_vedtak/kirkemotet-17.11.2003---22.11.2003-lillehammer/

112 http://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/dokumenter_vedtak/kirkemotet-15.11.2004---20.11.2004-bodo/ sak KM 10/04

113 Biskop Finn Wagle. Kirkemøte 19.11.2003.

som skal avgjøre hva, og på hvilke nivå ting skal legges frem av hvem. En del av forsøkene er det biskopen som skal gi klarsignal til.¹¹⁴

På Kirkemøtet i 2005 får man se at ting har blitt mer håndfaste. Siden sist Kirkemøte har flere komiteer kommet på plass, etter vedtak i sak KR 10/04 i Kirkerådet,¹¹⁵ og rapporterer under sak «4 Orienteringssaker», og nærmere bestemt sak «4.2. Statusrapport for arbeidet med ”Reform av gudstjenestelivet”». Følgende komiteer var blitt nedsatt og de rapporterte:

De fem underutvalgene har følgende oppgaver:

Underutvalg 1 for gudstjenestens inngang og utgang og bønnene

Underutvalg 2 for Ordet (lesninger og preken)

Underutvalg 3 for dåpen

Underutvalg 4 for nattverden

*Underutvalg 5 for salmene*¹¹⁶

Disse utvalgene har sitt utspring hos Nemd for Gudstjenesteliv (NFG) og har sakkyndige tilknyttet t seg. NFG ledes av biskop Wagle som også da er leder for hele reformarbeidet.¹¹⁷

4.2.1 Kort om underutvalgene.

Jeg vil begynne med slutten og utvalget for salmene. De la i 2008 frem en Plan for kyrkjemusik¹¹⁸

Denne planen tar for seg kirkemusikk som et uttrykk og en funksjon i Gudstjenesten.

*Kyrkja er ein stad der ein syng og spelar for den treeinige Gud. Kyrkjemusikken kjem til uttrykk på ulike måtar: i gudstenester og kyrkjelege handlingar, i korverksemd og konsertar, i heimen og i ulik pedagogisk verksemd.*¹¹⁹

Særlig den siste linjen peker mot musikken som en del av trosopplæringen.

Trosopplæringsperspektivet blir ytterligere forsterket senere i planen når det blir nevnt som et eget

114 http://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/dokumenter_vedtak/kirkemotet-15.11.2004---20.11.2004-bodo/ sak KM 10/04

115 <http://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/saksdokumenter-og-vedtak/kirkeradet-15.03.2004---16.03.2004/?id=3293>

116 http://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/dokumenter_vedtak/kirkemotet-14.11.2005---19.11.2005-lillehammer/ sak KM 4.2/05 Punkt A, s1

117 http://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/dokumenter_vedtak/kirkemotet-14.11.2005---19.11.2005-lillehammer/ sak KM 4.2/05 Punkt A,s1

118 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km6_08_plan_kyrkjemusikk.pdf

119 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km6_08_plan_kyrkjemusikk.pdf, s4

punkt.¹²⁰ Men det er ikke i utvalgets mandat å ta for seg musikkens plass i liturgien, selv om utvalget sier at den skal ha plass i de kirkelige handlingene.

Underutvalg 4 for nattverd, tar i større grad for seg en økumenisk tilnærming og rikdommen av motiver som kan brukes i en nattverdliturgi tilpasset vår evangelisk lutherske kirke, men likevel med et skråblikk til Lima dokumentet. Her er det ikke lagt vekt på trosopplæring ut over trospraksis.¹²¹

Når det gjelder utvalget som har jobbet med dåp, utvalg 3, så har de lagt vekt på de tre prinsipper som er nevnt tidligere. De sendte ut tre forslag som alle la vekt på skapelse, frelse og etterfølgelse som viktig prinsipper. Disse ble så forsøkt i et antall utvalgte menigheter ut fra prinsippet om åpenhet og erfaringsbasert. Etter evaluering har utvalget kommet frem til et forslag som de så ønsker å legge frem videre.¹²²

Underutvalg 2 for ordet har i all hovedsak jobbet med en ny tekstbok, allerede bestilt i 1999 uavhengig av reformen. Disse har jobbet tett opp mot NFG. Forslaget ble lagt frem for Kirkemøtet i 2008.¹²³ For egen del vil jeg si at her ligger det mulighet for trosopplæring, men ikke begrenset til alderstrinnet 0-18.

De tre prinsipper står langt fremme i bevisstheten når underutvalg 1 for inngang og utgang og bønnene utarbeider sin rapport. For dem er det viktig at et inkluderende «vi» får gjennomsyre hele gudstjenesten. Dette «viet» skal også gjenspeiles i involvering fra enkeltaktører, men like viktig for alle deltagerne, gjennom bønn og sang.¹²⁴ Dette er selvfølgelig også et moment i trosopplæringen.

4.2.2 Visjoner rundt liturgi-/gudstjenestereformen.

Det er viktig å få frem hva som er visjonen for dette arbeidet, og for å få dette så nøyaktig som mulig, velger jeg å referer direkte fra rapporten:

*NFGs visjon kommer også til uttrykk gjennom tre verdiord, som skal være retningsbestemmende for hele prosessen: **fleksibilitet, involvering og stedegengjøring.***¹²⁵

120 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km6_08_plan_kyrkjemusikk.pdf, s8

121 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_3_2_07_gudstjenestereformen.pdf, s3

122 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_3_2_07_gudstjenestereformen.pdf, s2

123 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_3_2_07_gudstjenestereformen.pdf, s2-3

124 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_3_2_07_gudstjenestereformen.pdf, s3

125 http://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/dokumenter_vedtak/kirkemotet-14.11.2005---

Dette er ganske åpne og åpnende visjoner som gir mange muligheter og antyder at ingen og intet skal være uprøvd, men likevel innenfor noen rammer som defineres nærmere av utvalgene og NFG.

Under punkt B i dokumentet sies det at det skal lages et system for rapportering, slik at man kan samle dataene for de forskjellige tingene som blir utprøvd rundt omkring i menighetene. Det blir også sagt at det i løpet av 2006 vil bli en del prøvemenigheter for den nye liturgien som da blir et utgangspunkt for det videre arbeidet for å komme frem til et mer enhetlig resultat.¹²⁶

I tillegg legges det en tidsramme i kirkerådsvedtaket hvor endelig behandling skal gjøres på Kirkemøtet i 2009.¹²⁷

Men visjonene om at Trosopplæringsreformen skal implementeres i Liturgireformen, kommer ikke lenger så tydelig frem i det som legges frem i denne rapporten.

4.2.3 Reformens fremvekst år for år

På Kirkemøtet 2006 rapporteres det om hva som er gjort og skal gjøres, under sak KM 3/06. Man legger vekt på at gudstjenesten skal være for hele menigheten, og at man ønsker at man skal forrette nattverd vendt mot menigheten, gjerne med alteret som et bord mellom presten og menigheten, som et uttrykk for at det er noe man samler seg rundt. Dette skjer i en økumenisk ånd. Likeså fortsetter arbeidet med at det er menigheter som utprøver forskjellige forslag til endringer i liturgien. Trosopplæringsaspektet er ikke tydelig som en visjon i disse rapportene.¹²⁸

I 2007 er det tydeligere at NFG bruker Gudstjenestereform om arbeidet og ikke Liturgireform.¹²⁹ Kirkemøtet blir gjort oppmerksom på at på Kirkemøtet i 2009 vil også Trosopplæringsreformen komme opp som en annen og stor sak.¹³⁰

NFG har sine ordninger for når de skal levere sine innstillinger, og biskopene har fått sine fullmakter. Vi nærmer oss nå kirkemøtet i 2009 hvor det skal gjøres en del vedtak angående Liturg-

[19.11.2005-lillehammer/ sak KM 4.2/05 Punkt A, s1-2](#)

126 http://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/dokumenter_vedtak/kirkemotet-14.11.2005---19.11.2005-lillehammer/ sak KM 4.2/05 Punkt B, s3

127 <http://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkeradet/saksdokumenter-og-vedtak/kirkeradet-15.03.2004---16.03.2004/?id=3293> sak KR 10/04, s2

128 http://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/kirkemotet/dokumenter_vedtak/kirkemotet-13.11.2006---19.11.2006-over/ sak KM 3.2/06, s1-4.

129 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_3_2_07_gudstjenestereformen.pdf sak KM 03.2/07 s1-5

130 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_3_2_07_gudstjenestereformen.pdf sak KM 03.2/07 s4

/Gudstjenestereformen, men saken blir utsatt til Kirkemøtet 2010. Dette henger sammen med at man ønsker å legge frem en helhetlig reform og alle deler er ikke ferdig prøvd mot slutten av 2008. Dermed avgjør Kirkerådet i sak KR 66/08 at hele saken skal utsettes til Kirkemøtet 2010. Jeg ser for meg at mange er glad for det, da også trosopplæringsreformen skal opp¹³¹

På Kirkemøtet 2009 legger så avdelingsdirektør Wirgernes fra Kirkerådet frem en orientering om høringen og høringssvarene hvor ennå ikke høringssvarene for kirkemusikkdelen var ferdige og derfor ikke tatt med.¹³² I utgangspunktet er det stor enighet og oppslutning om reformen, men noen kritiske tanker har det likevel kommet frem. Det er særlig en innvending jeg synes er vesentlig for utgangspunktet for denne oppgaven:

Kjerneverdierne (fleksibilitet, involvering og stedegengjøring) får god støtte men det understrekes at det er behov for å balansere disse i forhold til begreper som gjenkjennelighet med mer, og det understrekes at fleksibiliteten som ligger i forslaget er for stor. (Møre: Her er et synspunkt som uttrykker det som mange står for: "Vi kan dele ønsket om større rom for variasjon, men åpninga for variasjon og "stadeigengjering" er så stor at det kan gjere gudstenedeltakarar framande for gudstenedesta, ikkje minst dei som ikkje deltek så ofte i gudstenedeste, og redusere verdien av gudstenedeste som "trua sin skule").¹³³

I 2010 får Kirkerådet saken lagt på sitt bord som sak KR 11/10. Der redegjør saksbehandler Akerø for det arbeidet som er videreført fra Kirkemøtet 2009. I sammendraget påpeker han at ovennevnte kritikk er møtt ved blant annet å skape en bedre balanse mellom tradisjon og fornyelse.¹³⁴ Senere i dokumentet presiseres dette nærmere, og man mener at kirken, ikke bare som lokal og global, men også som en nasjonal størrelse er underkommunisert i det som til nå er lagt frem. Videre vil man å presisere at ønsket om en større grad av menighetens involvering ikke bare handler om antall lekpersoner som deltar, men også om å være sammen i dialog mellom prest og menighet, i sang og ikke minst i stillhet. Videre kan også menigheten få sine egne «monologer».¹³⁵

I dette fremlegget påpekes det at prosessen med liturgisk musikk er en vanskelig og tidkrevende sak, hvor man på ingen måte har vært i stand til å konkludere og heller ser for seg den prosessen

131 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/kr_66_08_.pdf

132 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_3_1_09_gudstjenestereformen.pdf

133 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_3_1_09_gudstjenestereformen.pdf, s5

134 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/kr_11_10_hovedgudstjenesten1.pdf s1

135 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/kr_11_10_hovedgudstjenesten1.pdf punkt 6g, s8

som noe som vil måtte gå over flere år, da spesielt ute i de forskjellige menighetene. Likevel ser de for seg en progresjon som de kommer til å rapportere jevnlig fra. 136 Bruken av liturgisk musikk er en av mine ankerpunkter i oppgaven, så jeg vil se nærmere på den senere.

I saksfremstillingen til vedtak på Kirkemøtet 2010, under sak KM 04/10, Saksorientering, Gudstjenestereformen – Hovedgudstjenesten, punkt 7 F, refereres det til Trosopplæringsplanen, som sier at barn og unge gjennom året skal ha sine tiltak som fortrinnsvis skal være en gudstjeneste som en del av undervisning eller opplegg. Dette skal være Gudstjenester som preges av tiltakets deltagere. Det kan se ut som disse tingene er satt opp som en motsetning til det som har vært ut ifra det følgende sitatet:

*Barns og unges deltakelse skal ikke begrenses til egne, månedlige familiegudstjenester, men vil prege gudstjenestelivet i sin helhet.*¹³⁷

Jeg spør da meg selv, er det bedre og/eller annerledes, det som skal komme? Eller er tanken at man på generelt grunnlag skal ha større involvering av unge i alle gudstjenester? Skal gudstjenesten i sin alminnelighet tilpasses bedre for de yngre? Når jeg leser Punkt 6, Sentrale dimensjoner i en helhetlig trosopplæring i Plan for trosopplæring, understrekes det der involvering og viktigheten av at barn og unge, ut ifra evne, skal ha anledning til å påvirke menighetens liv og handling. Under punktet om gudstjenesten er det fremhevet som viktig at det lages muligheter i tiltakene for å lære om og delta på gudstjenester. Dette er spesielt med tanke på gudstjenestene som har sitt utspring i et tiltak. Det sies også at man kan ha tiltak som lærer om hele eller deler av gudstjenesten, uten at dette må inkludere en gudstjeneste som en del av tiltaket. Men samtidig sies det også at hele gudstjenestens vesen er et sted for å lære, både om ordet og de forskjellige liturgileddene.¹³⁸ Nettopp i en slik tankegang ser jeg et skjæringspunkt hvor man ikke nødvendigvis fremmer noen av reformene på best mulig måte, men dette kommer jeg tilbake til.

I ovennevnte orientering legges det opp til at det skal være særskilt tilpassede liturgiske ledd og tekster for unge. Det skal også være mulig direkte å involvere unge/barn som for eksempel ministranter. Dette skal da være et ledd i involveringen, også i den ordinære høymessen.¹³⁹ Dette er

136 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/kr_11_10_hovedgudstjenesten1.pdf punkt 5b, s5

137 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_04_1_10_saksorientering_hovedgudstjenesten.pdf punkt 7f, s17

138 Gud gir – vi deler Plan for trosopplæring i Den norske kirke, 2010, s27-30

139 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_04_1_10_saksorientering_hovedgudstjenesten.pdf punkt

helt i tråd med det som står som et argument for hvorfor man ønsker en løsere struktur på gudstjenesten og ikke en fast ordning. Det skal være mulig å tilpasse gudstjenestens ordo i større grad ut ifra behov 140, så lenge man holder seg innenfor hoveddelene, nevnt tidligere i dokumentet. 141

Det fremlagte forslaget for ordoen for høymesse¹⁴² ble vedtatt. Justeringene gikk ikke på rekkefølge.¹⁴³

I en tabell på side 17 i forslaget vises det hvordan man kan tenke seg en ordo for høymesser hvor barn skal delta og/eller prege gudstjenesten. Forslag fire i tabellen.¹⁴⁴ Dette er da en godt tilpasset liturgi, men altså en tilpasset.

Så begynte arbeidet der ute i menighetene for å få på plass en Grunnordning for høymesse, etter at følgende vedtak var gjort;

- 3. Ordning for hovedgudstjenesten trer i kraft fra 1. søndag i advent 2011 og skal være innført i alle menighetene innen 1. søndag i advent 2012.*¹⁴⁵

Nå kan den enkelt menighet utarbeide sin(e) egen(e) grunnordning(er). Man har anledning til å tilpasse dem ut ifra hvilken type gudstjeneste man ønsker. Disse lokale tilpasningene gjelder også musikk, bønner, til dels rekkefølgen i ordoen med mer. Og som vist over, den liturgiske musikken var ikke ferdig evaluert ennå.

I protokollen fra Kirkemøtet 2011 konstateres det at den liturgiske musikken ikke er ferdigbehandlet, men at det ikke betyr at den er nedvurdert, snarere tvert imot. Men de er innforståtte med at dette arbeidet er tidkrevende og at menigheten trenger tid på å få gjort et skikkelig arbeid med dette. Likeså blir det påpekt at i tidligere vedtak er det gjort justeringer i

7f, s17

140 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_04_1_10_saksorientering_hovedgudstjenesten.pdf punkt 7a, s13

141 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_04_1_10_saksorientering_hovedgudstjenesten.pdf punkt 6a, s10

142 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_04_1_1_10_ordning_hovedgudstjenesten_bm.pdf s4-16

143 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km2010_04_hovedgudstj_vedtak.pdf s1-9

144 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km_04_1_1_10_ordning_hovedgudstjenesten_bm.pdf s 17-18

145 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/km2010_04_hovedgudstj_vedtak.pdf s9

forhold til de 3 kjerneverdiene. Komiteens forslag til ny hovedliturgi blir med marginale justeringer vedtatt.¹⁴⁶

4.3 Endringer i liturgien fra 1977 til 2011

Under har jeg laget en synopse mellom liturgien fra liturgiboka av 1977 til venstre¹⁴⁷ og den gjeldende liturgi fra 2011 til høyre.¹⁴⁸ Når jeg velger å lage en slik synopse, er det for at det skal bli tydeligere at den nye ordo ikke er veldig annerledes i sine hovedledd, men at rekkefølgen er noe endret. Aller viktigst er det likevel å rette et søkelys på mangfoldet man kan velge i når man skal lage lokale grunnordning(er). Jeg mener vel at UKM 2003s ønske om å få en mer dynamisk gudstjeneste gjenspeiles i den nye ordningen, men de fikk vel mer enn de ba om.

Det er noen ting som er verdt å merke seg først at man legger opp til at menigheten skal bruke tid på å samle seg før gudstjenesten innledes med preludium. Dette oppfatter jeg som et forsøk på å få til et inkluderende «vi». Så har man flyttet dåpen frem i gudstjenesten. (Fet og understreket skrift), og da blir rekkefølgen som i misjonsbefalingen, man døper og gir så dåpsopplæring. Det siste momentet som jeg vil henlede oppmerksomheten mot er alle de valgene man har. Disse er skrevet inn eller henvist til i teksten, og mange steder begge deler. Ved å visualisere forskjellene, synliggjøres alle valgene bedre.

Denne visualiseringen gir også en følelse av hva de forskjellige menighetsoppnevnte utvalg og menighetsråd hadde/har å forholde seg til. Spørsmålet som fort reiser seg da er, er det god trosopplæring at man åpner for så mange mulige varianter, og da tenker jeg trosopplæring utover opplæring for de mellom 0-18. som jeg vil vise litt senere i oppgaven, det var flere over 18 som opplevde at de også ble tatt med på en reise i trosuttrykk. I tillegg sender Kirkerådet i 2008 ut et hefte med forslag til liturgisk musikk. Her er det også flere valg som skal gjøres, 10 hele serier totalt. I det første heftet er det 7 forslag.¹⁴⁹ Jeg kommer senere til å diskutere fordelene og ulempene ved å ha så mange valg av tekster og musikk.

Men altså en synopse som først og fremst fremhever forskjellene. Den viser også at de ikke uten videre lar seg gjøre å sette de like leddene ved siden av hverandre. De kan både ha forskjellige navn, være nye eller ha en helt annen plassering.

146 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/migrering/kirkemotet_2011_protokollen.pdf

147 http://www.fagsider.org/kirkehistorie/liturgi/1977_liturgi.htm

148 http://kirken.no/globalassets/kirken.no/om-troen/gudstjeneste---liturgi/gudst2011_2012_ordning_hovedgudstj_bokm.pdf, s4-17

149 Forslag til liturgisk musikk, hefte 1. Eide forlag/Kirkerådet 2008. s3-4

<p style="text-align: center;">Innledning (forberedelse)</p> <p>Inngang</p> <p><i>Preludium</i> Liturgen går for alteret / prosesjonen kommer inn.</p> <p><i>Inngangssalme</i> Lovsang eller salme som svarer til kirkeåret, evt bibelsk salme.</p> <p><i>Inngangsord</i></p> <p><i>Liturg</i> Kjære menighet. Nåde være med dere og fred fra Gud, vår Far, og Herren Jesus Kristus.</p> <p>Synsbekjennelse</p> <p><i>Liturg</i> La oss bøye oss for Gud og bekjenne våre synder.</p> <p><i>Alle</i> Hellige Gud, himmelske Far. Se i nåde til meg, syndige menneske, som har krenket deg med tanker, ord og gjerninger og kjenner lysten til det onde i mitt hjerte. For Jesu Kristi skyld, ha langmodighet med meg. Tilgi meg alle mine synder og gi meg å frykte og elske deg alene.</p> <p>Bønnerop (Kyrie)</p> <p><i>Liturg og menighet (synger)</i></p>	<p>I. samling</p> <p>1 Forberedelse Kirkerommet kan være åpent en stund før gudstjenesten, med anledning til å tenne lys og sitte i stillhet, i ettertanke og bønn.</p> <p><i>Klokkeringing</i> Før de avsluttende tre slagene, kan det være: <i>Informasjon om dagens gudstjeneste</i> Informasjonen avsluttes med: «La oss være stille for Gud» eller en annen formulering som innstiller menigheten på å være sammen for Guds ansikt.</p> <p><i>Kort stillhet</i> <i>Tre klokkeslag</i></p> <p>2 Inngangssalme Før inngangssalmen kan det spilles et preludium, normalt som forspill til salmen, eller synges en korsang. Det kan være en prosesjon under preludiet/forspillet og/eller inngangssalmen. Menigheten står under prosesjonen. Hvis brød og vin ikke er satt fram på et eget sidebord, eller på alteret før gudstjenesten, bæres det inn i prosesjonen og settes på sidebordet eller på alteret.</p> <p>3 Inngangsord Før de to første inngangsordene kan liturgen si: Kjære menighet. L Nåde være med dere og fred fra Gud, vår Far, og Herren Jesus Kristus. <i>Tekster på samisk og kvensk, se side 2.85.</i></p>
---	--

Kyrie eleison, Gud Fader, miskunne deg.
Kyrste eleison, Herre Krist, miskunne deg.
Kyrie eleison, Hellig Ånd, miskunne deg.

Lovsang (Gloria)

Liturg (synger)

Ære være Gud i det høyeste!

Menighet (synger)

Og fred på jorden, blant mennesker som har
Guds velbehag. Vi lover deg, vi priser deg, vi
tilber deg, vi opphøyer deg. Amen

Dagens kollektbønn

Liturg

La oss alle be.

Allmektige Gud, vi lover og priser deg fordi du
har satt din Sønn, Jesus Kristus, til konge over
oss og igjen lar oss begynne et nådens år i din
kirke. Gi oss din Hellige Ånd, så vi kjenner ham
når han i dag kommer i en tjeners skikkelse, og
han kan kjenne oss når han engang kommer i
herlighet, han som i enhet med deg og Den
Hellige Ånd lever og råder, én sann Gud fra
evighet og til evighet.

Menighet

Amen.

Forkynnelse av Guds ord

Første tekstlesning

Lesingen følger kirkeårets tekstrekke.

Liturg

La oss høre Herrens ord.

Menighet (synger)

ELLER

L | Vår Herre Jesu Kristi nåde, Guds kjærlighet
og Den hellige ånds samfunn være med dere alle.

ELLER

L | I Faderens og Sønnens og Den hellige ånds
navn.

Tekster på samisk og kvensk, se side 2.85.

ELLER

L | I Faderens og Sønnens og Den hellige ånds
navn: Vår skaper, frigjører og livgiver.

Etter inngangsordet kan menigheten svare:

M | Amen.

Når det er dåp i hovedgudstjenesten, velges et av
de to første inngangsordene.

Inngangsordene kan ledsages av innslag som
angir gudstjenestens særpreg og tema.

4 | Samlingsbønn

Samlingsbønner, se side 2.29–2.33.

Dagens bønn kan benyttes som samlingsbønn,
først og fremst på høytidsdager. Se ledd 8.

Samlingsbønnen kan innledes med:

ML | La oss be. eller La oss takke og be.

Samlingsbønnen avsluttes med:

ML | Gud, vi ber. eller Vi ber i Jesu navn.

A | Amen.

5 | Syndsbekjennelse

Plasseres her eller før forbønnen. *Se ledd 16.*

Den bes høyt av alle.

Før innledningsordet kan liturgen si:

L | Vår Herre Jesus Kristus sier: Du skal elske
Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din
sjel og av all din forstand. Dette er det største og

<p>Gud være lovet. Halleluja. Halleluja. Halleluja.</p> <p><i>Tekstleser</i></p> <p>Det står skrevet hos/i i det .. kapittel. (Bibeltekst.)</p> <p>Slik lyder Herrens ord.</p> <p>Høymessesalme</p> <p>Salme som svarer til dagens karakter eller til en av tekstene, evt bibelsk salme.</p> <p>Andre tekstlesning</p> <p>Lesningen følger kirkeårets tekstrekke.</p> <p><i>Tekstleser</i></p> <p>Det står skrevet hos/i i det .. kapittel. (Bibeltekst.)</p> <p>Slik lyder Herrens ord.</p> <p>Trosbekjennelse</p> <p>Den apostoliske trosbekjennelse.</p> <p><i>Liturg</i></p> <p>La oss bekjenne vår hellige tro.</p> <p><i>Alle</i></p> <p>Jeg tror på Gud Fader, den allmektige, himmelens og jordens skaper.</p> <p>Jeg tror på Jesus Kristus, Guds enbårne Sønn, vår Herre, som ble unnfanget ved Den Hellige Ånd, født av jomfru Maria, pint under Pontius Pilatus, korsfestet, død og begravet, før ned til dødsriket, stod opp fra de døde tredje dag,</p>	<p>første budet. Men det andre er like stort: Du skal elske din neste som deg selv. Matt 22,37–39</p> <p>Synsbejennelsen innledes med:</p> <p>L La oss bøye oss for Gud og bekjenne våre synder.</p> <p>eller</p> <p>L La oss bøye oss for Gud og be om tilgivelse.</p> <p>eller</p> <p>L La oss ransake oss selv for Guds ansikt og bekjenne våre synder.</p> <p>Liturgen kan si et løftesord etter synsbejennelsen.</p> <p>Det kan være kort stillhet før synsbejennelsen eller før løftesordet.</p> <p>Liturgen kneler under synsbejennelse og stillhet. Også menigheten kan knele.</p> <p><i>Synsbejennelser og løftesord, se side 2.35–2.38.</i></p> <p>6 Bønnerop kyrie</p> <p>Kyrie eleison synges.</p> <p>Kyrie eleison.</p> <p>Kriste eleison.</p> <p>Kyrie eleison.</p> <p>eller</p> <p>Kyrie eleison. Gud Fader, miskunne deg (over oss).</p> <p>Kriste eleison. Herre Krist, miskunne deg (over oss).</p> <p>Kyrie eleison. Hellig Ånd, miskunne deg (over oss).</p> <p>eller et annet kyrie, <i>se side 2.39</i></p> <p><i>Tekster på samisk og kvensk, se side 2.85.</i></p>
---	---

fór opp til himmelen,
sitter ved Guds, den allmektige Faders høyre
hånd,
skal derfra komme igjen
for å dømme levende og døde.

Jeg tror på Den Hellige Ånd,
en hellig, allmenn kirke,
de helliges samfunn,
syndenes forlatelse,
legemets oppstandelse
og det evige liv.
Amen.

Salme før prekenen

Preken

Kan innledes med fri bønn.

Lesning av dagens prekentekest

Preken

Lovprisning

Predikant

Dette hellige evangelium står skrevet hos/i i
det .. kapittel.

(Dagens prekentekest og preken.)

Predikant

Ære være Faderen og Sønnen og Den Hellige
Ånd,
som var og er og blir én sann Gud
fra evighet og til evighet.

Salme etter prekenen

Kyrie kan utvides til et kyrielitani. *Se side 2.39.*

Kyrie kan utelates i enkelte gudstjenester.

7 | Lovsang gloria

Lovsang gloria synges.

Kan utelates i fastetiden.

L/ML | Ære være Gud i det høyeste

M | og fred på jorden blant mennesker (som)

Gud har glede i.

Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi
opphøyer deg. Amen.

ELLER

L/ML | Ære være Gud i det høyeste

M | og fred på jorden blant mennesker (som)

Gud har glede i. Vi lover deg, vi priser deg, vi
tilber deg, vi opphøyer deg.

ML | Vi hyller deg for din store herlighet, Herre
Gud, himmelske konge, allmektige Fader.

M | Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi
opphøyer deg.

ML | Herre, Guds enbårne Sønn, Jesus Kristus,
Guds Lam som bærer verdens synder, miskunne
deg over oss. Du som sitter ved Faderens høyre
hånd, hør vår bønn.

M | Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi
opphøyer deg.

ML | For du alene er hellig, du alene er Herren,
du alene er Den høyeste, Jesus Kristus med Den
hellige ånd i Faderens herlighet.

M | Vi lover deg, vi priser deg, vi tilber deg, vi
opphøyer deg. Amen.

En annen lovsang eller ett eller flere
lovsangsomkvad kan benyttes. *Se side 2.41.*

Dåp i hovedgudstjenesten skjer normalt her.

Menighetens forbønn

Kunngjøringer

Kunngjøringene omfatter blant annet kommende gudstjenester, samt oppfordring til forbønn for dåpsbarn, brudepar og syke.

Forbønn

Liturg

La oss vende oss til Gud i bønn.

Herre, vår Gud og Far, vi takker deg, og priser ditt hellige navn, for du er god, og din miskunnhet varer til evig tid.

Vi ber for din kirke på jorden. Fyll den med din Ånd. Bevar den ved Ordet og sakramentene, og la den bære frukt for deg i kjærlighet.

Velsign vår menighet, og hjelp oss alle å virke i troskap for ditt rike. Kall våre konfirmanter til et liv i forsakelse, tro og tjeneste.

La ditt ord ha fremgang blant alle folkeslag. Gi kraft og mot til dem som blir forfulgt for ditt navns skyld. Kall de frafalne til dåpens nåde.

For Jesu Kristi skyld,

Menighet (synger)

Herre, hør vår bønn.

Liturg

Gi fred på jorden, med frihet og rettferd for alle.

Lær oss å verne om menneskets verd fra livets begynnelse til livets slutt. Forbarm deg over dem som lever i fattigdom og nød. Hjelp oss å ta vare på ditt skaperverk og dele dine gaver rett.

Velsign vår konge og hans hus, vårt folk og fedreland og våre landsmenn i det fjerne og på

8 | Dagens bønn

Dagens bønn kan utelates, få sin plass her, komme i forbindelse med prekenen, eller brukes (først og fremst på høytidsdager) som samlingsbønn.

Bønnen innledes med:

L | La oss alle be.

Bønnen avsluttes med:

M | Amen.

II. ordet

I andre hovedgudstjenester enn høymessen kan det være to lesninger, eller én lesning (evangeliet). Da kan ledd 10 Bibelsk salme / Salme falle bort.

Menigheten står under evangelielesningen og sitter under de øvrige lesningene.

9 | Første lesning

Fra Det gamle testamentet

L/ML | La oss høre Herrens ord.

ML | Det står skrevet hos/i ...

Lesningen avsluttes med:

ML | Slik lyder Herrens ord.

Menigheten kan svare:

M | Gud være lovet.

10 | Bibelsk salme / Salme

Det kan synges en bibelsk salme eller en annen salme eller være kort stillhet mellom lesningene.

11 | Andre lesning

Fra Det nye testamentet utenom evangeliene

ML | Det står skrevet hos/i ...

Lesningen avsluttes med:

ML | Slik lyder Herrens ord.

Menigheten kan svare:

M | Gud være lovet.

12 | Evangelium

havet. Hold din vernende hånd over barn og unge. Fyll hjem og skole med din Ånd. Gi visdom og rettsinn til alle som har ansvar i samfunnet, og lær oss å arbeide til beste for hverandre.

For Jesu Kristi skyld,

Menighet (synger)

Herre, hør vår bønn.

Liturg

(Vi ber i dag særskilt for ... (Aktuelle bønneemner kan her nevnes ganske kort))
Kom til dem som søker deg, og til alle som kjemper med tvil og anfektelse. Trøst de syke og sørgende, vær nær hos alle ensomme, kom med det evige livs håp til dem som strir med døden; miskunn deg over alle mennesker.

For Jesu Kristi skyld,

Menighet (synger)

Herre, hør vår bønn. Amen.

Menighetens takkoffer

Dette leddet kan sløyfes.

Ofringen kan også skje etter gudstjenesten, ved utgangene.

Ofringen kan avsluttes med en kort bønn, for eksempel denne.

Liturg

Herre Gud, himmelske Far, din er jorden og det som fyller den. Alt vi eier tilhører deg. Velsign disse gaver, så de kan bli til gagn for ditt rike og for vår neste, ved Jesus Kristus, vår Herre.

Dåp

Halleluja/Salme

Evangelielesningen kan innledes og avsluttes med et hallelujaomkved eller en kort salme.

Menigheten står under hallelujaomkvedet.

Det kan også være evangelieprosesjon.

Dersom det benyttes en salme, kan en synge vers av salmen både før og etter lesningen. Om hele salmen synges før lesningen, kan predikanten lese evangeliet eller en annen prekentekst i tilknytning til prekenen.

L/ML | Det står skrevet i evangeliet etter ...

Menigheten står under lesningen.

Lesningen avsluttes med:

L/ML | Slik lyder det hellige evangelium.

Menigheten kan svare:

M | Gud være lovet.

13 | Preken

Predikanten preker normalt over evangelieteksten. Når første eller andre lesetekst er satt opp som prekentekst, kan denne teksten leses her. Fortellingsteksten kan brukes i stedet for den oppsatte prekenteksten.

På høytidsdager, og når det ellers er ønskelig, kan prekenen begynne med en kort innledningsdel før prekenteksten leses.

I prekendelen kan det i samråd med liturgen legges inn aktualiserende, dramatiserende eller aktiviserende innslag som er samordnet med innholdet i prekenen.

Prekenen kan avsluttes med lovprisningen:

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd, som var og er og blir én sann Gud fra evighet og til evighet.

**Når dåp forrettes i høymessen, finner den
sted her.**

Samling om Herrens bord

Salme før nattverden

Innledning av nattverden

Hilsen (Salutatio)

Lovprisning (Benedicamus)

Hellig (Sanctus)

Lovprisning

Herrens bønn

Du Guds Lam (Agnus Dei)

Herrens innstiftelsesord

Liturg (synger)

Herren være med dere.

Menighet (synger)

Og med deg være Herren.

Liturg (synger)

Løft deres hjerter.

Menighet (synger)

Vi løfter våre hjerter til Herren.

Liturg (synger)

La oss takke Herren vår Gud.

Menighet (synger)

Det er verdig og rett.

Liturg (synger)

I sannhet verdig og rett er det at vi alltid og alle steder takker deg, hellige Herre, allmektige Far, evige Gud, ved Jesus Kristus, vår Herre, han som du sendte til frelse for verden, for at vi ved

Etter prekenen kan det gis tid til stillhet, en kort salme eller meditativ musikk.

14 | Trosbekjennelse credo

Trosbekjennelsen synges eller fremsies.

Dersom det er dåp i gudstjenesten, kan trosbekjennelsen utelates her. Eventuelt kan det synges en trosbekjennessalme.

Menigheten står under trosbekjennelsen.

ML/L | La oss bekjenne vår hellige tro.

A | Jeg tror på Gud Fader, den allmektige, himmelens og jordens skaper.

Jeg tror på Jesus Kristus,

Guds enbårne Sønn, vår Herre,

som ble unnfanget ved Den hellige ånd,

født av jomfru Maria,

pint under Pontius Pilatus,

korsfestet, død og begravet,

fór ned til dødsriket,

stod opp fra de døde tredje dag,

fór opp til himmelen,

sitter ved Guds, den allmektige Faders høyre hånd,

skal derfra komme igjen

for å dømme levende og døde.

Jeg tror på Den hellige ånd,

en hellig, allmenn kirke,

de helliges samfunn,

syndenes forlatelse,

legemets oppstandelse

og det evige liv.

Amen.

Tekster på samisk og kvensk, se side 2.85.

hans død skulle få syndenes forlatelse og ved hans oppstandelse vinne det evige liv.

Ved ham lovsynger englene din herlighet, og din menighet i himmelen og på jorden priser ditt navn med samstemmig jubel. Med dem vil vi også forene våre røster, og tilbedende synge:

Menighet (synger)

Hellig, hellig, hellig er Herren Sebaot, all jorden er full av hans herlighet. Hosianna i det høyeste. Velsignet være han som kommer i Herrens navn. Hosianna i det høyeste.

Liturg

Oppstandne Herre og frelser, vi lover og priser ditt hellige navn fordi du gav deg selv for våre synder. Deg være ære for kjærligheten som er sterkere enn døden. Gi oss som kommer til ditt bord for å motta ditt legeme og blod, å ta del i dette hellige måltid med ydmyke og oppriktige hjerter. Forén oss med deg som grenene med vintreet, lær oss å elske hverandre som du har elsket oss, og la oss en gang samles hos deg i ditt fullendte rike.

Menighet og liturg

Fader vår, du som er i himmelen!

La ditt navn holdes hellig.

La ditt rike komme.

La din vilje skje på jorden som i himmelen.

Gi oss i dag vårt daglige brød.

Forlat oss vår skyld,

som vi og forlater våre skyldnere.

Led oss ikke inn i fristelse,

med frels oss fra det onde.

eller

A | Vi tror på én Gud,

den allmektige Far,

som har skapt himmel og jord,

alt synlig og usynlig.

Vi tror på én Herre, Jesus Kristus,

Guds enbårne Sønn,

født av Faderen før alle tider,

Gud av Gud, lys av lys,

sann Gud av sann Gud,

født, ikke skapt,

av samme vesen som Faderen.

Ved ham er alt blitt skapt.

For oss mennesker og til vår frelse

steg han ned fra himmelen,

og ved Den hellige ånd og av jomfru Maria

ble han menneske av kjøtt og blod.

Han ble korsfestet for oss under Pontius Pilatus,

led og ble begravet,

oppstod den tredje dag etter Skriftene

og fór opp til himmelen,

sitter ved Faderens høyre hånd,

skal komme igjen i herlighet

for å dømme levende og døde,

og hans rike skal være uten ende.

Vi tror på Den hellige ånd,

som er Herre og gjør levende,

som utgår fra Faderen og Sønnen,

tilbes og æres sammen med Faderen og Sønnen,

og som har talt gjennom profetene.

Vi tror på én hellig, allmenn og apostolisk kirke.

Vi bekjenner én dåp til syndenes forlatelse

og venter de dødes oppstandelse

<p>For riket er ditt, og makten og æren i evighet. Amen.</p> <p><i>Liturg</i></p> <p>Vår Herre Jesus Kristus i den natt da han ble forrådt, tok han et brød, takket, brøt det, gav disiplene og sa: Ta dette og ét det. Dette er mitt legeme som gis for dere. Gjør dette til minne om meg. Likeså tok han kalken etter måltidet, takket, gav dem og sa: Drikk alle av den. Denne kalk er den nye pakt i mitt blod som utøses for dere til syndenes forlatelse. Gjør dette så ofte som dere drikker det, til minne om meg.</p> <p><i>Menighet (synger)</i></p> <p>Du Guds Lam, som bar all verdens synder, miskunne deg over oss. Du Guds Lam som bar all verdens synder, miskunne deg over oss. Du Guds Lam, som bar all verdens synder, gi oss din fred.</p> <p>Nattverdmåltidet</p> <p>Under utdelingen synger menigheten egnede salmer.</p> <p><i>Fredshilsen eller nattverdønske</i> etter hvert knefall.</p> <p><i>Nattverdønske</i> etter utdelingen.</p> <p>Utdeling, med ordene "Dette er Jesu legeme. Dette er Jesu blod".</p> <p><i>Liturg</i></p> <p>Fred være med dere.</p> <p><i>Liturg</i></p> <p>Den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus har</p>	<p>og et liv i den kommende verden. Amen. Den nikenske trosbekjennelse.</p> <p>15 Salme</p> <p>Salmen kan falle bort dersom trosbekjennelsen synges.</p> <p>III. forbønn</p> <p>16 Kunngjøringer</p> <p>Kan legges her eller et annet sted i gudstjenesten, eller formidles til menigheten på annen måte.</p> <p>Syndsbekjennelse</p> <p>Plasseres her eller etter samlingsbønnen, ledd 4. Den bes høyt av alle.</p> <p>Før innledningsordet kan liturgen si:</p> <p>L Vår Herre Jesus Kristus sier: Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din forstand. Dette er det største og første budet. Men det andre er like stort: Du skal elske din neste som deg selv. Matt 22, 37–39</p> <p>Syndsbekjennelsen innledes med:</p> <p>L La oss bøye oss for Gud og bekjenne våre synder.</p> <p>eller</p> <p>L La oss bøye oss for Gud og be om tilgivelse.</p> <p>eller</p> <p>L La oss ransake oss selv for Guds ansikt og bekjenne våre synder.</p> <p>Liturgen kan si et løftesord etter syndsbekjennelsen.</p> <p>Det kan være kort stillhet før syndsbekjennelsen eller etter løftesordet.</p> <p>Liturgen kneler under syndsbekjennelse og</p>
---	---

nå gitt dere sitt hellige legeme og blod som han gav til soning for alle deres synder. Han styrke dere og holde dere oppe i en sann tro til det evige liv. Fred være med dere.

Takkekollekt for nattverden

Liturg

La oss takke og be.

Vi takker deg, himmelske Far, for dine velsignede gaver. Vi ber deg at du ved disse gaver vil bevare oss i troen på deg, forene oss i din kjærlighet og stadfeste i oss håpet om det evige liv, for din Sønn, Jesu Kristi, vår Herres skyld.

Avslutning: Signing til tjeneste

Slutningssalme

IV velsignelse og utsendelse

Lovprisning (Benedicamus)

Den aronittiske velsignelse

Stille bønn - det slås tre ganger tre slag med en av kirkens klokker.

Utsendelse

Liturg (synger)

La oss prise Herren.

Menighet (synger)

Gud være lovet. Halleluja. Halleluja. Halleluja.

Liturg (synger)

Herren velsigne deg og bevare deg.

Herren la sitt ansikt lyse over deg og være deg nådig.

Herren løfte sitt åsyn på deg og gi deg fred.

stillhet. Også menigheten kan knele.

Synsbekjennelser og løftesord, se side 2.35–2.38.

17 | Forbønn for kirken og verden

Forbønnen kan utformes lokalt, eller en kan bruke ferdig formulerte bønner.

Forbønnen ledes fortrinnsvis av en medliturg. De enkelte bønneavsnitt kan leses av flere.

Hvert bønneavsnitt kan avsluttes med

Gud, vi ber.

eller

Det ber vi deg om, Gud.

lest eller sunget av den som ber bønneavsnittet, eller forbønnslederen, liturgen eller kantoren/forsangeren.

En lokalt utarbeidet forbønn kan disponeres etter følgende temaområder:

1 Jordens folk og nasjoner.

2 Vårt eget land og folk.

3 Den verdensvide kirke og kirken i vårt eget land.

4 Vår egen menighet, våre familier og stedet hvor vi bor.

5 Aktuelle hendelser.

En ber for aktuelle hendelser i de temaområdene hvor de naturlig hører hjemme (1–4), eller i et eget avsnitt (5).

Se mer utførlig beskrivelse av temaområdene, modeller for lokalt tilrettelagte forbønner og formulerte forbønner side 2.45.

Forbønnen kan innledes med:

ML/L | La oss be for kirken og verden.

Menighetssvar

<p><i>Liturg</i></p> <p>Gå i fred. Tjen Herren med glede.</p> <p>Utgang</p> <p><i>Postludium.</i></p> <p>Under dette går liturgen fra alteret.</p>	<p>Etter hvert bønneavsnitt følger et menighetssvar, sunget eller lest. <i>Se side 2.65.</i></p> <p><i>Vi minnes de døde og ber for de sørgende</i></p> <p>Forbønnen kan avsluttes med at menigheten minnes dem som er døde, og som det er holdt gravferd for den siste uken, eller siden sist menigheten var samlet.</p> <p>ML/L Vi reiser oss og minnes dem i vår menighet det er holdt gravferd for siden sist vi var samlet.</p> <p>Menigheten reiser seg.</p> <p>Navnene til de avdøde leses opp.</p> <p>Kort stillhet.</p> <p>ML/L Lær oss å telle våre dager så vi kan få visdom i hjertet. Sal 90,12</p> <p>eller</p> <p>ML/L Jesus sier: «Jeg er oppstandelsen og livet. Den som tror på meg, skal leve om han enn dør.» Joh 11,25</p> <p>Deretter kan denne eller en lignende bønn bes:</p> <p>ML/L Barmhjertige Gud, trøst de sørgende og vær dem nær i tiden som kommer.</p> <p>Her kan forbønnens menighetssvar synges.</p> <p>18 Menighetens takkoffer</p> <p>Kan samles inn her eller under salmen i ledd 19.</p> <p>Under takkofferet kan det fremføres egnet instrumental- eller vokalmusikk.</p> <p>Innsamlingen kan skje i kirkebenkene eller ved at en går rundt alteret.</p> <p>Ofringen kan avsluttes med en kort bønn, for eksempel denne:</p> <p>L Evige Gud, din er jorden og det som fyller den. Alt vi eier tilhører deg. Av ditt eget gir vi</p>
---	---

deg tilbake.

A eller L | Ta imot oss og våre gaver i Jesu navn.
Amen.

IV. nattverd

19 | Forberedelse av måltidet

Salme

Menighetens takkoffer kan samles inn her eller under ledd 18.

Innsamlingen skjer mens salmen synges.

Takkofferet bæres fram mens alterbordet dekkes.

Brød og vin settes på alteret, dersom det ikke har skjedd ved gudstjenestens begynnelse.

Brød legges på disken, og vin helles i kalken.

Forberedelsen kan avsluttes med en kort bønn, for eksempel bønningen ovenfor (ledd 18) eller følgende bønn:

L | Velsignet er du, Gud. Din er jorden og alt som fyller den. Av ditt eget gir vi deg tilbake. Foren din kirke av alle folkeslag og tungemål. Ordning for hovedgudstjeneste 12

Likesom kornet er blitt ett i brødet og druene i vinen, så gjør oss til ett med hverandre og med Herren Jesus Kristus.

A eller L | Ta imot oss og våre gaver i Jesu navn.
Amen.

20 | Takksigelse og bønn

Hilsen prefasjonsdialog

L synger eller sier | Herren være med dere.

M reiser seg og synger | Og med deg være Herren.

L | Løft deres hjerter.

M | Vi løfter våre hjerter til Herren.

L | La oss takke Herren vår Gud.

M | Det er verdig og rett.

Innledende lovprisning prefasjon

Den innledende lovprisningen er enten knyttet til kirkeåret (*se side 2.67–2.70*) eller tilpasset den enkelte nattverdbønn (*se side 2.71–2.78*).

Hellig sanctus

A synger | Hellig, hellig, hellig er Herren Sebaot. All jorden er full av din herlighet. Hosianna i det høyeste. Velsignet være han som kommer i Herrens navn. Hosianna i det høyeste.

Nattverdbønn med Innstiftelsesordene verba

Nattverdbønner med innstiftelsesord, se side 2.71.

Under innstiftelsesordene løfter liturgen først disken, deretter kalken.

Etter innstiftelsesordene kan liturgen og menigheten si:

L | Stort er troens mysterium.

A | Kristus døde. Kristus stod opp. Kristus skal komme igjen.

Følgende setning kan tilføyes:

A | Ham være ære for kjærligheten som er sterkere enn døden.

Fadervår

Leses eller synges.

A | Vår Far i himmelen.

La navnet ditt helliges.

La riket ditt komme.

La viljen din skje på jorden slik som i himmelen.

Gi oss i dag vårt daglige brød,

og tilgi oss vår skyld,

slik også vi tilgir våre skyldnere.

Og la oss ikke komme i fristelse,
men frels oss fra det onde.

For riket er ditt,
og makten og æren i evighet.

Amen.

eller

A | Fader vår, du som er i himmelen.

La ditt navn holdes hellig.

La ditt rike komme.

La din vilje skje på jorden som i himmelen.

Gi oss i dag vårt daglige brød.

Forlat oss vår skyld,
som vi òg forlater våre skyldnere.

Led oss ikke inn i fristelse,
men frels oss fra det onde.

For riket er ditt,
og makten og æren i evighet.

Amen.

Det er også anledning til å benytte Fadervår etter
1920-liturgien.

Tekster på samisk og kvensk, se side 2.85.

21 | Nattverdmåltidet

Fredshilsen pax

L | Guds fred være med dere.

M | Guds fred være med deg.

For en mer utførlig fredshilsen, se *Veiledning til
hoveddelene i gudstjenesten side 8.46.*

Her kan følge:

Brødsbrytelse

Når det skal være brødsbrytelse, kan liturgen si:

L | Brødet som vi bryter, gir oss del i Kristi

kropp. Vinen som vi drikker, gir oss del i Kristi blod.

Du Guds Lam agnus dei

Liturgen kan si, her eller etter Du Guds Lam:

L | Kom, for alt er gjort ferdig.

A synger | Du Guds Lam, som bærer verdens synder,

miskunne deg over oss.

Du Guds Lam, som bærer verdens synder,
miskunne deg over oss.

Du Guds Lam, som bærer verdens synder,
gi oss din fred.

Utdeling

Utdelingsmåter, se Veiledning til hoveddelene i gudstjenesten side 8.53.

Under utdelingen kan det synges én eller flere salmer, eller det kan være korsang eller annen egnet musikk.

Utdelingsordene lyder slik:

Dette er Jesu legeme.

Dette er Jesu blod.

Tekster på samisk og kvensk, se side 2.85.

eller

Kristi kropp, gitt for deg.

Kristi blod, utøst for deg.

Den enkelte kan svare: Amen.

Barn og andre som kommer fram, og som viser at de ikke skal motta nattverden, velsignes av den som bærer brødet, med håndspåleggelse eller korstegning. Som velsignelsesord anbefales et av følgende ord:

Gud velsigne deg og bevare deg.

eller

Herren velsigne deg og bevare deg og føre deg til det evige liv.

eller

Herren velsigne deg og bevare deg fra det onde og føre deg til det evige liv.

Når det er utdeling med felles knefall, kan fredsønsket komme til slutt eller etter hvert knefall.

Etter utdelingen:

L | Den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus har nå gitt oss sitt hellige legeme og blod som han gav til soning for alle våre synder.

A eller L | Han styrke oss og holde oss oppe i en sann tro til det evige liv.

L kan tilføye | Fred være med dere.

Tekster på samisk og kvensk, se side 2.85.

22 | Måltidets avslutning

Takkebønn

En ber en av de følgende takkebønnene, en som er utformet lokalt, eller en annen egnet takkebønn:

L/ML | Vi takker deg, nådige Gud, du som gjennom brødet og vinen har gitt oss del i Jesu Kristi seierrike død og oppstandelse.

A eller L/ML | Styrk oss ved din Ånd til vitnesbyrd og tjeneste i verden.

eller

L/ML | Vi takker deg, himmelske Far, for dine velsignede gaver. Vi ber deg at du ved disse gavene vil bevare oss i troen på deg, forene oss i din kjærlighet og stadfeste i oss håpet om det evige liv, for Jesu Kristi skyld.

eller

L/ML | Trofaste Gud,

du som i dåpen har gitt oss barnekår

og gjort oss til arvinger i ditt rike.

Vi takker deg for dette måltidet,

hvor du har gitt oss syndenes forlatelse

og fornyet oss i troen på dine løfter.

A eller L/ML | Styrk oss ved din Ånd til

vitnesbyrd og tjeneste i verden.

eller

L/ML | Vi takker deg, visdommens Gud, for ditt

måltids dype hemmelighet: Brødet vi har brutt,

er ett. Din Sønn har gitt sitt liv for én verden og

én menneskehet.

A eller L/ML | Vi ber deg: Hjelp oss å høre det

rop du har hørt, å se den nød du har sett, og å

elske vår neste som oss selv.

Kalken og disken dekkes med kalkkledet.

Kalken, disken, vinkannen og brødesken kan

settes tilbake på sidebordet.

V. sendelse

23 | Salme

Salmen kan flyttes til

Postludium/Utgangsprosesjon, ledd 26.

24 | Velsignelse

Velsignelsesord som kan benyttes i andre

hovedgudstjenester enn høymessen, *se side 2.83.*

Velsignelsen leses eller synges.

Menigheten står under velsignelsen.

Velsignelsen kan mottas ved at den enkelte gjør

korsets tegn.

Innledningen til velsignelsen kan være:

Lovprisning benedicamus

L/ML synger | La oss prise Herren.

M | Gud være lovet. Halleluja. Halleluja.

Halleluja.

ELLER

Hilsen salutatio

L sier eller synger | Herren være med dere.

M | Og med deg være Herren.

ELLER

L sier | Ta imot velsignelsen.

Velsignelsen

L sier eller synger | Herren velsigne deg og
bevare deg.

Herren la sitt ansikt lyse over deg og være deg
nådig.

Herren løfte sitt åsyn på deg og gi deg fred.

Tekster på samisk og kvensk, se side 2.85.

M | Amen. Amen. Amen.

Tre ganger tre bønneslag

25 | Utsendelse

Dersom menigheten blir sittende under det
etterfølgende postludiet, kan utsendelsesordet
sies etter postludiet.

L/ML | La oss gå i fred,

A | i Jesu Kristi navn.

eller

L/ML | La oss gå i fred,

A | og tjene Herren med glede.

eller

L/ML | Gå i fred.

eller Ordning for hovedgudstjeneste

L/ML | Gå i fred. Tjen Herren med glede.

eller et annet utsendelsesord som passer til

dagens særpreg. Det kan eventuelt formuleres egne utsendelsesord. *Se side 2.84.*

26 | Postludium/Utgangsprosesjon

Dersom det er utgangsprosesjon, kan menigheten følge etter prosesjonen.

I stedet for postludium kan menigheten synge en salme mens en går ut.

Etter gudstjenesten kan kirkerommet være åpent en stund, med anledning til stille bønn og ettertanke.

Det diakonale oppdraget ved utsendelsen kan også følges opp ved fellesskapssamling, soknebud, annen besøkstjeneste, forbønnstjeneste og andre handlinger.

4.4 Trosopplæringstiltakenes forskjellige liturgier.

Å finne «avvikende» liturgier er ikke bare lett. I ressursbanken til trosopplæringsreformen som man finner på nett, ligger et begrenset antall gudstjenester der, men allikevel noen for sentrale breddetiltak.

Den foreslåtte ordo for Tårnagentgudstjenesten følges hovedpunktene til normalordningen fra 2011.150

Forslaget til Lys Våken helgens gudstjeneste følger for så vidt også hovedpunktene, men fyller disse på sin helt spesielle måte.151

Breddetiltaket «Gratulerer med dåpen» har sju forskjellige varianter av hva de forskjellige leddene skal fylles med, og ut ifra tema så er det laget særskilt liturgi. Temaene er: vannet, navnet, lyset, korset, hånden, brødet og en variant på nynorsk som har «namnet» som tema. Alle disse har en eller annen form for dåpspåminnelse under bønnevandringen.152

Også til «Babysang» hører det en gudstjeneste. Liturgien er kortere varianter, men forslaget som ligger i idébanken inneholder både dåp og nattverd. Her er tilpasningene først og fremst kortere varianter og tilpassede salmer.153

I ressursbanken ligger det et forslag til en ungdomsgudstjeneste fra Tanum menighet. Her brukes også en noe forkortet liturgi med bare en lesning. Det ligger også inne et forslag hvor bønnevandring er en del av forbønnen. Det legges vekt på at i gudstjenesten bør det brukes band og lovsang, bilder og PowerPoint.154

Lokalt i menighetene er det en god del andre gudstjenester som ikke ligger i idébanken. Her er det sikkert også store variasjoner, både på tilpasning og innhold. Jeg kommer til å si noe mer prinsipielt om dette senere i oppgaven.

150 http://www.tarnagenthelg.no/index.php?kat_id=956

151 http://www.lysvaken.no/index.php?kat_id=226

152 <http://www.ressursbanken.no/ressurser/gratulerer-med-dapen/>

153 <http://www.ressursbanken.no/ressurser/babysang/>

154 <http://www.ressursbanken.no/ressurser/gudstjeneste-med-ungdom/>

5.0 Pressedekning

Hvor viktig var disse reformene for de som var utenfor prosessene? Var det noen kritiske røster som kom til uttrykk «utenfra»? Var det kritiske røster som kom «innenfra» og «ut»? Var det noen som på forhånd så, og advarte mot at det kunne være muligheter for at ikke alt ville passe sammen når resultatet av disse to reformene skulle møtes i det praktiske liv? For å finne spor av dette må jeg se nærmere på hva pressen har skrevet om trosopplæringsreformen og liturgi-/gudstjenestereformen i perioden hvor det har vært jobbet med prosessene. Hvert av avsnittene representerer en artikkel som jeg ved hjelp av søkemotoren har funnet Retriver, som setter søkelyset på en av reformene. Jeg har gjort et utvalg av det jeg har funnet med særlig tanke på det som berører temaet for oppgaven.

5.1 Trosopplæringsreformen

I Aftenposten 24. mars 2003 fremsnakker biskop Rosemarie Köhn trosopplæringsreformen Hun belyser hvor viktig hun mener en slik reform er, ikke bare for DNK, men også andre trossamfunn. Hun begrunner dette synet som en motvekt til den økonomiske nyttehensynet. Hun peker på at NOU 2000:26 ønsker SFO som en arena for trosopplæring, og støtter den tanken fullt ut.¹⁵⁵

30. juni 2004 kan Aftenposten melde at Kirke- og kulturminister Valgerd Svarstad Haugland ønsker omkamp angående trosopplæring i SFO.¹⁵⁶

Sogneprest Hans Jørgen Morvik kritiserer i Vårt Land 17. august 2004 måten penger blir fordelt på når trosopplæringsmidler skal fordeles. Han mener at ressurssterke menigheter, som hadde nødvendige midler og folk til å lage en prosjektskisse, lettere fikk tilgang til trosopplæringsmidler. Han opplevde nok også situasjonen slik at kranen var stengt for midler til en nødvendig halv kateketstilling i en vekstmenighet med økende antall konfirmanter.¹⁵⁷

På Den norske kirkes nettside 5. mars 2007 står det blant annet å lese;

Kritikken mot går på at det teologiske tyngdepunktet er flyttet fra at `dåpen er nødvendig til frelse` til at `dåpen er hyllest til Gud som har gitt oss et nytt barn`. De tre forslagene har til dels store endringer fra nåværende ordning. Det som kanskje er mest øynefallende, er at spørsmålet til foreldre og faddere om de vil at barnet skal døpes, er utelatt i to av de tre

155 <http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020002200303240151&serviceId=2>

156 <http://web.retriever-info.com/services/archive/displayDocument?documentId=020002200406300200&serviceId=2>

157 <http://web.retriever-info.com/services/archive/nextPage>

Paul Erik Wirgernes, mener at denne liturgien ikke gjenspeiler hva som er DNK- dogmatikk på dette punktet. Kirkens viktigste liturgi kan ikke være med på å svekke faddernes og foreldrenes rolle i trosopplæringen. Kirken må fortsette å holde dåpsbefalingens pålegg om å lære den dømte alt som Jesus har lært oss. 159

De frivillige organisasjonene er i for stor grad tilsidesatt og ikke ønsket som samarbeidspartnere når man kommer til trosopplæringsreformen Dette sier assisterende generalsekretær i Norges KFUK-KFUM, Ole Martin Grevstad til Korsets seier 15. januar 2008. 160

Den norske kirkes hjemmeside skriver 13. august 2008 om boken «Kunnskap, opplevelse og tilhørighet». I denne boken konkluderes det med at det er gjennomført en rekke mangfoldige tiltak hvor kirken har fått satt både den teoretiske, men også den opplæringen på dagsordenen. Spørsmålet er om det er nok kunnskaper til i fortsettelsen å kunne lage gode tiltak. 161

Resultatene fra rapporten «Når tro skal læres» bli nevnt i Vårt Land 30. oktober 2008. I den rapporten sier forskerne Harald Hegstad, Anne Schanche Selbekk og Olaf Aagedal, at til nå har det dogmatiske innholdet i tiltakene vært for tynt. Det har vært lagt større vekt på sosialisering, praksis og opplevelser. teksttolkning har heller ikke vært lagt vekt på i noe særlig grad.¹⁶²

Hos MSN 19. november 2009 står det å lese:

Kirkemøtet vedtok på sitt møte i Tønsberg torsdag planen for trosopplæring i Den norske kirke. Trosopplæringsreformen skal gi alle dømte medlemmer mellom 0 og 18 år tilbud om opplæring i kristen tro og tradisjon. 163

I Fri tanke 10. desember 2009 er det en reportasje hvor en del foresatte ved Silsand/Småslettan barneskole i Troms reagerer på noe de oppfatter som rolleblanding. Det er Frank Stellmacher, prest i

158 <http://web.retriever-info.com/services/archive/nextPage>

159 <http://web.retriever-info.com/services/archive/nextPage>

160 <http://web.retriever-info.com/services/webdocument?documentId=00543920080115103165549&serviceId=2>

161 <http://web.retriever-info.com/services/archive/nextPage>

162 <http://web.retriever-info.com/services/archive/nextPage>

163 <http://web.retriever-info.com/services/archive/nextPage>

Lenvik menighet, som i forkant av kurset «Vandring gjennom Bibelen for barn» sendte ut en invitasjon til 5. klassingene ved skolen til gudstjeneste på søndagen mellom de to ukene som kurset skulle være. Kurset skulle holdes i RLE timen og være undervisning uten forkynnelse. 5. klassingene var invitert spesielt for å få hver sin Bibel som de kunne bruke hjemme og i skolen. Denne sammenblandingen reagerte da noen av de pårørende på. 164

Kristelig pressekontor kan melde 16. desember 2013;

11 år etter lanseringen av trosopplæringsreformen i Den norske kirke vil det fra 2014 for første gang bli tildelt trosopplæringsmidler til alle menigheter. 165

En reportasje i Dagen 8. februar 2014 forteller at i noen menigheter vokser ikke deltagelsen på de enkelte breddetiltak like fort som før. Selv ikke der hvor man har hatt tiltakene i flere år øker antallet deltagere. KIFO-rapporten «Når porten gjøres vid» forteller videre at de nyeste tiltakene samler omtrent 30% av målgruppen, noe som er mindre enn de eldre tiltakene, som 4-årbok og konfirmasjon. 166

Odd Ketil Sæbø, programsjef i Søndagsskolen Norge kommer til orde i Vårt Land 9. mai 2014. Han viser til KIFO-rapporten «Når porten gjøres vid» og uttrykker sin bekymring over at det kan se ut som om breddetiltakene tar resurser fra kontinuerlige tiltak. Selv om menighetene har fått midler til trosopplæring, er det ikke flere frivillige å ta av. Likeså peker han på at tiltak som Lys Våken er et godt tiltak, og et godt eksempel på noe som krever relativt lite av foreldrene. I tillegg mener han at terskelen er så lav for bli med at det går utover dybdeinnholdet i tiltaket. Det kan bli for overfladisk. I tillegg antyder rapporten at denne overfladiskheten måtte føre til at det kontinuerlige arbeidet må ta lettere på sitt innhold også. 167

I Vårt Land 10. mai 2014 sier Kristine Askøy, leder for seksjon for barn, unge og trosopplæring, Kirkerådet, noe om at man ikke må glemme de kontinuerlige tiltakene, som søndagsskole, når man planlegger trosopplæring. Det har ligget som en forutsetning at punkttiltakene og det kontinuerlige skal gå hånd i hånd. Menighetene blir tilført midler for å styrke trosopplæringen, men de kan da

164 <http://web.retriever-info.com/services/webdocument?documentId=00351620091210125095831&serviceId=2>

165 <http://web.retriever-info.com/services/webdocument?documentId=00299920131216194136453&serviceId=2>

166 <http://web.retriever-info.com/services/webdocument?documentId=00242620140208197598507&serviceId=2>

167 <http://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=05502420140509191267&serviceId=2>

ikke brukes til det kontinuerlige arbeidet.168

5.2 Liturgi-/gudstjenestereformen.

I 2006 arrangerte KFUM/KFUM sammen med Cantando Musikkforlag en sang- og salmekonkurranse. De ønsket flere sanger og salmer som var tilpasset barns behov, blant annet ved nattverd. Totalt kom det inn 270 bidrag som KFUK/KFUM og Cantando mente er viktige bidrag til den planlagte salmeboken som kommer i forbindelse med Gudstjenestereformen.169

Følgende kan gi et innblikk i en av de interne stridene i NFG. Skal det være brød eller oblat, og har man bestemt at man skal gå ut med at man foretrekker brød fremfor oblater? Her er leder av NFG, Wagle på kollisjonskurs med leder for underutvalget, Geir Hellemo. Sistnevnte mener at det er sagt at man bare skal tilpasse en eksisterende praksis. Skal man bruke brød, som gir en større følelse av et måltid, eller oblater, som mange mener er mer praktisk i forhold til mindre smuler i begeret ved intinksjon? I tillegg er disse usyret, som for mange er et poeng. Flere røster heller mot fortsatt bruk av oblater. Wagle på sin side mener at det er bestemt at NFG skal gå ut med at brød skal være foretrukket.170

I Vårt Land 11. mars 2008 kommer det på debattsiden frem et innlegg med store bekymringer over at i nattverdliturgien som kommer i forbindelse med liturgireformen, tones Gudsnamnet ned, i alle fall slik vi kjenner det av i dag. Likeså uttrykkes det en bekymring over at man antyder at dåpen skal få et mer kjønnsnøytralt uttrykk.171

Jan Arild Holbek skriver en artikkel etter kirkemøtet i 2008 i Vårt Land den 17. november, blant annet om utfordringene ved både å skulle forholde seg til ny kirkeordning, trosopplæringsreformen og liturgireformen. Han mener da at liturgireformen ble mye større enn UKM 2003 mente at den skulle bli, og at den av nettopp den grunn er det som er vanskeligst for kirkedemokratiet å forholde seg til.172

Den 2. desember 2008 redegjør biskop Skjevesland for hva som må forandres for å få en ordning med vigsel eller velsignelse av likekjønnede par. Videre sier han en del om hvordan ekteskapet da var definert i den eksisterende liturgien, samt hvilken teologisk lære som ligger implisitt i liturgien.

168 <http://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=05502420140510191503&serviceId=2>

169 <http://web.retriever-info.com/services/webdocument?documentId=0023892006082147787517&serviceId=2>

170 <http://web.retrieve->

[rinfo.com/services/archive/displayDocument?documentId=05502420080307661755&serviceId=2](http://web.retrieve-)

171 <http://web.retriever-info.com/services/archive>

172 <http://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=05502420081117630151&serviceId=2>

Han viser til at det finnes uenighet innad i kirken og at prosessen mot en endring vil være så tidskrevende at den ikke bør tas nå mens man jobber med liturgireformen.¹⁷³

18. februar 2009 i Vårt Land gis det uttrykk for at ønsket fra UKM 2003 om å uttrykke seg kunstnerisk på flere måter enn musikk, ikke har blitt tatt skikkelig vare på. Denne kritikken målbæres av Solveig Styve Holte og Margrete Lüthje Kvalbein. Disse to har lang erfaring i å bruke dans som uttrykksform, og de mener absolutt at dans i større grad burde være en integrert del av gudstjenesten.¹⁷⁴

Tidligere domorganist og professor Ove Kr. Sundberg tar i sin artikkel i Vårt Land 23. mars 2009 til orde for å sette prosessen med liturgireformen tilbake til start. Arbeidet med den nye salmeboken er heller ikke unntatt fra kritikken han reiser. Ankepunktet er det som Sundberg opplever som en mangel av fasthet i den nye liturgien. Fastheten mener han forsvinner når man åpner for all den valgfriheten man vil få i den nye liturgien. Han mener også at han ikke er alene om denne kritikken. Det er flere som med stor faglig tyngde målbærer den samme meningen, og disse burde i større grad bli hørt i debatten. Han mener at alle disse mulighetene for valg, kan føre til en splittet menighet. Sundberg målbærer også at det å fjerne syndsbejnelsen absolutt ikke bør skje, da dette er en viktig del av liturgien, i alle fall for ham. Det som ser ut til å være det største ankepunktet, er at hele prosessen går for fort og er for overflatisk.¹⁷⁵

Dagen magasinet 26. mars 2009 skriver en støtteerklæring til kirkehistoriker og vikarprest Ole Fredrik Kullerud. Kulleruds syn er¹⁷⁶ at DNK er på vei bort fra den evangelisk-lutherske kristendomsforståelse som har rådet til nå. Forfallet kommer på grunn av teologien som dagens prester står for og blir forsterket av liturgireformen.

Vi må finne den balansen mellom alle valgmulighetene og de faste leddene i gudstjenesten, mener Bispemøtet. Samme møte problematiserer dette med alle valgmuligheter i gudstjenestereformen. Dette kommer til uttrykk i Vårt Land 17. april 2009. De ser for seg at med så mye å velge mellom, kan den enkelte menighet komme til å velge bort noe av det som representerer kirkens tro.¹⁷⁷

173 <http://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=05502420081202426383&serviceId=2>

174 <http://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=05502420090218682493&serviceId=2>

175 <http://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=05502420090223608911&serviceId=2>

176 <http://web.retriever-info.com/services/archive/doNavigatorDrilldown>

177 <http://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=05502420090417704755&serviceId=2>

Kirkerådets direktør, Jens Petter Johnsen, sier i Vårt Land 17. april 2009 at reformen ikke må bli av en slik art at Bispemøtet ikke kan gå god for den.¹⁷⁸

2. mai 2009 understreker prest Jan Terje Christoffersen i Tønsbergs blad nødvendigheten av å kunne endre seg. Noen prosesser tar lengre tid, som fra oppfinnelsen av hjulet og til automobil. Også kirken må kunne endre seg, mener Christoffersen. Vi trenger de forskjellige reformene for å revitalisere kirken og være i tiden. Også kirken må opparbeide seg endringskompetanse.¹⁷⁹

I Agder og Telemark bispedømme ønsker de ikke å bytte ut salmeboken på det nåværende tidspunkt. Begrunnelsen er todelt, økonomisk, og de har nok med å jobbe med liturgireformen. Dette kan leses i Agderposten 14. mai 2009.¹⁸⁰

Til Vårt Land 15. mai 2009 uttrykker Biskop Halvor Nordhaug en bekymring for at den nye liturgien skal bli for tynn i sin formidling av Guds frelse. Likeså mener han at nattverd liturgien kan bli for uryddig. I tillegg målbærer han en tanke om at prosessen har gått for fort, og at det kan være for mange valgmuligheter. Men primært er han positiv til reformen.¹⁸¹

Oase-leder og prest i Oppsal, Trond Løberg, mener at det er en del svakheter ved den foreslåtte liturgien. Han savner rom for spontant vitnesbyrd og bønn. Han synes at både nattverddelen og dåpsliturgien er for ordrike og er redd for at for mange vil synes det er for kjedelig. Han savner også et tydeligere fokus på frelsen i dåpen. Som noe av det positive er rommet for flere musikkformer i gudstjenesten. Dette kan vi lese i Dagen Magazin 14. juli 2009.¹⁸²

Domkantorene Magne Draagen og Gro Bergrabb mener at gudstjenestereformen har gått for fort. De mener at forarbeidet til reformen ikke var grundig nok. Særlig gjelder dette arbeidet med den liturgiske musikken. Her bæres det frem meninger om at noe av musikken er så annerledes enn det som kantorene har faglig kompetanse til. Dette medfører at disse ikke er gode alternativer fordi de ikke blir vurdert og prøvd på en seriøs måte. For små resursser og for liten tid i hverdagen gjør da at musikerne ikke tar seg tid til å øve inn dette til en kvalitet som de er fornøyd med. Det gis uttrykk i

178 <http://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=05502420090417704865&serviceId=2>

179 <http://web.retriever-info.com/services/archive/nextPage>

180 <http://web.retriever-info.com/services/archive/doNavigatorDrilldown>

181 <http://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=05502420090515662585&serviceId=2>

182 <http://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?documentId=0200942009071417SCCY2WJHHP23IFGZ3Y3SZW100101010700&serviceId=2>

artikkelen for at UKM 2003 har fått mye mer enn de ba om, ja i overkant mye mer enn de ønsket. Disse tingene står å lese i Musikk-kultur 11. april 2011.¹⁸³

Hos Den norske kirke 17. juni 2010 ble det gjort et vedtak i Bispemøtet, med små endringer, at de kunne anbefale liturgivedtaket.¹⁸⁴

I Vårt Land 6. april 2011 stiller sokneprest Finn-Ove Brandvold spørsmål ved nødvendigheten av liturgireformen. Han påpeker at dette er den 3. reformen på 100 år i DNK. Hva er galt med tradisjonen, slik som i den katolske kirke, er det indirekte spørsmålet han stiller. Hvorfor er det så viktig at hver enkelt menighet får lov til å sette sammen sin egen ordo? Og går ikke nettopp denne stedegenheten ut over gjennkjennelsesfaktoren i gudstjenesten? Brandvold går langt i å antyde at man nok ikke oppnår den økte deltagelsen i gudstjenesten som man ønsker.¹⁸⁵

Jeg opplever den kritikken som jeg har vist til som relativt moderat, selv om man finner røster som gjerne så at reformen ikke ble gjennomført. Primært, med nevnte unntak, er det justeringer det er snakk om. Jeg opplever også at kritikken blir mer og mer avtagende jo flere runder reformen får i systemet.

5.3. Oppsummering pressedekningen.

Jeg ser meg nødt til å kommentere funnene mine i pressen, for det er påfallende hvor lite kritikk som har dukket opp. Det jeg ser er at noe kritikk rettes mot prosessen for valg av liturgisk musikk. Flere tar til orde for at her har det gått for fort. Dette har Kirkerådet tatt hensyn til og utsatt evalueringen til 2017. Noen røster har også hevdet at liturgireformen spesielt ikke har et godt nok innhold, mens andre mener at den burde man droppe, eventuelt begynne på nytt, av samme grunn.

Trosopplæringsreformens kritikk har i hovedsak gått ut på skjevfordeling og for lite penger totalt. Jeg er ikke i stand til å finne kritikere som hever sin røst i kritikk til at disse reformene ikke skal ha sammenfallende interesse i ett og alt. Altså, man kritiserer enten den ene reformen eller den andre, men ser ikke sammenhengen mellom disse.

183 <http://web.retriever-info.com/services/archive>

184 <http://web.retriever-info.com/services/archive>

185 <http://web.retriever->

[info.com/services/archive/displayPDF?method=&pdfUrl=%2FproxyTest%2F%3Fid%3D055024201104062ysPMg3GJG7K2USouI2koHpr100201010o0w%26x%3D34716d20bf5e03067cbabc9a3740cbc7&documentId=05502420110406621893&serviceId=2&pdf.doResize=false](http://web.retriever-info.com/services/archive/displayPDF?method=&pdfUrl=%2FproxyTest%2F%3Fid%3D055024201104062ysPMg3GJG7K2USouI2koHpr100201010o0w%26x%3D34716d20bf5e03067cbabc9a3740cbc7&documentId=05502420110406621893&serviceId=2&pdf.doResize=false)

6.0 Forskning.

Det er gjort noe forskning på begge reformene, men ikke så mye siden dette er reformer som først nå nærmer seg den første avsluttende fasen. Med det mener jeg at begge reformene er dynamiske og vil være i stadig endring, men i disse dager skal man ha ordning(er) for gudstjenester ferdig og innsendt for godkjenning hos biskopen. Når det gjelder trosopplæringsplanen, er menighetene i forskjellige faser i prosessen, avhengig av når de fikk trosopplæringsmidler. Men det er en god del som i disse dager også skal sende inn sine planer til godkjenning. Det betyr bare at man nå har et utgangspunkt å gjøre endringer ut i fra. Men noe forskning er altså gjort.

Jeg kommer ikke til å bruke forskningsrapportenes kapittelinndeling, da jeg ikke har til hensikt å referere til alle rapportenes enkeltheter, men konsentrere meg om det som er viktig for å forstå intensjonen med rapporten, samt det som angår min oppgaves tematikk.

6.1 Definisjon av folkekirkebegrepet

Både i diskusjonene og i forskningen dukker begrepet «folkekirke» opp. Av denne grunn er det nødvendig å avklare hva som ligger i begrepet. Dette er etter min mening nødvendig for å få en felles forståelse av hva begrepet betyr. Jeg kan heller ikke se bort fra at uttrykket også er brukt med feil premisser i en del situasjoner.

I norsk kontekst har uttrykket folkekirke ofte vært ensbetydende med statskirke, disse har opptrådt nærmest som synonyme. Uttrykket folkekirke har sin opprinnelse fra Tyskland og filosofen/teologen Friedrich D. E. Schleiermacher. Schleiermacher brukte uttrykket som en motsetning til den prøyssiske byråkratiske tvangskirkelighet. Frihet i kirken blir et ideal for han, og da er det den individuelle friheten som er viktig for ham.

Det er også viktig å påpeke at folkekirke ikke nødvendigvis er det samme som en nasjonalkirke. Dette gjelder særlig der hvor man, som i Sverige på 1800 tallet, får en religiøs enhetstenkning og en religiøs tvangspolitik, uten rom for andre kirkesamfunn og trosretninger.

I Danmark var det Grundtvig som fikk definere hva en folkekirke skal være. Kirken skulle være et sted for dåp, nattverd og forkynnelsesfrihet. Romsligheten i kirken skulle være så stor at alle følte seg velkommen og hjemme der.¹⁸⁶

186 [://www.praktikum-pts.no/publikasjonar/nytt-norsk-kirkeblad/NNK%20i%20pdf/nnk-2013-6.pdf](http://www.praktikum-pts.no/publikasjonar/nytt-norsk-kirkeblad/NNK%20i%20pdf/nnk-2013-6.pdf) ,s4-6

6.2 Trosopplæringsreformen

6.2.1 Menighetenes samvirke med hjemmet. Evalueringsforskning på trosopplæringsreformen Rapport 1.

Denne rapporten har tre hovedpunkter den skal sette fokus på.

1. Den skal gjøre rede for hvordan menighetene kommuniserer med barn/ungdom og/eller foreldre, samt se på hvordan menighetens samspill med foreldrene er.
2. Den skal gjøre rede for hvordan hjemmet har opplevd kommunikasjonen og samspillet fra menighetens side angående trosopplæringstiltakene, også som hjelper til trosopplæring i hjemmet, og i hvilken grad hjemmet utfyller den oppgaven.
3. Den gjøre rede for om kirken er en positiv religiøs ressurs for de barn, unge og foreldre som menighetene har hatt kontakt med, når man kommer til spørsmålet om kristen livs-tolkning og mestring.¹⁸⁷

Som man ser av problemstillingen i rapporten, går ikke dette helt til oppgavens kjernepunkt, men det er allikevel noe i rapporten som kan være til hjelp til å belyse også min oppgave.

I rapportens punkt «5.1.2 Nye ritualiserte praksiser», ser vi at en rekke av trosopplæringstiltakene handler om overgangsriter med en gudstjeneste tilknyttet. Et sted handler 4-årsbok utdelingen om dåp, et sted var det leir for 10-11 åringer hvor man tok for seg dåp, konfirmasjon, bryllup og begravelse. Andre steder har man festivaler eller events. Alle disse ender med en eller annen form for gudstjeneste, og utdeling av en bok, CD eller diplom. Foreldre og andre pårørende trekkes slik til kirken.¹⁸⁸

Rapporten sier ingen ting om liturgien i disse forskjellige gudstjenestene, men ser nok for seg at disse er tilpasset aktuelle aldersgrupper. Men det den sier noe om, er at gudstjenesten er viktig for trosopplæringsreformens aktiviteter. Riktignok ligger det også som føringer i reformen at de bør være tilknyttet gudstjenester eller ha deler av den i fokus. Skjemaet på side 36 i rapporten under punktet «3 Tilbud og oppslutning om trosopplæring» underbygger min hypotese om at gudstjenesten er en viktig del av aktivitetene i trosopplæringen. Det er også stor deltagelse på skole/kirkesamarbeidsaktiviteter som skolegudstjeneste. Dette er en frivillig aktivitet og kan velges bort, men det kan se ut som om foreldre ikke ønsker å velge bort dette. Gudstjenesten sitter altså i

¹⁸⁷ Menighetens samvirke med hjemmet. KIFO 2012,s12

¹⁸⁸ Menighetens samvirke med hjemmet, s50-51

folket som noe viktig, tross alt.¹⁸⁹

6.2.2 Samarbeid på tvers. Evalueringsforskning på trosopplæringsreforma. Rapport 2.

Denne rapporten tar særlig for seg skole/kirke samarbeidet. Heller ikke i denne rapporten er det mye som jeg kommer til å drøfte, da problemstillingen for rapporten er noe på siden.

En av de interessante tingene i rapporten er at hele 37 % av de skolene som er med i undersøkelsen, sier at de har et samarbeid om trosopplæring med kirken. Dette til tross for at det i 2007 kom klare retningslinjer fra Kunnskapsdepartementet om at det ikke skal være slik. Dette samarbeidet kan handle om skolegudstjeneste, konserter, musikaler og bibelkurs. Noe av dette foregår også i SFO-tiden.¹⁹⁰

Jeg lar det som i rapporten er Åsen menighet, være representativt for en problemstilling i forbindelse med skole/kirkesamarbeidet. Her kan kantor fortelle om en skole som har hatt en skolegudstjeneste som ikke har vært en gudstjeneste, fordi rektor har insistert på at det eleven sier skal være sant, og kirken har bøyd av. Dermed har man fått kritikk fra prosten om at disse gudstjenestene ikke har de kvaliteter som en gudstjeneste skal ha. Likeså har ikke fritaksreglene vært overholdt fra skolens side på en tilfredsstillende måte.¹⁹¹

I ovennevnte tilfelle ser vi en type gudstjeneste på siden av trosopplæringsreformen, men likevel en del av opplæringen i gudstjenesteliv som barn og unge skal ha. Der hvor skolens elver sogner til forskjellige kirker, kan de da risikere å møte flere forskjellige liturgier innenfor et begrenset geografisk område. I dette tilfellet er det jo en ikke gudstjeneste de lærer seg, og det er etter mitt skjønn ikke bra.

6.2.3 Kunnskap, opplevelse og tilhørighet.

De første 6 kapitlene av rapporten er:

1. *«Slik var ikke kirken før»*
2. *En ny fase i dåpsopplæringsens historiefaget*
3. *Trosopplæring før reformen*
4. *En modell for å analysere endringer*

189 Menighetens samvirke med hjemmet, s35-39

190 Samarbeid på tvers, KIFO 2012, s14

191 Samarbeid på tvers, s18-19

5. *Prosjektorganisering som reformstrategi*

6. *Forsøksfasen – noen nøkkeltall*¹⁹²

I disse kapitlene er det ting jeg har gjort rede for tidligere. Det neste kapitlet, «kapittel 7 Teologien i reformen»,¹⁹³ har jeg derimot noen anmerkninger rundt. Et uttrykk som «lokal teologi»¹⁹⁴ synes jeg har et spennende perspektiv. Dette beskrives i evalueringen som noe som man ikke har gjort et formelt og lokalt vedtak på. Den er heller ikke upåvirket av sentral innflytelse, men har vokst frem gjennom tradisjonen. Det lokale kan bli toneangivende, og vokse utover til større enheter. Typisk «fronter» i denne tradisjonsbyggingen er bedehusmiljøet versus folkekirken og frivillighet versus profesjonalitet. Det er ikke slik at frontene er steile, men partene har litt forskjellig vektlegging i enkelte teologiske spørsmål.¹⁹⁵

Denne evalueringen påpeker noe som kan bli tatt for gitt, nemlig at alle til en hver tid har klart for seg at tiltakene handler om dåpsopplæring. Slik trenger det nødvendigvis ikke å være, men likevel er det slik at de fleste av tiltakene fint greier å tilfredsstille dette kravet. Man tar utgangspunkt i dåpsbefalingen, og man tar utgangspunkt i Stortingets vedtak om at alle dømte skal få et tilbud.

I denne underliggende bevisstheten om at det er dåps-/trosopplæring man driver med, er det også slik at Gud settes sterkere i fokus i den personlige trospraksisen. Evalueringen tar opp som et tema om bruken av navnet trosopplæring eller dåpsopplæring har noen betydning for innholdet. Jeg forstår forfatteren dithen at folk flest forbinder dåp med en ny begynnelse og derfor ikke er fremmede for å tenke at etterpå følger det en opplæring i hvordan man skal forholde seg til den nye starten eller livet. Man får en opplæring i hvordan man forvalter sin tro, altså er navnet trosopplæring i manges bevissthet helt på sin plass.¹⁹⁶

Rapporten bygger under det som jeg tidligere har nevnt om at tiltak knyttet opp mot en gudstjeneste gir godt oppmøte på tiltaket.¹⁹⁷

Resten av evalueringen går mer på den praktiske gjennomføringen av reformen og tiltakene og har derfor ikke så stor interesse for meg.

192 Kunnskap, opplevelse og tilhørighet, Oslo, 2008, s7-8

193 Kunnskap, opplevelse og tilhørighet, s73.

194 Kunnskap, opplevelse og tilhørighet, s73

195 Kunnskap, opplevelse og tilhørighet, s73-74

196 Kunnskap, opplevelse og tilhørighet, s74-79

197 Kunnskap, opplevelse og tilhørighet, s11-113

6.2.4 Når tro skal læres.

Denne boken har blitt til som en del av et større forskningsprosjekt som har evaluert forsøksfasen i trosopplæringen i Den norske kirke.

Jeg redegjør ikke for hele rapporten, men tar også her for meg de tingene i den som jeg mener er relevant for oppgaven. En observasjon som rapporten peker på er at man har fått en annerledes trosopplæring. Man har laget en definisjon av det som skal omfattes av trosopplæringsplanen til punkttiltakene, som Lys Våken og 4-årsbok. Det som tidligere ble oppfattet som dåpsopplæring, var de kontinuerlige tiltakene som speider og klubb. Men felles for disse var at det ofte var andre kristne foreninger som gjennomførte dem, og man var ikke i kirken, i alle fall ikke så veldig ofte.

Punkttiltakene har, som vist tidligere, som regel en tilknytning til en gudstjeneste, og det er relativt lett å flytte en «trosopplæringsgruppe» inn i en gudstjeneste. Samtidig må man være seg bevisst at enkelte slike gudstjenester ikke nødvendigvis passer for alle i menigheten. Det er begrenset hvor mye en utenforstående får ut av en gudstjeneste for babysang. Det at man flytter tiltaket inn i gudstjenesten, må av og til gjøre noe med gudstjenestens form. Mange steder tas det nok hensyn til dette, og har man en kveldsgudstjeneste hvis det har vært en familiegudstjeneste klokken 11 med et spesielt preg.¹⁹⁸

6.3 Liturgi-/gudstjenestereform

Til nå er det svært lite forskning som er tilgjengelig når vi kommer til liturgireformen.

6.3.1 Noe falt i god jord

For å få en oversikt over hvem som har bestilt rapporten, og hvilke institusjoner som har vært delaktig i arbeidet, siterer jeg fra første del av forordet til rapporten:

Denne rapporten er utarbeidet på oppdrag fra Kirkerådet i Den norske kirke. Den er et resultat av et samarbeid mellom Ansgar Teologiske Høgskole (ATH), KIFO Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning og Det teologiske Menighetsfakultet (MF).

Førsteamanuensis og forskningsleder Anne Haugland Balsnes ved ATH har ledet prosjektet kalt «Liturgi i bevegelse».¹⁹⁹

198 Når tro skal læres, Trondheim 2008, s85-86

199 Noe falt i god jord, KIFO 2012, s3

Rapportskriverne har innhentet kvantitative datagrunnlag om grunnordningene fra et representativt utvalg av bispedømmer. Disse bispedømmene er Oslo, Nidaros, Agder/Telemark og Nord-Hålogaland. I tillegg har det vært brukt 16 personer som fokusgruppe.

I Oslo er det 61 % av menighetene som har sendt inn 3 eller flere grunnordninger. Nidaros 56 %, Nord-Hålogaland 36 % og Nidaros 30 %. Det ser ut til at ressurstilgang er avgjørende for at man skal sende inn flere forslag. De menighetene med størst medlemstall har sendt inn flest forslag.

Der hvor det er gjort endringer i hovedgudstjenesten, er det enkelt elementer som har fått større gjennomslag. Typiske endringer er da informasjon før gudstjenesten, klokkerbønn byttet med samlingsbønn å beholde syndsbejennelsen i samlingsdelen. Det er relativt få som har benyttet muligheten til å utforme egne forslag til samlingsbønner og syndsbejennelse. Den apostoliske trosbejennelse og ny oversettelse av Fader Vår er også i stor grad brukt. Ellers er det ikke en tendens at man har evangelieprosesjon eller menighetssvar under tekstlesing.

Utvalget har laget et «samlemål for endringsorientering», for å kunne forklare hvilke faktorer som har vært avgjørende for menighetens endringsvilje. Man har brukt menighetenes årsstatistikk og medlemsregister for å kunne utarbeide samlemålet.

Verken den typiske folkekirkemenigheten eller vekkelsesmenigheten har vært pådrivere for reformen. Da har ressurstilgang vært av større betydning. De menighetene som har fått tilført ressurser og/eller har mange frivillige, har vært de mest aktive reformatorene. Disse har også i stor grad gjennomført en trosopplæringsreform.

I intervjuene av fokusgruppens medlemmer kommer det frem at de aller fleste er positive til de nye liturgiske tekstene. Unntaket er den nye dåpsliturgien, som både fremstår som ustrukturert og for ordrik. De er også i stor grad positive til reformen, de ser verdien i at flere blir involvert, både i reformarbeidet, men også i gudstjenesten. Selv om prosessen sees som krevende, mener fokusgruppas medlemmer at reformen har vært nødvendig for å komme ut av den mer statiske, gamle ordningen.

Utprøvingen av det nye musikalske materialet opplever de fleste i fokusgruppen som krevende, og skulle ønske at det ble innført en normalserie. Samtidig som medlemmene i gruppen har et noe ambivalent forhold til hele reformen, ser de verdien i å sette gudstjenesten på dagsorden, og da

særlig å få følelsen av at gudstjenesten er menighetens viktigste samlingspunkt. Derfor har de også vært villig til å bruke ressurser på å få dette til.

I fokusgruppen er det bare to stykker som har satt spørsmålsteget ved reformens teologiske profil. Disse har gitt uttrykk for at de frykter en økt liberal profil på gudstjenesten. De andre ga større uttrykk for innsigelser rundt gudstjenestens form.

I intervjuene kom det frem noen motsetninger mot demokratiseringsprosessen og den faglige kompetansen. Noen fagpersoner føler seg detronisert som fagpersoner, mens lekfolkene i noen grad føler at de endelig også får være med på prosessene på en skikkelig måte.

I rapporten kommer det også frem noe av kritikken om at stedegengjøringen kan gå på bekostning av generell liturgisk gjenkjennelse. Det er også røster som frykter at gudstjenesten skal bli så happeningbasert og få så lave terskler at den mister substans.

Mange ga uttrykk for at hele reformen bar preg av at mye skulle skje på for kort tid. Man følte ikke at man fikk diskutert kjernebegrepet på en skikkelig måte, og man var ikke alle steder enige om hva som var disse begrepene.

I sum ser det imidlertid ut til at informantene er fornøyd, selv om stedegengjøring kan ha gått på bekostning av liturgisk gjenkjennelse, og at prosessene har vært svært ressurskrevende. Man har fått større grad av involvering og fått satt fokus på gudstjenesten som menighetens samlingspunkt.²⁰⁰

Denne rapporten er forankret i sak KR 32/13 i Kirkerådets møte 26. september 2013. På samme møte ble det bestemt endelig evaluering med tanke på endringer i 2017, og da vil det også bli tatt en avgjørelse angående den liturgiske musikken.

Rapporten skal

*belyse hvordan menighetene i Den norske kirke har gjennomført og opplevd
gudstjenestereformens innføringsfase.²⁰¹*

200 Noe falt i god jord, s5-6.

201 Noe falt i god jord, s7

Rapporten har både en kvantitativ og en kvalitativ tilnærming.

Kirkerådet har i tillegg ønsket å se hvordan lekfolk, organister og prester har opplevd prosessen og resultatet av reformen, samt få belyst viktigheten for de forskjellige angående de tre, før nevnte kjerneverdiene.

I demokratiseringsprosessen som menighetene har gjennomgått, har de da også vært nødt til å ta en god del av avgjørelsene tuftet på kjerneverdiene, som om man skal ha ny liturgisk musikk og hvilken form av Fader Vår som skal brukes. De har også vært nødt til å ta avgjørelser rundt ordo, som om man skal ta mer økumeniske hensyn eller la økumenikken få innflytelse over egen gudstjeneste. Kort sagt, det har vært en hel rekke valg og vurderinger som har vært oppe, og tilfanget på ting å velge i har vært stort, både i liturgien, men også i dens musikk.

Rapporten peker på at gudstjenestefeiringen og dens ordo er menighetens samlingsted for felles bønn, tekstlesing med tekstutleggelse og forvaltning av sakramentene. Denne feiringen har sine åndelige sider og sine estetiske sider som ofte uttrykkes gjennom den liturgiske musikken og annen musikk og kunstuttrykk. Særlig det siste har man ønsket å få et bredere perspektiv på da musikk og kunst ikke bare er estetikk, men også et personlig uttrykk. Popmusikk/lovsang treffer kanskje ikke alle like godt, slik som gamle salmer heller ikke er en uttrykksform som alle føler seg hjemme i.

Rapporten peker på fenomenet «menighet i menigheten», man kan ikke treffe alle grupper like godt, og det er ikke alle aktiviteter som er tilpasset alle grupper. Det er ikke vanlig at hele menigheten møter i en konfirmasjonsgudstjeneste for eksempel. I kirken kan man møte forskjellige grupper ut i fra aktivitet. Det er ikke sikkert at 11-åringens foreldre har vært i kirken siden eget bryllup, men de kommer på gudstjenesten i forbindelse med Lys Våken.

Det er også en del geografiske forskjeller. En bekjennende kristen på Østlandet vil kanskje ikke tilfredsstille kravene på Vestlandet og deres tradisjoner. I en arbeidskirke er det lett å se for seg at aktiviteten er større enn i en tradisjonell kirke, av helt praktiske årsaker. Nye menigheter har en annen aktivitet enn de mer etablerte menighetene. Mange sosiologiske forskjeller utgjør Folkekirke-Norge.²⁰²

202 Noe falt i god jord, s9-12

Som nevnt over, er det en rekke valg som har vært gjort for å sette sammen en ordning for gudstjenesten. En del av valgene har vært helt uproblematisk i de fleste tilfellene, som hvordan man gjør samlingsdelen. Mange menigheter har valgt å legge en informasjonsbolk her. Denne er det likevel flere syn på. Det ene er at den har virket samlende når den fungerer, og andre synes at det er krevende å lage en god tekst som kan fremføres, som både er informativ og har flyt.

Noe som ikke så mange menigheter har trykket til sin barm er prosesjon når det ikke er dåp. Flere gir uttrykk for at dette virker litt katolsk og fremmedgjørende i en norsk setting.

Om man skal sitte eller stå under inngangssalmen, er det heller ikke noe entydig praksis på, men det kan se ut som det tenderer mot at stadig flere står, større menigheter i større grad enn små. Det er også under dette punktet jeg for første gang finner uttalt i rapporten at det kan være fremmedgjørende med ulik praksis fra menighet til menighet. Fleksibiliteten skaper en usikkerhet der den liturgiske handlingen skal skje kollektivt, særlig der hvor man ikke er i egen menighet. Dette er uavhengig av om du er ofte eller sjelden med på gudstjenester.

Rapporten viser også at det gamle er godt nok. Under samlingsbønn har over halvparten valgt en fast bønn, av disse igjen har nær halvparten valgt en variant som bygger på den gamle klokkerbønnen, og har en innledning som man anser som nødvendig høytidelig. Ordlyden på innledningen er da som følger «Herre, jeg er kommet inn i (dette) ditt hellige hus».

Under diskusjonen i rapporten om syndsforlatelsen og dens plassering, kommer det frem et poeng om at man gjennom demokratiseringsprosessen har flyttet kontroversene ned på lokalplan. Der man før kunne kritisere systemet, må man nå ta utfordringene med uenighetene i den enkelte menighet.

Det kan også se ut som om man oftere velger en av forslagene i høringsdokumentet fremfor å lage egne varianter av de forskjellige bønnene og syndsbejennelsen.²⁰³

Ordet og forbønn.

I forbindelse med tekstlesning der det før var et menighetssvar, «Gud være lovet, Halleluja», er det i den nye ordningen valgfritt. Det er også lagt opp til at det skal være svar etter hver lesning. Responsgruppen savner her en mer overordnet føring på dette. De mener igjen at dette med

203 Noe falt i god jord, s17-21

valgfrihet kan være en kime til usikkerhet. Denne usikkerheten ser ut til å gjenspeile seg i større grad der hvor det er endringer, eller flere valg i hva og hvordan den kollektive involveringen skal arte seg i gudstjenesten.

Under diskusjonen i rapporten om bibelske salmer og evangelieprosesjon påpekes det at utvalget er for lite når det gjelder bibelske salmer. Evangelieprosesjon har ikke fått noe stort gjennomslag i de fire bispedømmene. Med utgangspunkt i at preferansegruppen synes at det har blitt for dårlig tid til skikkelige prosesser når man skal diskutere de forskjellige leddene i gudstjenestens ordo, ser man at i forbindelse med evangelieprosesjonene er prestens preferanser avgjørende for om man skal gjennomføre dette. Det er vanskelig å lage en ordning som ikke vil virke keitete og unaturlig for noen. Høytideligheten forsvinner når måten man løfter Bibelen på medfører at det frembringer latter fra menigheten. God regi er avgjørende og vanskelig å få til.

Under forbønnsdelen har reformen i stor grad åpnet opp for egne bønner, gjerne tilpasset fra gang til gang. Responsgruppen gir uttrykk for at her er spesielt den leke på så dypt vann at de ikke involverer seg i noen særlig grad. Det de anser som det nødvendige «bønnespråket», behersker de for dårlig, og de er ikke vant til denne formen for involvering. Det jeg antar er prestene, mener at det å lage egen bønner også er for ressurskrevende, og de prioriterer ikke dette, nær sagt, heller. Kan det være man ikke gjør dette fordi et godt bønnespråk kan forveksles eller sammenlignes med poesi?

Liturgiens handlingsaspekt.

Rapporten viser at det er flere av menighetene som i større grad har tatt i bruk symboler, dåpslys og symbolhandlinger som å bære frem en bønnekrukke. Likeså blir det i større og større grad viktig for enkeltprester å drive relasjonsbygging. Denne relasjonsbyggingen tvinger seg frem, med et positivt fortegn, fordi det også i større grad er involvering i både planlegging og gjennomføring av gudstjenesten. Det er langt vanligere at representanter fra dåpsfølgene har oppgaver som å helle i vann i dåpsfatet og lese tekstene i forbindelse med dåpen. Det blir også trukket frem som viktig å kunne tenne lys i forbindelse med bønnevandring og/eller forbønnsdelen i gudstjenesten. Enkelte i responsgruppen trekker frem at gjennom trosopplæringstiltak som Lys våken og Tårnagenter gjøres kirkerommet mindre fremmed for den enkelte deltager, og at de også da har en tendens til å trekke med sine pårørende for å vise frem kirkerommet. Dette medfører at flere føler at kirkerommet ikke er så fremmed.

Når man kommer til Herrens bønn, er det en del som blir mer ambivalent. Det er noen av dem som nå lærer seg den tredje versjonen av Fadervår. Når de da også mener at bønn ikke bare er ord, men også hjertespråk, er det ikke slik at de nødvendigvis synes at det er riktig at «alle» skal lære den nye oversettelsen. Det kan se ut som om enkelte mener at det bør gis større rom for at hver leser den bønningen på sitt «språk». Særlig der hvor de mener at de skal kunne den utenat.²⁰⁴

Nattverd.

En del av reformens nye ledd, som fredshilsen i benkene, er svært fremmedgjørende for mange. Og det viser seg at det er en lav andel av menighetene som har gjennomført, eller innført dette.

Samtidig kan det se ut som at denne også trenger en modningperiode, for andelen av barn og unge, ja og kirkefremmede(?) som synes at dette er et bra tiltak, er betydelig større enn blant de eldre og faste kirkegjengerne.²⁰⁵

Sendelse

Her er det kirkekaffen som stedet for relasjonsbygging som er det viktige momentet. Ut over det er det den samme diskusjonen om å sitte eller stå, under siste salme, med omtrent de samme resultatene som vist over.

Liturgisk musikk.

Utprøvingen av den liturgiske musikken blir av mange opplevd som den mest krevende delen av reformen. I tillegg til de liturgiske rekkene som er sendt ut, så forkommer det i de fire bispedømmene egne rekker. Dette gjør omfanget svært stort og variantene mange. I dette ligger det en del utfordringer, som at man vegrer seg mot å fungere som vikarer, være seg kantorer eller prest. Det blir for mye å sette seg inn i. Samtidig er det enn så lenge den gamle rekken, 1977, som er dominerende.

Flere av medlemmene i kontrollgruppen ytrer sin bekymring ved at man ikke kjenner seg igjen i liturgien. Det er for mange varianter, også innenfor begrensede geografiske områder. Disse informantene savner en strammere sentral styring for å gi gudstjenesten et noe mer felles preg.

I rapporten gis det et uttrykk for at valg av musikk er så krevende at her må de profesjonelle få

204 Noe falt i god jord, s24-26

205 Noe falt i god jord, s27-29

større innflytelse.²⁰⁶

Endringsorientering og menighetstyper.

Rapporten viser at den viktigste årsak til endringsvilje og -evne, er ressurser. De store menighetene har lettere for å få gjennomført endringene fordi de har flere ressurser å spille på. De har flere både frivillige og ansatte.

Når det så gjelder menighetens forhold til trosopplæringstiltak, ser man at etablerte tiltak som 4-årsbok og konfirmasjon har god oppslutning, uavhengig av størrelse på menighet. Nye tiltak får ikke så god plass, det er ikke alle menigheter som har innført tiltak som Lys Våken og Tårnagenthelg. Rapporten har en tabell, tabell 6 på side 42, hvor de har målt deltagelse ut ifra endringsvilje. Det er der vanskelig å se at endringsviljen har en vesentlig betydning og gjør store utslag.²⁰⁷

Det kan se ut som de små menighetene i utkantstrøk, i større grad ønsker å beholde det bestående. De må ikke konkurrere mot annen aktivitet på samme måte som de bynære, større menighetene. Men det er også her det er vanskeligst å få til en prosess med mange deltagere, da de faktisk ikke har så mange å ta av. Og det kan jo tenkes at folket også er fornøyd?

Reformens kjernebegrep.

Jeg ønsker å sitere et hjertesukk fra en menighetsrådsleder, som oppsummerer sin og andres betenkelighet:

Hadde det vært for 200 år siden da vi hadde hest og kjerre, så kan jeg godt forstå dette med stedegengjøring – og da skjedde det sikkert også, men i dag, i vårt mobile samfunn, så er det jo ganske slitsomt å oppleve at bare man skal ned i domkirken eller ut til NN (naboprostiet) eller om man er på besøk i NN (nabobyen), så følger man ikke med. Du kan det ikke lenger.²⁰⁸

Involvering er alltid på godt og vondt, viser rapporten. Mange føler et større eierforhold til gudstjenesten. Samtidig er det også slik at særlig de som skal koordinere dette «prosjekt

206 Noe falt i god jord, s31-34

207 Noe falt i god jord, s35-39

208 Noe falt i god jord, s47

gudstjeneste», oftest prester, ikke føler at de får nødvendig ro eller har overskudd til å gjøre dette, da det tar mye tid, også fra andre aktiviteter. Samme gruppe informanter frykter at gudstjenesten har for mange elementer i seg som ikke kjennes igjen blant dem som ikke er ofte, men likevel jevnlig i kirken.

Flere i kontrollgruppen uttrykker at fleksibiliteten kan bli for stor, for mange «kan» elementer, for få «skal». Særlig gjelder dette de gudstjenestene som «bare» er vanlig høymesse og ikke en eller annen form for spesialgudstjeneste. De mener at de «få vanlige høymessene» ikke burde hatt så mange variantmuligheter, slik at disse var mer gjenkjennelige, uavhengig av hvor du var.²⁰⁹

Vurdering av prosessen.

De fleste informantene var enige om at denne reformen, tross sine positive sider, ble for stor. Det er for mange endringer, uten at man hadde etterspurt disse. Det er for mange valg man fikk ingen oversikt, og for liten tid til utprøving.²¹⁰

209 Noe falt i god jord, s47-49

210 Noe falt i god jord, s51-52

7.0 Diskusjon

I innledningen laget jeg meg tre punkter som jeg ønsket svar på:

- Når det skal gjennomføres en gudstjeneste i forbindelse med et trosopplæringstiltak, er det laget noen føringer fra sentralt hold om hvilke form denne skal ha? Skal en slik gudstjeneste være en «spesialgudstjeneste»? Hva fremmer de to reformenes formål, og hva skal vektlegges? *Dette diskuterer jeg under punkt 7.3 Liturgireformens snubletråder versus trosopplæringsreformen*
- Fremmer liturgireformen sine ulike alternativer til grunnordning, også innenfor et begrenset geografisk område, trosopplæringsreformens intensjon, som formidling av kirkens tro og tradisjoner? *Dette diskuterer jeg under punkt 7.2 Hvordan skal en trosopplæringsgudstjeneste se ut?*
- Både Trosopplæringsreformen og Liturgireformen har hatt og har noen som målbærer kritikk til en eller begge disse reformene. Jeg mener det er viktig å se hvilke innvendinger som er lagt på bordet og om det er noen av disse innvendingene som har kommet frem og som vi kan kjenne igjen i en eller begge reformene. *Dette diskuterer jeg i punkt 7.1 Kritikk av reformene*

Før jeg tar fatt på spørsmålene, er det greit å få ting litt i perspektiv. Siden den kristne kirkes begynnelse har dåp og dåpsopplæring vært en vesentlig del av kirkens aktiviteter. I begynnelsen var det slik at de fleste døpte var voksne, dette gjorde at man sannsynligvis hadde dåpsopplæring før dåpen. Man lot seg jo ikke døpte uten å vite hvorfor. Men når en mann ble døpt så vet vi fra Bibelen, Apg 16,15, at hele husstander gjerne ble døpt sammen med husfar. Etter hvert ble det sannsynligvis færre og færre voksne som lot seg døpe, men disse bar da sine barn frem til dåp. I det 4. århundre kom man dit at dette var vanligst. Dette førte da til at dåpsopplæringen ble flyttet til etter dåpen. Man levde mer i troen, og man fikk bibelhistoriene gjenfortalt av dem som var rundt en. I tillegg gikk man til kirken. Det ble også etter hvert slik at man selv skulle kunne stå for den troen man var døpt inn i, og man måtte konfirmere den, man måtte gå for presten for å bli konfirmert, stadfeste at man hadde sin tro i orden.

Luther og Melanchthons reiste rundt etter reformasjonen for å finne ut hvordan det stod til med kristendomskunnskapene til menneskene omkring i fyrstedømmet Sachsen. Det sies at Luther ble så

fortørnet over hvor dårlige disse var, og da ikke bare blant allmuen, at han laget de to katekismene. Disse ble pensum, den lille for allmuen og den store for de geistlige. Vi har fått det første systematiske pensum for dåpsundervisning. Men for å få med seg det pensumet måtte man lære å lese. Konsekvensen ble da til syvende og sist den skolen vi kjenner i dag.

Også liturgi har man hatt på en eller annen måte fra ganske tidlig. Man antar at den første trosbekjennelsen var for dem som skulle døpes, hvor de ble spurt om de trodde på Gud Fader, om de trodde på Jesus Kristus og om de trodde på Den hellige ånd. Når de så hadde svart bekreftende på dette, kunne de døpes i den treenige Guds navn. En enkel liturgi i en seremoni. Så utvikler trosbekjennelsen seg, og man får flere av dem. Men alle er en bekjennelse av å tro på Gud, Jesus og Den hellige ånd. Da dåpen ble en barnedåp, måtte man på barnets vegne fremsi at man trodde. I dag må man også som fadder og foreldre «forplikte» seg til å oppdra barnet i den kristne forsakelse og tro.

Det vi ser er at opp igjennom årene har dåpsopplæringen vært knyttet tett opp mot kirken og dens ansatte. Etter hvert har man i alle fall i Norge sett at andre aktører har vært ønsket velkommen inn og har tatt sin del av dåpsopplæringen. Dette har vært en berikelse for Kirke-Norge, og mange har opplevd å få utøve sin tro igjennom ungdomsklubber, speider, kor og andre aktiviteter i regi av kristne organisasjoner. Det kontinuerlige arbeidet har vært av stor viktighet for den norske dåpsopplæringen. Og selvfølgelig har skolen med sin kristendomsundervisning vært en viktig aktør for formidling av kristne kjerneverdier, selv om jeg på egne vegne kan si at noe av dette har vært «så som så».

Så har landskapet forandret seg igjen. Kirken har igjen fått ansvar for trosopplæringen, dog ikke isteden for det kontinuerlige som organisasjonene eller kirken selv driver med, men som et nytt fenomen, punkttiltak. Når så Stortinget ga midler til livssyn- og trossamfunnene for å drive trosopplæring, fikk Den norske kirke sin gode del av potten. Kirken satte i gang sine prosjekter og ansatte, mer eller mindre kvalifiserte personer til å utarbeide og gjennomføre slike tiltak. Da skal man til slutt ha fått 315 timer trosopplæring når man har fylt 18 år. I disse timene skal ikke speider, kor, klubb eller hva annet man har av gode opplegg regnes med. Man kan i en menighet ha utmerket opplegg som går på ukesbasis i skoleåret, men dette er da ikke definert som noe som skal inn i trosopplæringsplanen og som man trenger å rapportere for som et trosopplæringstiltak. For de tiltakene har andre kriterier, som at hele årskull skal inviteres og at det er av begrenset omfang. Kirken har fått sin Trosopplæringsreform.

Parallelt med denne reformen, har man også gjennomført en annen reform i Den norske kirke, Liturgi- eller Gudstjenestereformen om man vil. UKM 2003 hadde et ønske om forandringer og oppmykninger. De ba vel om en smule, men det er nok noen som mener at de fikk et helt brød. Denne reformen har grepet veldig om seg, med mange valgmuligheter, både i liturgien og den liturgiske musikken.

Med to så store reformer har mange i kirken syntes at dette har vært krevende, særlig på ressursiden. Riktignok har man fått en del midler gjennom trosopplæringsreformen, og dermed kunnet øke antall ansatte i staben. Men antall frivillige til å sitte i utvalgene blir jo ikke automatisk flere, nødvendigvis heller ikke flere til å gjennomføre tiltakene. Likevel har det generert noe mer frivillighet til tiltakene, men ikke alltid de samme fra gang til gang, og de har i liten grad satt seg i utvalgene. Her har man da løst arbeidet med reformene på forskjellige måter. Men uansett slik eller sånn har det vært menighetsrådene som skal ta de siste avgjørelsene angående hva som skal sendes til biskopen for godkjenning.

Men ikke bare de frivillige som har fått økt arbeidsmengde, også de ansatte. Kirkemusikeren har vært nødt til å forsøke å sette seg inn i utvalget av liturgisk musikk, presten har vært nødt til å sette seg inn i de forskjellige delene av liturgien, alle skal sette seg inn i trosopplæringsplanens enkeltheter, og dette kommer på toppen av alt det andre som skal gjøres. Jeg har sett at enkelte har gitt uttrykk for at det har vært litt mye på for kort tid, og ikke nok tid til å sette seg skikkelig inn i hva som skal gjøres. Med dette i bakhodet, kan jeg begynne å svare på mine problemstillinger.

7.1 Kritikk av reformene.

For å ta det siste spørsmålet først. Jeg har lett hos pressens organer, jeg har lest rapporten om Gudstjenestereformen, og jeg har lest flere rapporter om Trosopplæringsreformen, og det som slår meg er at det er relativt få kritiske røster å se. Dette gjelder begge reformene. Når det er sagt, er det ikke helt uten motforestillinger, og det er Gudstjenestereformen som har fått mest kritikk. Jeg har gjort meg noen refleksjoner om dette, og jeg ser at de har grodd frem gjennom organisasjonen på forskjellige måter.

La meg begynne med Gudstjenestereformen. Som tidligere sagt, så ba UKM 2003 om noen endringer slik at ordo ikke skulle være så rigid. Man ønsket å sette et litt annet preg på de ting som var der, som musikken. Og man ønsket å ha litt større frihet, som bønnevandring. Kanskje kunne man bruke noen andre kunstneriske uttrykk i gitte settinger og situasjoner? UKM 2003 opplevde at

dette var vanskelig i den gamle liturgien, og de ønsket å fremme dette for Kirkemøtet. Da benytter Kirkerådet anledningen til å sette i gang en reform som snudde opp ned på alt, samt at man laget et stort antall valgmuligheter. Den sterkeste kritikken har gått på at det er for mye å velge i. Allerede før preludiet er ferdigspilt har menigheten gjort valg om det skal være informasjon før preludiumet eller ikke, om det skal være prosesjon når det det barnedåp eller ikke, og/eller når det ikke er barnedåp. Og slik fortsetter det med valg igjennom alle punkter i gudstjenesten. Blar man seg opp til synopsen som jeg har laget, ser man at i den nye ordningen er det flere valg under flere punkter, og ønsker du flere så kan du se på side x for flere valg. Muligheten til å velge bort ting er også i større grad til stede. Alle disse valgmulighetene er det flere røster som har talt imot. De savner en noe tettere strukturering fra Kirkerådets side.

I tillegg har kritikken av prosessen(e) rundt den liturgiske musikken vært sterk. Kritikken har vært delvis imøtekommet, og man har utsatt den endelige avgjørelsen rundt spørsmålet til 2017. Noe av det er så fremmedartet at enkelt har sagt at det er utenfor deres kompetanse. Og igjen har det kommet kritikk for at man har for mange valg. Jeg kan nevne for egen del at jeg skal ha et vikariat i sommer, og i det prostiet har hver av de fem menighetene valg hver sin liturgiske musikkrekke. Med så mange valg i liturgi og musikk er det noen som har påpekt at det må være vanskelig å få vikarer, både som prester og musikere. Det kan bli for mye å sette seg inn i.

Når det gjelder Trosopplæringsreformen, så har den hatt en annen vei. Her er det ikke kirkens eget organ som har tatt en avgjørelse om at det skal gjennomføres, den avgjørelsen er politisk, og det har fulgt penger med. Kirken har utarbeidet selve opplegget og gjennomført reformen. En av de store forskjellene i måten å tenke på er at man har kunne brukt aktiviteter dem som allerede har fått fotfeste et sted og delt som en ide. Så har man sett ideen og i egen menighet implementert disse i sin egen menighets arbeid. Eller man har hatt ressurser til å utarbeide sin egen ide. Det jeg finner av kritikk, går i all hovedsak ut på at det er bevilget for lite penger, og/eller at pengene har kommet sent til alle menighetene.

7.2 Hvordan skal en trosopplæringsgudstjeneste se ut?

Her velger jeg å skissere tre forskjellige gudstjenester for å si noe om styrke og svakheter rundt disse.

Den første er den lokale normalordningen for høymessen. Den har menighetsrådet fått sin godkjenning av fra biskopen med alle de individuelle tilpasninger og valg man har anledning til

lokalt. Den har både dåp og nattverd. Dette er menighetens «normale» samlingspunkt, dette er den ordo som er når alt er ved «det vanlige». Denne har sin styrke, i denne kjenner de fleste i menigheten seg igjen. For å komme til denne ordo har de frivillige og ansatte arbeidet sammen for å finne sin variant, sine særegenheter, denne er lokalt tilpasset. Her er det også rom for at flere leke kan ha en rolle, å være kirkevert, dåpsvert, klokke, eller den rollen som man har funnet hensiktsmessig at man skal fylle av leke. Man er et team som kanskje til og med har brukt tid sammen til å planlegge høymessen.

Denne har også noe svakheter. Den blir ofte regnet for å være for tung til å ha som form når man skal ha trosopplæringstiltak, men ministranttjeneste for konfirmanter kan med hell brukes. Men den egner seg nok ikke så godt for 4-årsbokutdeling. Den kan bli noe lang og kjedelig for de aller minste og tenåringer. Det som er styrken, kan også være svakheten. Det er for mange aktører, planleggingen kan være for demokratisk og ta for mye tid av de ansattes ellers så travle hverdag. Den kan også være så lokalt tilpasset at det er flere utenfor menigheten som føler seg fremmedgjort, også innenfor et begrenset geografisk område som et fellesrådsområde.

Den neste ordo jeg vil si noe om, er den som menigheten har gjennom de samme prosessene som normalordningen. De har fått den godkjent av biskopen som forenklet ordning, ofte brukt i familiegudstjenestene. Her er det også mange ting som må velges bort, men viktigst er det som blir igjen. Her bruker man dåpsliturgien, bare en tekstlesing, forkortet nattverdliturgi. Her gis det plass til deltagelse fra barn og unge, gjerne fra et trosopplæringstiltak. Det som kan være den særegne styrken for denne, er at man skal bruke denne ordo i alle familiegudstjenester med eller uten trosopplæringstiltak. Veldig ofte passer denne ordo til de gudstjenestene hvor de andre organisasjonene ønsker å ha et arrangement. Det kan være en St. Georgsgudstjeneste for speideren, eller at SoulChildren har lyst til å synge. Men like ofte bruker man en helt egen ordo som man har opparbeidet gjennom tradisjoner over lengre tid. En slik gudstjeneste er i sin natur ressurskrevende å få gjennomført da det kreves ekstra planlegging. Men det er også typisk at det er dedikerte medhjelpere som er med på å gjennomføre slike gudstjenester. Men likevel på godt og ondt. Svakheten er at det ikke nødvendigvis er slik at alle i menigheten føler seg like hjemme eller velkommen i en slik setting.

Den tredje kategorien er det som jeg, med et stort glimt i øyet, kaller en «K/M gudstjeneste». Den holder seg selvfølgelig innenfor rammen av hva en gudstjeneste skal være, men har ikke nødvendigvis vært hos biskopen til godkjenning. Den kjennes igjen med at «alt skal være så himla

moro!» Poenget med den er at det skal være fart og moro. Den har gjerne høy musikk, og mye bevegelse, og ordo er fylt av ting som både er annerledes og litt fremmed. Her er det stram regi, og det er resurskrevende på mange måter. Det er sjeldent dåp i en slik gudstjeneste. Forbønnen vil gjerne være en bønnevandring hvor nattverden er integrert.

Denne har en styrke; den fenger og den blir nok ikke så fort glemt heller når den fungerer. Dette er en opplevelse for den som kanskje bare skal være på den spesielle gudstjenesten på lang tid. Men de ungene som også er mer vant til å være i kirken på de ordinære høymessene, kan se at det ikke alltid er så traust som man kan oppleve ellers.

Dette er også svakheten. Den forteller en noe fortegnert sannhet om hvordan de fleste gudstjenestene er. For de samme leddene er med, inngang, ordet, trosbekjennelsen, Fadervår med mer. Men i en ordinær høymesse er det flere bibellesninger og en ordinær nattverdliturgi, sannsynligvis dåp og litt roligere tempo og noe mer høytidelighet. Da har vi ikke utnyttet muligheten til å lære de som ikke er så ofte i kirken, hvordan en høymesse er i sin natur.

Liturgireformen har selvfølgelig gudstjenesten som sitt fokus, men da ut i fra en tanke om at den skal gjøres mer tilgjengelig for flere. Trosopplæringsreformen har som et av sine punkter at man skal lære den dømte om kirkens tro og tradisjoner, og at gudstjenesten er en viktig del av denne utdannelsen. Når man fra sentralt hold har laget forslag, er ikke det uten utfordringer heller, for hva er normalordningen? Det finnes jo ikke nok felles punkter til at man kan definere hva som er en national normalordning for gudstjenesten, og det er jo hele poenget. Og her er jeg ved min hovedbetenklighet rundt trosopplæringsreformens forhold til gudstjenesten. Jeg opplever at flere av tiltakene ikke tar inn over seg at de skal lære deltagerne om den gudstjenesten som er normalordningen lokalt. Liturgien i forslagene fra Kirkerådet fraviker i for stor grad fra normalordningen, slik at gjennkjennelsesfaktoren blir for liten. Ingen har ikke et eierforhold til den gudstjenesten som er normalordningen, ei heller den forenklete ordningen, fordi det er K/M varianten som har blitt brukt.

Jeg tenker at så lenge man har en plan hvor man har tenkt igjennom hva man ønsker å oppnå, vil ikke formen på en gudstjeneste i et trosopplæringstiltak være så viktig. Opp igjennom tiltakene kan man også variere gudstjenesteformen, men igjen, jeg synes det er maktpåliggende at man har tenkt gjennom hvorfor i akkurat det tiltaket, og tenkt hvorfor i et større perspektiv som en trosopplæringsplan er. Nå finnes det også en rekke andre gudstjenester som ikke følger

normalordning. Jeg har nevnt St. Georgesgudstjeneste for speideren som en slik. Disse gudstjenestene er med på å berike menighetens gudstjenesteliv. Disse er da en del av det kontinuerlige arbeidet som foregår og er per definisjon ikke et trosopplæringstiltak. Jeg mener at man i størst mulig grad skal enes om en ordning som man bruker til alle gudstjenester av denne art i tillegg til trosopplæringstiltaksgudstjenesten. Gi den gjerne i en forenklet form, så kan man fylle på med ting, men ikke trekke fra, for gjenkjennelsesgraden skal være så stor som overhode mulig, og jo tidligere man begynner å lære den lokal ordningen, jo bedre kjenner man seg hjemme i den.

7.3 Liturgireformens snubletråder versus trosopplæringsreformen

Jeg har tidligere vist til kritikken angående liturgireformen, og jeg vil sette den kritikken i et perspektiv i forhold til trosopplæring. Jeg må si at på generelt basis, støtter jeg kritikken. Det er vanskelig å rekke å gjennomgå alle de forskjellige alternativene som foreligger, og langt vanskeligere å få utprøvd dem på en forsvarlig måte. Og på toppen kommer utprøving og valg av den liturgiske musikken. Nå ser jeg også for meg at dette er enda vanskeligere der det er små ressurser, både økonomisk og menneskelig. Man har begrenset stab, begrenset antall frivillige og et så stort materiale, det kan bli for arbeidskrevende å få dette gjort på en ryddig og god måte. Og da gjenstår det å si noe om at man i tillegg kan velge lokale varianter av både bønner og liturgisk musikk. Det har etter mitt skjønn blitt for stor vekt på lokal stedegengjørelse, det lokale soknet eller menighet blir et for snevert geografisk område. Man er i langt større grad mer mobil enn tidligere, og det er ikke utenkelig at man kunne ønske å være i en annen kirke til en gudstjeneste. Men terskelen har blitt for stor til å reise dit, og ikke på grunn av manglende mobilitet. Det ble gitt uttrykk for forskjellene kunne bli for store fra en menighet til en annen, til at man følte at man kunne hvile i liturgien.

Og nå snakker vi bare om de voksne. Hva da med dem som er i trosopplæringsalderen? Hvilken grad av gjenkjennelse har de mulighet til? Selvfølgelig er det forskjeller ut ifra alder og hvor vant de er til å være i kirken, og hvor vant de er til å være i forskjellige kirker, med de tilhørende liturgiske forskjeller. Det de har lært gjennom trosopplæringen lokalt, stemmer jo ikke med det de opplever i nabomenigheten. En niåring som har vært med på en Tårnagenthelg, med tilhørende gudstjeneste med en forenklet liturgi, har ingen garanti for at han kjenner seg igjen i nabokirkens ordinære grunnordning når han er i nabomenighetens kirke i barnedåp. Avviket er for stort. Og har storesøster på 12 vært på Lys Våken med en K/M gudstjeneste, så er gjenkjennelsesgraden antagelig enda mindre. Og har man da også fått forskjellig liturgisk musikk i de to menighetene, så kan forvirringen nærme seg Babelsk nivå.

Fra et trosopplæringsperspektiv er det altså for mange valg som kan gjøres innenfor et for snevert geografisk område. Jeg vet at det finnes prostier som har enes om en liturgi, men det er helt sikkert unntaket. Snubletråden i liturgireformen er at det gis for lite rom for gjenkjennelse, både for store og små.

7.4 Oppsummering og konklusjon

Til tross for mitt kritiske syn på disse to reformene, så er dette små ting i helheten. Jeg mener på fullt alvor at Trosopplæringsreformen er det viktigste vi driver med i kirken i dag. Og nettopp derfor må den være strømlinjeformet og velfungerende. Jeg har pekt på en svakhet som jeg mener blir noe forsterket av Liturgireformen. Jeg mener også at Liturgireformen ble større enn etterspurt, og derfor sannsynligvis større enn nødvendig. Og når den skal gjennomføres i stor grad parallelt med Trosopplæringsreformen, blir det i mange menigheter for mye som må gjennomføres på en gang. Jeg er ganske sikker på at dette kan ha gått ut over kvaliteten på noe av arbeidet med reformene. Samtidig er det nok en del menigheter som har fått revitalisert gudstjenesten som et samlingspunkt. For gjennom begge reformene er gudstjenesten satt i fokus. Flere, med de forskjellige reformene som innsteg, har blitt engasjert i gudstjenesten. Dette har ført til noen løsbare utfordringer, og tilpasninger er blitt gjennomført, men flere må nok til.

Det som fra en trosopplærers hjerte ville vært ønskelig, var at man utvidet forståelsen for «lokalt», slik at man fikk færre varianter av grunnordningen i et prosti eller fellesrådsområde. Jeg ser også verdien av at man har en ordo hvor alt barne- og ungdomsarbeid, innenfor eller utenfor trosopplæringsbegrepet, passer inn. Da hadde man kunnet øke gjenkjennelsesgraden. Jeg ser for meg at da kunne det vært med positivt fortegn at man sa: **Der tro og ORDO møtes.**

8.0 Litteraturliste

Biskop Wagle, Finn *Høymesse under endring. Innledning til samtale om reform av høymessen.*

Kirkemøtet 19.11.2003

Botvar, Pål Ketil og Mosdøl, Hallvard Olavson. *Noe falt i god jord.* KIFO Rapport 2014: 2, KIFO, Institutt for kirke-, religions- og livssynsforskning i samarbeid med Ansgar Teologiske Høgskole. Oslo, 2014.

Den norske kirke. *Gud gir – vi deler Plan for trosopplæring i Den norske kirke.* Kirkerådet 2010

Den Norske kirke. *Plan for trosopplæring. GUD GIR – VI DELER.* Kirkerådet, Oslo, 2010

Den Norske Kirke. Ungdommens kirkemøte. *Protokoll.* Rødde 25.-29. juni 2003.

Fuglseth, Kåre og Haakedal, Elisabet. *Samarbeid på tvers. Samarbeidet mellom Den Norske kyrkja og offentlige institusjonar innad utdanning og kultur. Rapport 2.* KIFO, Oslo, 2012.

Hauglin, Otto(red), Lorentzen, Håkon(red) og Mogstad, Sverre Dag.(red) *Kunnskap, opplevelse og tilhørighet. Evaluering av forsøksfasen i Den norske kirkes trosopplæringsreform.* Fagbokforlaget, Bergen 2008.

Hegstad, Harald, Selbekk, Anne Schanche og Aagedal, Olaf. *Når tro skal læres. Sju fortellinger om lokal trosopplæring.* Tapir akademiske forlag. Trondheim 2008.

Høeg, Ida Marie og Trysnes, Irene. *Menighetenes samvirke med hjemmet. Evalueringsforskning på tros opplæringsreformen Rapport 1.* KIFO, Oslo, 2012

Kjeldstadli, Knut. *Fortida ikke hva den en gang var: en innføring i historiefaget.*

Universitetsforlaget, Oslo. 1999, 5.opplag 2007.

Neumann. Iver B. *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse.* Fagbokforlaget 2001.

Norges offentlige utredninger 2000: 26 «...til et åpent liv i tro og tillit» *Dåpsopplæring i Den norske kirke*. Fra et utvalg oppnevnt ved kongelig resolusjon av 16. juli 1999. Avgitt til Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementer 10. oktober 2000. Statens forvaltningstjeneste. Informasjonsforvaltning, 2000

Odin Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementer pressemelding Nr. 059-99 16. juli

Samtale med Erling Birkedal. 21. januar 2015

Stortingsmelding nummer 7 (2002-2203)

Thorkildsen, Dag. *Folkekirken?* Nytt norsk kirkeblad: for teologi og praksis, Hefte 6, Oslo 2013. (<http://www.praktikum-pts.no/publikasjoner/nytt-norsk-kirkeblad/NNK%20i%20pdf/nnk-2013-6.pdf>)

<http://www.denstoredanske.dk>

<http://www.fagsider.org>

<http://kirken.no>

<http://www.lutherdansk.dk>

<http://www.nb.no>

<http://www.nob-ordbok.uio.no>

<https://www.regjeringen.no>

<http://www.ressursbanken.no/> :

<http://www.tarnagenthelg.no>

<http://www.lysvaken.no/https://snl.no>

<http://web.retriever-info.com>

<https://www.stortinget.no>

<http://www.udir.no/>

Alle datakilder sjekket 25. mars 2015